

VITRALII

LUMINI ȘI UMBRE

Publicație editată de Asociația Cadrelor Militare în Rezervă și în
Retragere din Serviciul Român de Informații

DIRECTOR: Col. (r) Filip Teodorescu

Contact:

București, str. Toamnei nr. 37, sector 2

Tel.: (0040)-21-2119957

acmrr.bucuresti@acmrr-sri.ro

www.acmrr-sri.ro

©ACMRR-SRI

București 2022

ISSN 2067-2896

„VITRALII – LUMINI ȘI UMBRE”

Consultanți științifici

Prof. univ. dr. Ioan Scurtu
Prof. univ. dr. Mihail M. Andreescu
Dr. ist. Alex Mihai Stoenescu
Conf. univ. dr. Aurel V. David

Colegiul de redacție

Redactor șef:

Col. (r) Hagop Hairabetian

Secretar de redacție:

Gl. bg. (r) Maria Ilie

Membri:

Col. (r) Sorin Aparaschivei
Gl. mr. (r) Dumitru Bădescu
Gl. mr. (r) Marin Ioniță
Gl. bg. (r) Nechifor Ignat
Gl. bg. (r) Vasile Mălureanu
Col. (r) dr. Tiberiu Tănase
Col. (r) Gheorghe Trifu

Publicația poate fi achiziționată la sediile sucursalelor ACMRR – SRI, prin librăria on-line www.semneartemis.ro, iar în format electronic la www.virgoebooks.com

Responsabilitatea juridică pentru conținutul materialelor publicate revine exclusiv autorilor acestora. Opiniile și punctele de vedere exprimate de autori în cuprinsul revistei pot să nu corespundă integral cu cele ale ACMRR-SRI. Reproducerea sub orice formă a conținutului acestei publicații este permisă cu menționarea sursei și a autorului. Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

C U P R I N S

Editorial

- O nouă primăvară... totuși 5

File de istorie

- Târgu Mureș, martie 1990: Kosovo înainte de Kosovo 7
Col. (r) Tudor Păcuraru
- Inedit: Planul „Valev”, documentat și scris de un român 15
Sorin Aparaschivei
- *Fake News* bolșevic pe tema Basarabiei (martie 1919) 31
Dr. Alin Spănu

Memorie profesională

- Apărarea ordinii constituționale – obiectiv constant al serviciilor române de informații. 7. Subminarea puterii de stat (III) 39
Gl. bg. (r) Vasile Mălureanu
- Arestat în revoluție. Un interviu eșuat 67
Col. (r) Alexandru Bochiș
- Blagoveștenie 1991 (6): procesul celor 24-1-2. Secvențe necenzurate 73
Col. (r) Gheorghe Ciobotaru

Atitudini

- „Nu condamnați cultura la autofinanțare!” 95
Col. (r) Valeriu Ilica

Colțul mizantropului

- Eros, bată-l vina! („Mărțișoare”... informative) 99
Col. (r) Hagop Hairabetian

În sprijinul culturii de securitate

- Serviciile de *intelligence* și societatea civilă 102
Col. (r) dr. Tiberiu Tănase
- Cunoașterea în secolul XXI și organizația modernă de *intelligence* 116
Gl. bg. (r) Adrian Popescu

• Pledoarie pentru o terminologie unitară și compatibilă în domeniul securității naționale	121
<i>Col. (r) dr. Tiberiu Tănase</i>	
• <u>Note de lectură și evenimente</u>	123
○ Alin Spânu: Dezvăluiri din activitatea de informații în vremea Marii Uniri – <i>Sorin Aparaschivei</i>	
○ Vitalian Tomescu: Pământul. Ultimul SOS – <i>Corin Bianu</i>	
○ Lansare de cărți la Fundația Europeană Titulescu	
○ Marginalii la o carte și comentarii adiacente	
<u>Pagini literare</u>	131
○ Emil Dreptate, Corin Bianu, Gheorghe Micle, Mariana David, Viorel Pop, Ioan Grigoraș, Sorin Aipu, Gheorghe Trifu	
<u>Din viața și activitatea ACMRR-SRI</u>	137
○ Cronologie: noiembrie 2021 – februarie 2022	
○ Omagii pentru cei ce ne reprezintă cu cinste!	
○ Prezenți în viața și cultura cetății	
○ Noi apariții editoriale	
○ „Vitrării – <i>Lumini și umbre</i> ”: prezență și ecouri	
○ Constantin-Toni Sultana: Rădăcini (<i>Corin Bianu</i>)	

O NOUĂ PRIMĂVARĂ... TOTUȘI

În prag de primăvară, ne regăsim din nou după o iarnă pe care, dacă Natura ne-a dat-o mai ușoară – fără gerurile, viscoarele și zăpezile „de altă dată” – continuarea pandemiei și dificultățile economice ne-au făcut-o abia suportabilă. La acestea se adaugă norii tot mai amenințatori ai unui conflict armat în apropierea granițelor noastre care creează, la noi ca și în lume, o stare de tensiune și impredictibilitate.

Am trecut și peste aceste ultime luni cu ajutorul nostru, al tuturor, căci dacă am găsit resurse pentru depășirea momentelor dificile, aceasta s-a datorat, nu în mică măsură, solidarității și camaraderiei care ne-a adus aproape unii de alții, în pofida „distanțării” și izolării la care am fost obligați de deja vechiul nostru dușman Sars-Cov 2 și de mai recentul „Omicron”.

O dovadă „consistentă” în acest sens este și revista „*Vitralii*” care, chiar în aceste dificile condiții de lucru „la distanță”, se apropie de numărul 50, cu care vom marca vara frumoaselor vacanțe. Ne bucurăm că mesajele cititorilor – și nu au fost puține – relevă atenția și interesul pe care îl suscită nu doar subiectele memorialistice ci, și cele de actualitate, care câștigă din abordarea experienței profesionale acumulate de-a lungul vremii de autori, mulți dintre ei colegi de „breaslă” din domeniul informativ.

Ne bucură și criticile primite, mai ales cele constructive, de care îi asigurăm pe cititori că ținem întotdeauna seama, dar trebuie s-o spunem și aici, din nou, că „*Vitralii*” este un proiect întrutotul dependent de resursele noastre, iar revista va fi pe atât de bogată și consistentă pe cât va fi de bogat și consistent aportul colegilor, rezerviști din generațiile mai noi sau mai vechi. Îi rugăm deci, pe toți, să rețină acest apel și să ni se alăture cu contribuțiile experienței lor de viață și profesionale.

„*Primăvara asta, totuși, nu-i decât o copie...*” spune poetul și, de aceea ținem să oferim și în acest an un buchet de ghiocei tuturor doamnelor și domnișoarelor, dar și Serviciului Român de Informații, aflat la cea de-a 32-a aniversare. Îi felicităm pe tinerii noștri colegi și le urăm o carieră plină de

succese, aducându-le totodată mulțumiri pentru bunăvoința și sprijinul moral și material acordat în permanență Asociației.

Alăturăm „ghioceilor” un buchet de articole, din care nu lipsesc evocările – din perspective noi și incitante – ale unor evenimente ce au marcat trecute primăveri ale istoriei românilor: Târgu Mureș (martie 1990), „Planul Valev” (publicat în aprilie 1964), Basarabia și războiul propagandistic din martie 1919 (cu izbitoare ecouri în zilele noastre).

Deși ne-am dori-o mai consistentă, memorialistica profesională este de asemenea prezentă în „bucetul” nostru, cu continuarea prezentării din perspectivă informativă a modalităților de subminare a ordinii de stat, serialul apropiindu-se de zilele noastre, precum și cu evocarea unor episoade trăite de colegi în cursul și imediat după evenimentele din decembrie 1989, inclusiv momentele finale ale „procesului celor 24-1-2” („Bunavestire”, 25 martie 1991). Evocările profesionale nu lipsesc nici din rubrica „Atitudini” sau din „Colțul mizantropului”.

Capitolul aferent culturii de securitate este marcat de contribuții teoretice care abordează probleme de maximă actualitate, între care relația dintre structurile de *intelligence* și societatea civilă sau modul de gestionare a informațiilor din surse deschise (care au căpătat o nouă importanță în epoca *social-media* și a civilizației relaționale). Nu lipsesc nici de această dată „notele de lectură” (și „luare-aminte”, după cum inspirat menționează unul dintre cronicari), precum și relatările privind două recente evenimente de interes din domeniu.

Contribuțiilor poetice cu care ne-au obișnuit colegii noștri le-am alăturat, în prag de primăvară, câteva exemple de artă decorativă inspirate de forța generatoare a rădăcinilor.

Lectură plăcută și o primăvară frumoasă, cu speranțe renăscute, pentru toți cititorii și prietenii noștri!

Redacția

FILE DE ISTORIE

TÂRGU MUREȘ, MARTIE 1990: KOSOVO ÎNAINTE DE KOSOVO

Acum un an vedea lumina tiparului volumul „*Zori însângerate*”, pe care l-am alcătuit împreună cu profesorul Florian Bichir.

De la apariție, cartea a stârnit numeroase reacții. Nici n-avea cum să fie altfel din moment ce această lucrare iconoclastă demonstrează cu documente că niciuna dintre tabere nu a avut dreptate: Vatra Românească nu a fost alcătuită din „*fostați activiști care au servit regimul ceaușist, maniști și legionari*”¹, iar UDMR nu a fost alcătuită din „*cadre sau agenți ai unei puteri străine*”². Vatra și Uniunea au fost actorii involuntari ai unei piese regizate de alții, a căror identitate reiese clar din documentele citate.

Dintre aceste reacții, trei mi-au atras atenția. Fiindcă toate trei sunt mărturii directe, de natură să lumineze profunzimi nebănuite ale evenimentelor. Intră în scenă Gelu Voican-Voiculescu, gl. (r) Mircea Chelaru, Miklos Nemeth...

Mormanul de pancarte...

Partidele comuniste din țările de „democrație populară” organizau, periodic, manifestații ample, pentru a întreține iluzia „adeziunii maselor”. Cine aruncă o privire peste fotografiile de la aceste manifestații descoperă că lozincile, portretele și pancartele sunt trase la șablon, în mod evident fabricate în serie. Într-adevăr, partidele comuniste aflate la putere își constituiseră, după model sovietic, propriile facilități tipografice (pentru literatura de propagandă) și propriile ateliere de producție, am zice noi azi, publicitară.

Așa cum arăta cu ani în urmă Dorin Suci, în primăvara anului 1990 tipografia Partidului Socialist Muncitoresc Unit din Ungaria (PSMU) era foarte

¹ Cum pretindea vechiul activist comunist Károly Király (Emisiunea „Cronica presei” din 27 mai 1990 la postul de radio «Kosuth», între orele 7,30–9,30).

² Cum se discuta chiar în mediul activiștilor UDMR, vezi CNSAS, Dosar 019150, volum II, fila 60v – 61r (Nota Nr. 010.003 din 8 august 1990).

ocupată: „În cazarma de la Bicske erau tipărite o parte dintre materialele de propagandă care erau trimise în România, cu scopul de a se determina apariția unor nuclee interne ale Organizației „România liberă”. Alte materiale de diversiune propagandistică erau pregătite în tipografiile PSMU și ale ÁVO”.³

Documentele arată că și atelierelor PSMU specializate în lozinci și pancarte aveau comenzi din plin: marfă de export pentru România. Aspect sesizat de Contraspionajul românesc: „Din informațiile existente rezulta că în cursul zilelor de 21 și 22 martie a.c. un număr însemnat de autoturisme din Ungaria au pătruns pe raza județului Mureș, ocazie cu care au adus diferite pachete, unele de dimensiuni mai mari, pe care le-au depozitat la Preventoriul TBC din comuna Gornești, Școala profesională din satul Dumbrăvioara și în blocurile nr. 8 și 19 din str. Banatului din Tg.-Mureș”.⁴

Iată că, după mai bine de treizeci de ani, informația este confirmată și completată de Gelu Voican-Voiculescu cu prilejul unui incitant interviu găzduit de *Evenimentul Istoric*. La acea dată viceprim-ministru și șef al comisiei guvernamentale trimise să ancheteze evenimentele, domnul Voiculescu declară: „Din primele discuții care le-am avut a apărut că în Biserica Reformată Maghiară, care era pe o proeminență de relief, există un emițător radio care emitea în limba maghiară tot felul de instigații clandestine. Pe loc am luat o echipă militară și cu oameni din comisia asta din care făcea parte și Attila Verestoy din partea CPUN am plecat acolo. Ne-am dus, nu se găsea cheia, am căutat în turn peste tot și n-am găsit nimic, dar nici măcar urme. În schimb, când am coborât, la un perete era un teanc de 1,5 metri grosime de pancarte scrise în ungurește. Ștefan Kiraly mi le-a tradus.

Dan Andronic: De tipul Moarte românilor! Ardealul e al nostru!

G.V.V.: Groaznic. Maghiarii au dat din colț în colț spunând că da, asta scrie, dar poate nu au fost folosite. Apar în filmările făcute acolo (s.n.), dar nimeni nu citește ca lumea decât dacă știe bine ungurește...”⁵

Pachetele „de dimensiuni mari” conțineau deci vrafuri de pancarte fabricate în atelierelor PSMU. Interesant e faptul că numai o parte dintre aceste pancarte au fost folosite: planificatorii operațiunii scontau că

³ Dorin Suciu, *O etapă din războaiele politice și de imagine duse împotriva României: Târgu Mureș, martie 1990* în *Vitralii – Lumini și Umbre*, an VII, nr. 26, martie – mai 2016, p. 73.

⁴ CNSAS Dosarul 019150 vol. I Fila 24r, Nota Nr. 00585 din 23 martie 1990 ora 13.30.

⁵ Gelu Voican Voiculescu – interviu, 2021, apud Dan Andronic – *Gelu Voican Voiculescu, un martor prețios al evenimentelor din martie 1990*, în *Evenimentul Istoric* nr. 40, 25 iunie – 30 iulie 2021, p. 5.

evenimentele din zilele viitoare se vor solda cu victime, multe victime și mult sânge („unguresc”, evident) – și erau pregătiți ca, dis-de-dimineață, să scoată în stradă alte zeci de mii de protestatari. Pregătiseră deja pancartele îndemnând la un Kosovo în Transilvania.

... și mormanul de răngi

Regia ticluită peste hotare prevedea, într-adevăr, o izbucnire necontrolată de violență ucigașă nu numai la Târgu Mureș, ci și în mai multe orașe din Transilvania. Victimele, indiferent de etnie, urmau a fi prezentate ca „maghiari măcelăriți de români”. Toboganul mediatic corespunzător fusese deja pregătit – ceea ce s-a văzut în acel *fake news* cu Cofariu. Documentele informative, astăzi aflate în custodia CNSAS, arată că, într-adevăr, fuseseră pregătite din vreme nu numai pancarte, ci și numeroase arme albe:

„În atelierul județean de întreținere și reparare a instalațiilor și aparaturii medicale (AJIRAM) de pe str. Gheorghe Marinescu, condus de ing. KISS MIHALY, în zilele de 19 și 20 martie a.c. s-ar fi confecționat cuțite, obiecte contondente și pungi de plastic cu pietricele, pentru a fi folosite de maghiari, fiind transportate și de salvări în centru.

*Într-unul din ateliere s-ar fi confecționat obiecte metalice pentru a fi folosite de maghiari în conflictele violente din Tg.-Mureș”.*⁶

Și de această dată, informația este confirmată, după trei decenii, de documente inedite și de martori direcți ai evenimentelor. În aceeași emisiune găzduită de *Evenimentul Istoric*, domnul Voiculescu continuă: „M-am dus în centru acolo, în dispozitivul instalat de generalul Mircea Chelaru. Era atunci colonel cred, și erau două tabere: românii, aproximativ corespunzător cu populația, cam 50% - 50% erau. M-am dus în partea română am vorbit, erau foarte agitați, dar cu mâinile goale. Am intrat în partea maghiară, nu știau cum să-și dea mâinile la spate... M-am dus brusc spre ei, distanțele erau destul de mici. Aveau bețe cu câte un cui, aveau bucăți de fier beton, lanțuri groase și multe alte obiecte contondente. Fiindcă veni vorba acum, uitați un document oficial să-l arătați: 351 topoare, 280 răngi, 237 de cuțite, 230 de lanțuri, 39 de sticle incendiare, bâte, lănci, nuceag, praștie.

- Dan Andronic: *Într-adevăr, confirm că este un proces verbal din 19.03.1990. De reținut că aceste obiecte au fost confiscate după încetarea*

⁶ Ibid., fila 23v, Nota FN din 23.03.1990.

confruntărilor agresive colective. Deci au fost arme albe și obiecte contondente confiscate de la cetățenii români de naționalitate maghiară... Și într-adevăr apar menționate 351 de topoare, 280 de răngi, 237 de cuțite, 39 de sticle incendiare, 8 furci...”⁷

Pistolarii de la miezul nopții

Dar o simplă încăierare, chiar sângeroasă, nu era suficientă pentru a declanșa războiul civil dorit de guvernanții comuniști „reformați” de la Budapesta. Trebuia creată aparența că Armata Română ar fi deschis focul împotriva protestatarilor maghiari. De aceea, era pregătită pătrunderea în zonă a unor elemente străine înarmate, cu misiuni precise. Din nou, datele informative sunt validate, după trei decenii, de martori oculari.

Prezența câtorva zeci de indivizi atletici, înarmați (pistoale) și cu evidentă pregătire militară, precum și angrenarea lor în diversiuni violente a fost clar sesizată de comandantul dispozitivului aflat la acea oră în piață, gl. (r) Mircea Chelaru. Cu prilejul altui interviu realizat recent de *Evenimentul Istoric*, dânsul a declarat: „În jurul orei 23:00 (...) fiind vorba despre o lipsă a trei tancuri, nu a putut fi închisă strada care venea din spate, dintre clădire și catedrală.” (...) În acel moment, a apărut un grup format din atleți tineri, cu lăzi cu cocktail Molotov. Le aprindeau și le aruncau către gruparea maghiară. Una a căzut pe tanc, câteva au fost oprite de copaci, însă altele și-au atins ținta. Am reușit să aducem o forță militară formată din opt militari care i-a scos din cadru. Nu aveam mijloacele să fac vreo reținere. Nu aveam bază legală. (...) Am găsit și oameni cu armament asupra lor. Mai concret, cu pistoale”.⁸

Misiunea acestor forțe paramilitare poate fi dedusă după reacția lor, atunci când au fost blocate. S-au retras, fiindcă nu aveau ordin să tragă în Armata Română. Înseamnă că erau înarmați pentru a trage în manifestanți, mai precis în „gruparea maghiară” în care începuseră să arunce cu sticle incendiare. Măcelul ar fi fost pus în seama Armatei Române și ar fi oferit un *casus belli*. Evident că dacă ar fi deschis focul asupra armatei, efectul ar fi fost diametral opus celui scontat de organizatorii din umbră.

⁷ Apud Dan Andronic, *op. cit.*

⁸ Gl. (ret.) Mircea Chelaru – interviu, 2021, apud Alice Barbu – Mircea Chelaru, generalul care a împiedicat un măcel „În piept mi s-a oprit lama, iar în cap bâta” în *Evenimentul Istoric* nr. 40, 25 iunie – 30 iulie 2021, pp 50-51.

„Îngeri” de la Târgu Mureș

Documentele aflate la CNSAS, ca și amintirile martorilor oculari atestă o implicare străină, profesionistă, secretă, în evenimente. Pe bună dreptate, un participant direct – gl. (r) Mircea Chelaru – aprecia în același interviu că *„românii au fost provocați, apoi la rândul lor maghiarii au fost provocați prin mijloace specifice”*.⁹ Gl. Chelaru este ofițer cercetaș, iar expresia pe care o folosește – *„mijloace specifice”* – face deliberat referire la mijloace specifice operațiunilor de diversiune și provocare.

Aspectul a fost de altfel recunoscut chiar de către oamenii politici unguri care, în 1989 – 1990, au coordonat acțiunile diversionist-subversive la adresa României. Astfel, într-un interviu publicat la 30 ianuarie 2015¹⁰, fostul prim-ministru al Ungariei din 1988-1990, Miklós Németh, a recunoscut *„că a trimis duzini de agenți în România după ce a venit la putere în noiembrie 1988 (...) Németh a declarat că a trimis agenți unguri fiindcă era îngrijorat de situația volatilă din România și de atitudinea agresivă a lui Ceaușescu față de Ungaria”*.¹¹

Agenții unguri trimiși cu duzinile în România *„se ocupau și de culegerea de informații, lucrând în echipe mici. Și mai erau și alte asemenea echipe, în alte părți ale României.”* Deci nu numai de provocări și diversiuni, ci *„și de”* spionaj. În interviu, dl. Németh sugerează că respectivii agenți ar fi aparținut serviciului de informații al Armatei comuniste ungare: *„Fostul prim-ministru Miklós Németh mi-a spus că ... a ordonat agenților Serviciului Secret Militar ungar – condus de ministrul Apărării, Ferenc Kárpáti - să-l urmărească pe Tőkés, în calitate de «îngeri păzitori»”*.¹²

La data interviului, gl. Ferenc Kárpáti era mort de mai bine de un an – era deci ușor să pui în seama sa trimiterea de grupe de diversioniști, sub acoperirea de *„îngeri păzitori”*. De la bun început stârnește însă îndoieli ideea că ofițeri specializați în spionaj-diversiune puteau asigura protecția și paza d-lui Tőkés fără a avea vreo pregătire specifică în acest sens.

Îndoieli și mai mari stârnește afirmația d-lui Németh că faimosul *fake news* cu *„rachetele nucleare românești”* e produsul muncii informative a

⁹ Apud Alice Barbu, op. cit. p.51.

¹⁰ Árpád Szőczy în <https://euronair.wordpress.com/2015/01/30/protecting-laszlo-tokes-hungarian-military-secret-service-agents/>

¹¹ Á. Szőczy, op. cit..

¹² Á. Szőczy, ibidem.

Serviciului Secret Militar ungar: „*Prim-ministrul ungar a recunoscut că a trimis agenți cu duzinile în România după ce a venit la putere în noiembrie 1988. A declarat că unul dintre aceștia a scris Raportul*” privind cele „*șapte rachete la periferiile orașului Cluj-Napoca, îndreptate spre uzina nucleară ungară de la Paks, de lângă Budapesta*”.¹³ La acea dată, Serviciul Secret Militar ungar cuprindea atașatura militară și două companii de cercetare în adâncime: una integrată Batalionului 34 Cc. cu baza la Szolnok, din compunerea Corpului V Armată ungar și alta, din structura Batalionului 24 Cc., care în acei ani avea baza în localitatea Eger și se afla în compunerea Corpului III Armată Ungar. Cercetașii unguri și-au dovedit pe deplin măiestria, blocând, practic cu mâinile goale, tancurile Armatei române la Timișoara, pe Calea Girocului. Deci erau profesioniști și știau că Armatele de forțe întrunite din țările Organizației Tratatului de la Varșovia au în compunere un divizion de rachete operativ-tactice de fabricație sovietică R-17 (cunoscute în Occident ca SCUD-B). România avea 18 lansatoare furnizate de URSS, iar Ungaria, 9 bucăți, identice, din aceeași sursă. Iar cele 7 rachete R-17 din dotarea Armatei a IV-a Române, dislocate pe raza localității Luna, erau identice cu cele aflate în dotarea Armatei Ungare și aveau aceeași rază de acțiune, 300 km.

Probabilitatea ca de la Cluj o rachetă R-17 să ajungă la Pecs (ori viceversa) era nulă. Totuși, respectivul Raport există: „*Scriitorul și reporterul Árpád Szőczi ... a descoperit Raportul unui agent al Serviciului Secret Ungar care atesta că dictatorul român a pus ca forțele sale să instaleze șapte rachete la periferiile orașului Cluj-Napoca, îndreptate spre uzina nucleară ungară de la Paks, de lângă Budapesta. Confruntat cu documentul, prim-ministrul ungar a recunoscut...*”¹⁴ Deci, cu certitudine, cei care au întocmit, avizat și promovat respectivul Raport nu erau de la „*Serviciul Secret Militar ungar*”, cum încearcă să ne convingă dl. Németh. Întrucât Ungaria la acea vreme nu avea decât două servicii de informații, rezultă că erau de la Securitatea comunistă ungară, ÁVO. Constituită în baza Decretului 4353 din 28 decembrie 1949, ÁVO s-a ilustrat imediat printr-o deosebită ferocitate represivă. În toiul revoluției din 1956, prim-ministrul Imre Nagy a anunțat, la 28 octombrie, la radio, desființarea ÁVO. Nu a existat însă nicio hotărâre publicată în acest sens, deci ÁVO a continuat să existe neîntrerupt până în 1990, sub diverse acoperiri: era într-

¹³ Árpád Szőczi, *ibidem*

¹⁴ *Ibid.*

adevăr un „Serviciu Secret”. În anii care au urmat, ÁVO s-a ascuns succesiv sub două denumiri: noul guvern ungar, condus de János Kádár, a reorganizat ÁVO ca „*Serviciul II*” din cadrul Ministerului de Interne (HG 35/1956, în vigoare de la 30.12.1956). În această formulă, ÁVO a participat din plin la reprimarea participanților la Revoluția din 1956. În 1962, ca urmare a deciziei PSMU de domolire a represiunii, ÁVO a fost „desființat” încă o dată, continuând însă să funcționeze, tot în cadrul Ministerului de Interne, sub denumirea criptică „*BM III*” (cu 11 departamente). Din anul 1972, în cadrul BM III a apărut și Subdiviziunea independentă III\III-A (*Önálló Alosztály III\III-A*), pază și protecție demnitarilor (*A párt és a kormány vezetőinek operatív védelme*), structură dotată cu armament și antrenată pentru acțiuni armate... Ai cărei ofițeri erau selecționați, pregătiți și dotați pentru misiuni precum protecția și paza d-lui Tőkés – și astfel se încheie cercul.

Implicarea „*Önálló Alosztály III\III-A*” în România în 1990 este chiar și astăzi un aspect sensibil, mai ales că în Ungaria termenul de desecretizare a documentelor este de 60 de ani: „*La o zi după interviu – la 29 noiembrie 2013 – mi-a telefonat [dl. Németh] să îmi spună că tocmai a vorbit cu actualul Serviciu Secret ungar, care era îngrijorat că poate mi-a transmis informații strict secrete*”. Altfel spus, fostul prim-ministru era (și probabil este și în continuare) în atenția contraspionajului ungar, iar întâlnirea sa cu un jurnalist a stârnit temeri legate de desecretizarea unor aspecte compromițătoare. Până la urmă situația s-a rezolvat prin aruncarea pisicii în ograda vecinului – în acest caz, Ministerul ungar al Apărării.

Orbul ... sovieticilor

Să reținem deci că, în 1989 – 1990, prim-ministrul Ungariei, comunistul „revopsit” Miklós Németh, trimitea prin România echipe de spioni și diversioniști, militari unguri acționând sub acoperirea de „*îngeri păzitori*”. Dar în acea perioadă, Securitatea comunistă ungară, ÁVO, ca de altfel întreg sistemul de siguranță națională și apărare al țării vecine, se aflau în controlul și coordonarea consilierilor sovietici, și încă de decenii bune – aspect amplu tratat de istoriografia ungară actuală și confirmat de documente FBI recent declassificate¹⁵.

¹⁵ Vezi spre exemplu documentul FBI 100-HQ-343044, declassificat la 12.12.2011, apud https://www.governmentattic.org/5docs/FBI100-HQ-343044SovietWarPlans_1945-1948.pdf

Este ciudat că respectivii consilieri sovietici nu au reacționat văzând că, la ordinul prim-ministrului ungar sunt trimiși zeci de agenți înarmați într-un alt stat din cadrul Organizației Tratatului de la Varșovia, cu misiunea de a stârni un conflict interetnic. Și totuși nu au reacționat, deși în martie 1990 izbucnirea unui conflict interetnic în zona de influență care încă aparținea URSS ar fi contravenit unor interese majore ale echipei lui Mihail Gorbaciov: ar fi destabilizat singurul regim est-european cu simpatii moscovite, ar fi dat startul la o serie de conflicte interetnice care cu siguranță s-ar fi extins la RSS Moldovenească și de acolo mai departe, la alte republici unionale unde tensiunile mocneau și, în fine, ar fi făcut necesară o intervenție militară „pacificatoare” a URSS, evident soldată cu numeroase victime. „Un Kosovo înainte de Kosovo” – ceea ce ar fi anulat speranțele lui Mihail Gorbaciov de a primi Premiul Nobel pentru Pace.

Singura explicație plauzibilă e că, fără îndoială, consilierii sovietici au sesizat și urmărit întreaga desfășurare, au raportat la Moscova, dar deja fisura dintre echipa gorbaciovistă și adepții „politicii de mână forte” era mai adâncă decât se crede. Iar serviciile secrete sovietice, care începuseră deja să acționeze, deocamdată peste hotare, împotriva intereselor Partidului Comunist al URSS: le-ar fi convenit ca politica lui Gorbaciov să se împotmolească într-un conflict interetnic româno-ungar, punând capăt și *Perestroikăi* și *Glasnost*-ului. Astăzi, cei implicați încearcă să susțină că prim-ministrul Miklós Németh ar fi acționat astfel fiindcă era, vezi-Doamne, agent american¹⁶, iar dâșșii, săracii, nefiind profesioniști, chiar nu și-au dat seama de asta și ca urmare au executat cu totală bună-credință ordinele sale. Americanii sunt deci de vină!

Nu zău, americanii?!

Col. (r) Tudor Păcuraru

¹⁶ Cf. Oplatka, András - Németh Miklós - *Mert ez az ország érdeke*, Ed. Helikon, Budapest 2014, p. 90.

INEDIT: „PLANUL VALEV”, DOCUMENTAT ȘI SCRIS DE UN ROMÂN?

Publicat în aprilie 1964, sub semnătura economistului sovietic Emil Borisovici Valev, așa numitul „Plan Valev” a rămas în istoria noastră națională ca parte a deciziei unilaterale a Uniunii Sovietice de realizare a „sistemului mondial socialist”, adică integrarea și dezvoltarea tuturor economiilor statelor socialiste prin aplicarea unui *plan unic de dezvoltare pe întreg sistemul socialist*, făcând abstracție de *planurile naționale*. României îi era trasat un rol preponderent agrar. S-a răspuns imediat și dur, ceea ce a tensionat și mai mult relațiile bilaterale româno-sovietice.

Inedit pentru istoriografie este că autorul articolului semnat de Valev ar fi economistul Marin Petrescu, fost cetățean român, cercetător științific și doctorand la Universitatea „Lomonosov” din Moscova, unde era coleg cu E. B. Valev.

Comunismul „național” din România contra sovieticilor, în contextul anilor '960

Înainte de a intra în subiect, facem câteva precizări cu privire la relațiile bilaterale româno-sovietice din acea perioadă:

Chiar de la înființarea de către sovietici a Partidului Comunist din România (PCR), în luna mai 1921, s-au ivit divergențe legate de poziționarea și subordonarea comuniștilor români față de directivele Kremlinului. S-au individualizat: (1) *ramura comunistă națională* (sau *fracționalistă*), care considera Basarabia pământ românesc și nu admitea completa subordonare față de directivele Kremlinului, și (2) *ramura internaționalistă*, care era total de acord cu Kremlinul.

Până în decembrie 1989, la căderea regimului comunist, nu a existat încredere completă între Kremlin și *ramura națională* a comuniștilor români.

De sciziunea existentă în sânul PCR a profitat la 23 august 1944 Palatul Regal, care i-a atras și i-a folosit în interes național pe câțiva din liderii marcânți ai *ramurii naționale* a PCR. Producându-se o breșă nesperată în apărarea germană din România (la 20 august grosul armatei germane este retras în Ardeal, pentru a lua drumul Poloniei), Regele Mihai I scoate țara din războiul contra Aliaților, înainte ca armatele germane să poată interveni și înainte ca armata sovietică să pătrundă masiv în România și să ne „elibereze”. Ceea ce a însemnat o lovitură dură pentru poziția internațională a Uniunii Sovietice și interesele sale viitoare în România.

În plus, săvârșirea Actului de la 23 august 1944 prin „angrenarea” unor lideri locali ai PCR a fost o altă lovitură contra intereselor Uniunii Sovietice. *Ramura națională* a PCR a fost legalizată politic și legitimată în opinia publică în detrimentul grupării comuniste *internaționaliste*, care pe timpul războiului s-a aflat la adăpost și instruire în Uniunea Sovietică. Era o măsură de protecție a Palatului Regal în caz că sovieticii vor schimba cu forța regimul politic din România, ceea ce s-a și întâmplat.

Așadar, două lovituri au primit sovieticii prin săvârșirea de către români a Actului la 23 august 1944: (1) a fost anulată invazia sovietică „eliberatoare”, căci țara s-a eliberat singură; (2) a căzut varianta instalării guvernului comunist internaționalist adus de la Moscova și condus de Ana Pauker. Cei îndreptățiți acum să ocupe poziții superioare în Partid și în statul român erau liderii comuniști ai *ramurii naționale*, în frunte cu gruparea Lucrețiu Pătrășcanu-Gheorghe Gheorghiu-Dej.¹

Din aceste considerații, lovitura pe care Palatul Regal a dat-o la 23 august 1944 intereselor sovietice în România era magistrală. Regele Mihai I alesese răul cel mai mic pentru țară. Pătrășcanu este numit ministru al Justiției în primul guvern după 23 august 1944 și trimis ca reprezentant oficial al statului român să încheie armistițiul la Moscova. Iar dacă avem în vedere că lupta internă între cele două ramuri ale PCR s-a perpetuat până la căderea regimului comunist, timp în care „naționali” au devenit „naționaliști” și „suveraniști” în relația lor cu Kremlinul, atunci vom înțelege mai bine însemnătatea și consecințele Actului săvârșit de români la 23 august 1944.

Cert este că acțiunea regală de la 23 august 1944 a reușit să întârzie cu câțiva ani aplicarea strategiei sovietice în România. Ea se încheie odată cu plecarea din țară a misiunilor militare anglo-americe (în 1947), prilej pentru sovietici de a finaliza aici procesul de exterminare a oricărei opoziții politice.

La începutul anului 1948, România era o „provincie sovietică” administrată și condusă de la Moscova printr-un „stat paralel” (de tip fanariot), suprapus clandestin peste administrația românească (comunizată), conform principiului: „prietenii Uniunii Sovietice sunt și ai României, iar dușmanii acesteia sunt și ai României.

¹ Pe larg în: Sorin Aparaschivei, *23 august 1944 – o afacere exclusiv militară*, disponibil pe: <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/23-august-1944-o-afacere-exclusiv-militara>.

Aceasta a durat până în anul 1958 când, din rațiuni strategice, are loc retragerea din România a Armatei Roșii de ocupație, trupele sovietice din România fiind plasate în alte state comuniste care aveau frontieră directă cu statele din NATO. De vidul militar sovietic creat în România profită (iar) *ramura națională* a PCR, care încearcă emanciparea de sub tutela dură a Kremlinului. Comuniștii „pământeni” vor să fie stăpâni în propria țară.

Bucureștiul amenință Moscova cu scoaterea României din Consiliul Economic de Ajutor Reciproc (CAER) și Organizația Tratatului de la Varșovia (OTV), considerate mecanisme de exploatare și control sovietic. Se solicită Moscovei retragerea tuturor consilierilor sovietici și chiar desființarea reprezentanțelor KGB și GRU din România. Asta însemna emanciparea de sub control sovietic a Ministerului Afacerilor Interne (MAI) și a Ministerului Forțelor Armate (MFA).

În aprilie 1963, în cadrul Direcției Contraspionaj a MAI al României, în secret, s-a înființat un *Sector specializat pe țările socialiste*. Avea ca sarcină identificarea, supravegherea și izolarea rețelelor spionajului Uniunii Sovietice și a celorlalte state socialiste care, sub instruirea și coordonarea sovietică, duceau activitate contrară „conducerii superioare de partid și de stat” din România. Din martie 1972, *sectorul contraspionaj anti-sovietic* va fi organizat sub denumirea de UM 0920/A(polodor), iar din vara anului 1978 sub denumirea de UM 0110.²

Când sovieticii au publicat „Planul Valev”, conducerea Partidului Muncitoresc Român (PRM/PCR) a reacționat și a adoptat celebra „Declarație din aprilie 1964”, prin care și-a proclamat principiile de „independentă, suveranitate, egalitate, neamestec” față de Kremlin.

În decembrie acel an, Bucureștiul publică lucrarea „*Karl Marx - însemnări despre români*”. Un act considerat antisovietic de Moscova, căci în cuprinsul lucrării „*rușii și turcii erau puși pe același plan*”. Liderul sovietic (1953-1964) Nikita Hrușciiov amenință cu „destalinizarea”, respectiv cu înlocuirea „naționaliștilor” români în frunte cu Gheorghiu-Dej.

Dar Bucureștiul caută sprijin extern, atât în tabăra socialistă, cât și în cea capitalistă. Îl obține pe cel al Chinei, Iugoslaviei și Albaniei și pe cel al Marii Britanii, Statelor Unite ale Americii, Germaniei Federale și Israelului.

² Pe larg despre subiect în: Sorin Aparaschivei, *UM 0110 – Contraspionaj țări socialiste (anti-KGB). Înființarea și primii ani (1963-1973)*; publicat în septembrie 2020, disponibil pe: <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/um-0110-contraspionaj-tari-socialiste-anti-kgb-infiintarea-si-primii-ani-1963-1973>.

În decembrie 1963, legația britanică în România este ridicată la rang de ambasadă.

În mai-iunie 1964 o delegație de stat a României vizitează Statele Unite ale Americii, unde încheie o serie de acorduri (inclusiv militare) – fără consimțământul sovieticilor. În iulie 1964, americanii își ridică legația din România la rang de ambasadă.

România și China încearcă chiar și o lovitură de stat în Bulgaria (devoalată în aprilie 1965), cu scopul de a-i înlătura pe „oamenii sovieticilor” și de a aduce la Sofia un regim comunist „naționalist”.³

Acesta era, așadar, contextul general al relațiilor bilaterale între regimul „național” din România comunistă și Uniunea Sovietică, moment când izbucnește scandalul legat de „Planul Valev”.

Planul Valev

În numărul 2 din aprilie 1964 al *Analelor Universității „V. M. Lomonosov”* din Moscova (*Vestnik Moskovskogo Universiteta*), seria „Gheografia”, a apărut sub semnătura economistului sovietic Emil Borisovici Valev articolul intitulat *Probleme ale dezvoltării economice a raioanelor dunărene din România, Bulgaria și URSS*⁴, fapt care a generat un uriaș scandal între „conducerea superioară de Partid și de stat” din România și cea din Uniunea Sovietică.

E. B. Valev exprima hotărârea unilaterală a Kremlinului de a trece la integrarea și dezvoltarea tuturor economiilor statelor socialiste în cadrul așa-numitului „sistem mondial socialist”, prin aplicarea unui plan unic de dezvoltare pe întreg sistemul socialist, făcând abstracție de planurile naționale. România urma să devină un stat preponderent agricol, parte a raionului *Dunării de jos* care, subliniau sovieticii, „este unul din cele mai favorizante raioane din cadrul țărilor socialiste europene pentru dezvoltarea unei puternice producții de mărfuri agricole”.⁵

³ Pe larg în: Sorin Aparaschivei, *Bulgaria – conspirația din aprilie 1965. Implicații românești?*, disponibil pe: <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/bulgaria-conspiratia-din-aprilie-1965-implicatii-romanesti>.

⁴ E.B. Valev - *Probleme ale dezvoltării economice a raioanelor dunărene din România, Bulgaria și URSS* - se regăsește integral și în publicația: „Biblioteca *Viața economică*, Probleme ale relațiilor economice dintre țările socialiste”, ANEXA, nr. 2/1964; disponibil pe: http://www.cnsas.ro/documente/istoria_comunism/documente_programatice/1964%20Relatiile%20economice%20dintre%20tarile%20socialiste.pdf.

⁵ *Ibidem*, p. 56.

Din teritoriul țării noastre urmau a fi alocate „complexului interstatal” șase regiuni: Oltenia, Argeș, București, Ploiești, Galați și Dobrogea, în total 42% din suprafața țării.

Urzeala sovieticilor nu era nouă. Se știa că Moscova căuta noi modalități și mecanisme prin care să-și continue supravegherea și controlul asupra statelor europene din blocul comunist. Iar o „soluție” în calea capitalismului și globalizării ar fi fost înființarea „*Uniunii statelor comuniste*” (după modelul Statelor Unite ale Americii) în care în statele componente să fie introdusă o anumită specializare/diviziune a muncii.

Pe diverse căi și de ceva vreme autoritățile de la București transmisesea Moscovei că se opun unui astfel de plan, pe care-l considerau o continuare a ingerințelor în politica internă și externă a statului român. Dar sovieticii nu țin cont de semnalele primite de la București și, în aprilie 1964, publică așa-numitul „Plan Valev”.

De această dată însă, reacția românească este rapidă și dură, surprinzând Kremlinul și pe ceilalți sateliți ai săi. Chiar în aprilie 1964 a fost convocată o Plenară a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român (PMR) care a adoptat „*Declarația cu privire la poziția PMR în problemele mișcării muncitorești internaționale*”, document public prin care „conducerea superioară de Partid și de stat” din România își proclama independența față de Kremlin.

Cel numit de „conducerea superioară” din România să argumenteze combaterea „Planului Valev” a fost economistul Costin Murgescu, directorul adjunct al Institutului de Cercetări Economice și redactor-șef la revista „*Viața Economică*”. În numărul 24 din iunie 1964 al acestei reviste, el a publicat (fără semnătură) editorialul „*Concepții potrivnice principiilor de bază ale relațiilor dintre țările socialiste. Despre „Complexul economic interstatal” în general și despre concretizarea lui „dunăreană”, în special.*”⁶ Articolul analiza și respingea cu argumente „aserțiunile științifice” ale lui Valev, partea română acuzându-i pe sovietici că încercau să înlocuiască vechile *sovromuri* (întreprinderi mixte, *n.n.*) cu alte mecanisme de subordonare economică, sens în care în mod voit se „denaturează realitățile geografice și economice”. Nu se ține cont de politica „*Partidului Muncitoresc Român de repartizare teritorială*”

⁶ Vezi și: V. Brădățeanu, articolul: *Aprilie 1964: Planul Valev, la care „România a răspuns foarte violent și foarte pe față”*, publicat la 25 aprilie 2015, disponibil la: <https://www.rador.ro/2015/04/25/aprilie-1964-planul-valev-la-care-romania-a-raspuns-foarte-violent-%E1%B9%A3i-foarte-pe-fa%E1%B9%ADa/>.

rațională a forțelor de producție în cursul industrializării socialiste (...), de ridicarea în special a regiunilor rămase în trecut în urmă, de accelerarea dezvoltării acestor regiuni”.⁷ Se planifică „dezvoltarea forțelor de producție în sistemul mondial socialist” prin constituirea „complexelor interstatale”, care se bazează pe „smulgerea unor porțiuni întregi din teritoriile naționale și din economiile naționale, încheigate de secole, ale unor țări socialiste suverane. (...) Teritoriile pe care le combină E. B. Valev pe hartă sunt privite ca și cum ar fi niște pământuri ale nimănui, ca și cum ele nu ar face parte din teritoriul național al unor state suverane, ca și cum frontierele de stat pot fi încălcate în numele unor preținse interese ale sistemului mondial socialist (...). Oare trebuie să-i amintim autorului (Valev, n.n.) că 2/3 din teritoriul la care el se referă face parte integrantă din teritoriul R.P. Române, stat socialist, independent și suveran? (...). Regiunile românești din raionul Dunării de jos se dezvoltă în cadrul și potrivit intereselor economiei naționale a României (...), regiunile românești pe care autorul le propune pentru a fi smulse din cadrul economiei noastre naționale și a fi internaționalizate în cadrul complexului interstatal al Dunării de jos se completează și sunt indisolubil legate de celelalte regiuni ale țării noastre, contopindu-se împreună, în mod organic, într-un adevărat complex teritorial de producție, într-o economie națională unică (...). Nu ne interesează mobilurile personale care l-au îndemnat pe E. B. Valev să-și scrie articolul. Însă, obiectiv, proiectul complexului interstatal al Dunării de jos reprezintă mai mult decât o încercare de știrbire a suveranității naționale a unui stat socialist, egal în drepturi cu celelalte state socialiste; mult mai mult decât o imixtiune directă în treburile interne ale R.P. Române și decât o propunere de a o despuia de unele atribute ale suveranității sale. Acesta este un proiect de încălcare a integrității teritoriale a României, de dezmembrare a unității sale naționale și de stat (...). România ar fi lichidată ca stat, iar poporul român ca națiune – prin simple mijloace administrative (...)”.⁸

⁷ Costin Murgescu, *Concepții potrivnice principiilor de bază ale relațiilor economice dintre țările socialiste. Despre „Complexul economic interstatal”, în general, și despre concretizarea lui „dunăreană”, în special*; apărut în: Biblioteca „Viața economică”, *Probleme ale relațiilor economice dintre țările socialiste*, nr. 2/1964; p. 20 (cu mențiunea redacției că articolul a apărut în „Viața economică”, nr. 24 (43) din 12 iunie 1964); disponibil pe: http://www.cnsas.ro/documente/istoria_comunism/documente_programatice/1964%20Relatiile%20economice%20dintre%20tarile%20socialiste.pdf.

⁸ Costin Murgescu, *Concepții potrivnice principiilor de bază ale relațiilor economice dintre țările socialiste. Despre „Complexul economic interstatal”, în general, și despre concretizarea lui „dunăreană”, în special*; apărut în: Biblioteca „Viața economică”, *Probleme ale relațiilor*

Apare suspectul Marin Petrescu

La vremea respectivă, printre cei suspecți că aveau legături informative cu serviciile speciale sovietice se afla și cetățeanul sovietic Marin Petrescu, fost cetățean român, în cazul căruia contraspionajul român (*Sectorul anti-sovietic*) a deschis *Dosarul de urmărire informativă* (DUI) sub conspirativul „Pană”. S-a stabilit că numitul sosea anual în România pentru a-și vizita părinții (care domiciliau în localitatea Coșoveni, „regiunea” Oltenia), de fiecare dată sosind cu pașaport nou (ceea ce trăda intenția organelor sovietice de a ascunde frecvența sosirilor și plecărilor sale), iar pe timpul vizitelor în țară „contacta în scop informativ” diverși cetățeni români cu funcții de răspundere.

Din „fișa personală” a lui Marin Petrescu (datată octombrie 1963) și din alte documente conexe întocmite de contraspionajul român, am reconstituit următoarele⁹:

Marin Petrescu s-a născut la 27 noiembrie 1927 în Arad, fiul lui Ion și Angela (părinții erau din Coșoveni, Oltenia). În anul 1946 a devenit membru al Partidului Comunist din România, an în care s-a înscris și la Institutul de Științe Economice și Planificare din București, Facultatea de Economie Generală, pe care a absolvit-o în anul 1950. Între timp, a lucrat ca economist la Direcția Generală a CFR (în perioada 1946-1948). În anul 1950 a fost trimis la studii pentru *aspirantură* în URSS, la Institutul de Finanțe din Moscova, unde a susținut lucrarea de disertație cu tema „*Transformarea socialistă a agriculturii în Republica Populară Română*”, obținând titlul de „candidat în științe economice”, specialitatea economie politică. Apoi a fost încadrat la „Școala Superioară de Colectări” din Moscova, în funcția de conferențiar, unde a lucrat până la 1 octombrie 1954 când a fost chemat în țară. În timpul șederii în URSS s-a căsătorit cu cetățeană sovietică Vera Alexandrova Kapranova (sau Kapronova), de asemenea absolventă a Institutului de Finanțe din Moscova. La revenirea în țară, soția a refuzat să-l urmeze.

Din octombrie 1954, Marin Petrescu a funcționat ca șef la catedra de Economie Politică a Universității din București, apoi a lucrat la Comisia

economice dintre țările socialiste, nr. 2/1964; *passim* (cu mențiunea redacției că articolul a apărut în „Viața economică”, nr. 24 (43) din 12 iunie 1964); disponibil pe: http://www.cnsas.ro/documente/istoria_comunism/documente_programatice/1964%20Relatiile%20economice%20dintre%20tarile%20socialiste.pdf.

⁹ Document (fotocopie) emis de: Ministerul Afacerilor Interne al României (MAI) (Direcția Contraspionaj), Cabinetul Ministrului, *notă*, 14 octombrie 1963.

Guvernamentală pentru problemele Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (CAER) de pe lângă Consiliul de Miniștri al României.

În decembrie 1954, Marin Petrescu a fost propus secretar pe lângă Reprezentanța României CAER la Moscova, unde a și fost trimis în februarie 1955. Aici a lucrat până în septembrie 1955 când a părăsit postul (fără aprobare, n.n.) și s-a încadrat ca lector la catedra de Economie Politică de pe lângă „Institutul de Textile” din Moscova. Marin Petrescu preciza că din anul 1955 a „fost primit în Partidul Comunist din Uniunea Sovietică” (PCUS), când probabil a obținut și cetățenia sovietică.

În anii 1962-1963, Marin Petrescu era candidat în științe și cercetător științific la „Institutul de Economie a Sistemului Mondial Socialist” de pe lângă Academia de Științe a URSS.

De remarcat că în anul 1961 Marin Petrescu s-a adresat Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român *solicitând reprimirea cetățeniei române și încadrarea într-o organizație din România*. El și-a motivat gestul declarând că a fost nevoit să plece în anul 1955 din postul în care reprezenta România la Moscova din cauză că soția sa (cetățean sovietic) nu a dorit sub nici un motiv să-l urmeze în țară (cei doi au divorțat în anul 1961).

Din datele de mai sus coroborate cu altele, ofițerii români de contraspionaj au concluzionat că Marin Petrescu avea legături de ordin informativ cu organele speciale sovietice, care îl sprijineau în „activitatea științifică”, asigurându-i accesul și contacte în sferele cele mai înalte ale mediului academic, politic și economic din Uniunea Sovietică și ale CAER. Specialiști precum Marin Petrescu erau atrași și cultivați de instituțiile și structurile informative sovietice pentru a le furniza date și informații nedestinate publicității sau pentru a le înlesni legături în diverse medii de interes din România.

Erau, așadar, motive suficiente pentru ca Marin Petrescu să fie considerat „unealta” Moscovei: se căsătorise cu o cetățeană sovietică (numeroase astfel de căsătorii erau aranjate de serviciile sovietice de securitate, n.n.), și-a părăsit fără aprobare postul în care reprezenta statul român la Moscova și CAER, a renunțat la cetățenia română pentru cea sovietică, a solicitat intrarea în rândurile PCUS, publica articole cu conținut contrar politicii duse de Partidul și statul român.

Însă ceea ce avea să-i aducă „faimă” lui Marin Petrescu a fost numărul 9 din septembrie 1963 al revistei sovietice de specialitate „*Planovoe Hozeaistvo*”

(„Economia Planificată”) unde, sub semnătura sa, a apărut articolul intitulat *„Complexul economiei naționale a României – parte integrantă a economiei mondiale socialiste”*.

Articolul și autorul au intrat imediat în atenția Conducerii Partidului Muncitoresc Român (PMR), care i-a acuzat pe autor și revista sovietică, susținând că astfel de idei erau *„contrare intereselor statului nostru”*, că erau *„dezbătute o serie de teze”* aflate *„în totală contradicție cu linia PMR”*, autorul permițându-și *„să critice în mod direct politica noastră de industrializare socialistă și să acrediteze ideea că nu ar trebui să dezvoltăm industria noastră constructoare de mașini”*.

Iar când E. B. Valev și-a publicat articolul, în aprilie 1964, cei de la București au făcut imediat legătura între acesta și Marin Petrescu, cei doi fiind „colegi” la Universitatea „Lomonosov” din Moscova. Dar să urmărim câteva pasaje din articolul lui Marin Petrescu publicat în revista sovietică și „incriminate” de conducerea PRM:

„În România există lipsuri în dezvoltarea construcției de mașini, ceea ce impune ca țara să nu se dezvolte puternic în această direcție (...) Culturile agricole de bază sunt grâul și porumbul, ele ocupând 75% din suprafața agricolă a țării. Suprafețele însămânțate cu porumb reprezintă aproximativ 1/4 din totalul suprafețelor de porumb din Europa. În producția mondială a porumbului, România se află pe locul 6 după SUA, URSS, Brazilia, China și Iugoslavia. În următorii ani suprafețele însămânțate cu această cultură vor crește și vor trebui să reprezinte peste 40% din terenul arabil al țării. (...) Colaborarea tehnico-științifică a României cu alte state socialiste în problemele producției hibrizilor de porumb, varietăților de grâu de mare productivitate, studierea aplicării diferențiate a metodelor agrotehnice trebuie să dețină un rol important în procesul general de creștere a bazei de cereale a lagărului socialist. Viticultura și legumicultura constituie de asemenea ramuri importante ale agriculturii României. Producția de vinuri de calitate superioară și de struguri de masă va determina și în viitor participarea acestei ramuri agricole a țării la diviziunea internațională a muncii. Producția animalieră a României reprezintă 33,6% din totalul producției globale agricole a României. România ocupă locul al patrulea în Europa în ce privește șeptelul de oi, după URSS, Spania și Iugoslavia (...). Caracterizând locul pe care-l ocupă agricultura României în procesul comun al diviziunii internaționale a muncii, se poate afirma că aportul cel mai substanțial al României la

*agricultura tuturor țărilor socialiste va consta în dezvoltarea bazei cerealiere a țărilor socialiste și în creșterea producției viticole și legumicole. Gradul de specializare a fiecărei țări, participarea ei efectivă la diviziunea internațională a muncii depind în mare măsură de transport (...)*¹⁰.

Referindu-se la acest articol și la legăturile lui Marin Petrescu cu organele securității sovietice de stat, Neagu Cosma, pe atunci șeful Direcției de Contraspionaj (MAI), în ședința din 8 mai 1964 convocată cu activiștii de partid, a arătat că acesta a fost trimis de Partid la studii în „patria socialismului”, dar la destinație a fost pus să lucreze cu organele sovietice de securitate. Apoi, în anul 1963, la întoarcerea în țară, în vacanță, Petrescu a cules date statistice din economie. Pentru a demonta poziția conducerii PMR în polemica referitoare la CAER, el a publicat informațiile obținute în presa sovietică: „Cum să interpretezi o asemenea atitudine, că s-a găsit Petrescu Marin să dea sfaturi conducerii Partidului? Nu poate fi vorba decât de o anumită politică de amestec pe orice cale”, a spus Cosma. Imediat l-a completat Nicolae Ceaușescu, care prezida dezbaterile: „Sunt de acord cu tov. Cosma că trebuie să fim necruțători cu aceia de teapa lui Petrescu Marin care își trădează patria. Altă situație era în România burghezo-moșierească și alta când sunt timpurile noastre. Asemenea oameni nu se pot numi fii ai poporului nostru”.¹¹

Marin Petrescu afirmă că el a conceput, documentat și scris articolul publicat sub semnătura lui Valev!

La 20 august 1964, Marin Petrescu sosește iar în România pentru aproximativ o lună, cu pașaport sovietic din care rezulta că locuia la Moscova în str. Komsomolskaia nr. 35. În cursul după-amiezii de 8 septembrie 1964, întâlnindu-se cu un fost coleg de studii la Moscova și cu alte persoane, Marin Petrescu s-a referit la articolul lui Emil Borisovici Valev, despre care a spus: „Valev nu a scris din inițiativă proprie, deoarece nu cunoștea aspectele tratate, el a primit indicații de sus”. Apoi, „atras în polemică și plin de mândrie”, Marin Petrescu a afirmat că el era autorul materialului publicat de Valev, recomandând celor de față să-l citească. La observația că poate ideile și sensul

¹⁰ Document (fotocopie) emis de: MAI (Direcția Contraspionaj), Cabinetul Ministrului, *notă*, 14 octombrie 1963.

¹¹ Florin Mihai, *Ceaușescu, vânător de agenți sovietici în România*, publicat la 7 martie 2021; disponibil pe: <https://ceausescunicolae.wordpress.com/2012/03/07/ceausescu-vanator-de-agenti-sovietici-in-romania/>.

articolului i-au fost sugerate sau impuse, Petrescu a afirmat: *„Eu sunt bolșevic bătrân și nu renunț la ideile și principiile mele. Articolul a fost scris de mine, cei care l-au văzut înainte de a fi publicat n-au făcut decât corecturi neesențiale”*. El a adăugat: *„Articolul a fost foarte bine primit și apreciat de către toate țările socialiste membre CAER cu excepția României”*.¹²

Petrescu a confirmat și faptul că știa că articolul său din *„Planovoe Hozeaistvo”* va fi aspru criticat de români, deoarece imediat ce a apărut și a fost tradus, un reprezentant al României la CAER din Moscova, pe nume Ion Chertes, i-a dat un telefon *„atrăgându-i amical atenția să se aștepte la critici”*. Marin Petrescu susținea că articolul său *„era mult mai lung, dar cei de la Universitatea Lomonosov l-au mai prelucrat și alții au tăiat din el, iar materialele în baza căruia a fost întocmit le-a primit din România”*. Deși toți cei de față l-au combătut, susținând că în articolele sale *„se poziționează contra intereselor românești”*, Marin Petrescu a apreciat că ei nu au dreptate, că *„prin poziția sa România sabotează unitatea CAER”* etc.

Totuși, Marin Petrescu admitea faptul că articolele sale, inclusiv cel via Valev, agravau divergențele între conducerile de stat de la Moscova și București. Recunoștea că din cauza acestor conflicte la nivel înalt, el și ceilalți români stabiliți sau care soseau în Uniunea Sovietică *„nu mai sunt tolerați”*, fiind persecutați de către organele sovietice de securitate. Era și motivul pentru care dorea să revină în România, sens în care depusese cerere la autoritățile române (încă din anul 1961). Arăta că după divorțul de soție a fost întrebat de *„organele sovietice”* asupra intențiilor sale, arătându-i-se că în cazul când nu se recăsătorește cu o cetățeană sovietică va trebui să se înapoieze în România.

Petrescu însă nu se grăbea, căci părea a fi bine informat și cu alte planuri urzite la Kremlin. Confia că *„Planul Valev”* era doar o anexă la un proiect sovietic mult mai grandios. Astfel, susținea el, dacă nu i se redă cetățenia română nu va fi o problemă, deoarece *„voi putea veni aici cu ușurință chiar dacă sunt cetățean sovietic, pentru că în viitor se vor face state unite (în cadrul lagărului țărilor socialiste, n.n.), asemănătoare Statelor Unite ale Americii”*.¹³

¹² Document (fotocopie) emis de: Ministerul Afacerilor Interne al României (MAI) (Direcția Contraspionaj), Cabinetul Ministrului, *Nota nr. 294*, 10 septembrie 1964.

¹³ Document (fotocopie) emis de: MAI (Direcția Contraspionaj), Cabinetul Ministrului, *Nota nr. 294*, 10 septembrie 1964.

Ecouri la Ambasada Sovietică din București și în alte medii pro-sovietice față de poziția României referitoare la „Planul Valev”

Monitorizarea efectuată de contraspionajul român asupra reprezentanțelor oficiale și neoficiale ale statului sovietic în România, inclusiv asupra „membrilor fostelor rețele NKGB” și a celor care încă erau considerați ca fiind „oamenii sovieticilor”, a relevat că inclusiv în această zonă existau reacții de dezaprobare în chestiunea „Planului Valev”.

Astfel, Feodor S. Mititel¹⁴, care atunci îndeplinea funcția de „consul” la ambasada URSS din București, într-o discuție cu un cetățean sovietic stabilit în România și-a exprimat următoarea părere: *„Am citit materialul din Viața economică, din care rezultă că guvernul român nu este de acord cu propunerile lui Valev. După modul cum este formulat răspunsul la articolul lui Valev, poți să te aștepți la orice. (...) În cadrul CAER, în fiecare comisie s-a discutat separat pe aceste probleme, căzându-se de acord asupra lor, iar Valev nu a făcut altceva decât să centralizeze aceste propuneri și să le publice. Este adevărat că problemele nu au fost discutate cu statul român în forma aceasta centralizată. În prezent, ca urmare a răspunsului dat lui Valev și noi, diplomații sovietici, suntem văzuți (la București, n.n.) altfel decât înainte, din care cauză nu mai avem curajul să mai cerem ceva. Va trebui să treacă mult timp până vom fi priviți ca înainte”*.

Printre cei „indignați” de „Planul Valev” se număra și vechiul ilegalist comunist Constantin Doncea (FAS – *Fost Agent Sovietic*)¹⁵, aflat în dizgrația lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și a „naționaliștilor” anti-sovietici din jurul său. La 17

¹⁴ Mititel Stepanovici Feodor, născut în 1925, Dubăsari, „consul” la Ambasada URSS din București, sosit la post la 26 ianuarie 1963. În perioada 1955-1959 a fost secretar III la ambasada sovietică din China; 1959-1962, secretar III la ambasada sovietică din Grecia de unde a fost expulzat (declarat *persona non grata*) pentru activitate incompatibilă cu calitatea de diplomat. Contraspionajul român îl considera „cadru al organizației de securitate sovietice”. Cunoștea limba română. A plecat din post în anul 1968.

¹⁵ Doncea Constantin s-a afirmat ca lider sindical al muncitorilor CFR în timpul grevelor din anul 1933. După ce Gheorghiu-Dej a preluat puterea în PCR, Doncea a fost îndepărtat de la conducerea Partidului, fiind izolat o vreme în Bărăgan, la GAC din localitatea Ogradă, pentru faptul că odată, spunea el, i-a replicat lui Dej (referitor la fetele sale, între care Lica, „artistă și stea de cinema”, n.n.): *„Ai grijă că fetele tale te fac de râs! Și nu numai pe tine, pe toți ne fac de râs. Mai potolește-le, că nu știu ce au!”*. Alteori, Doncea afirma că i se trage din cauză că știa prea multe despre „trecutul glorios” al lui Gheorghiu-Dej, care *„s-a ascuns sub pat la 10 mai (1933? n.n.)”*. Închis după grevele din anul 1933, Doncea a evadat la 3 ianuarie 1935 și a plecat în URSS, unde a ajuns la 3 iulie 1935. Aici a fost preluat de NKVD, instruit, și apoi trimis ca secretar al Brigăzilor Internaționale din Spania.

iunie 1964, Doncea tocmai citise numărul 24 al revistei „Viața Economică” în care se afla răspunsul conducerii statului român față Planul Valev, apoi a exclamat indignat către un apropiat: *„Sunt niște bandiți! Ei nu știu că pentru țara asta a suferit atâta lume, că au stat în închisoare atâția oameni? (...) Cum vine asta, să se găsească un bandit să facă planuri la noi în țară? Uniunea Sovietică are pământ destul. Se întinde de la Sighet până în Alaska și pe acest teritoriu are toate felurile de climă, așa că, în mod normal, nu are voie să nu aibă ce mânca. Cu ce drept se amestecă ei aici, căci de fapt nici Basarabia nu este a lor, iar Bucovina nici atât! Auzi, să ne socotească pe noi raion! Cum de le-a dat prin cap o asemenea prostie? Când Basarabia era la noi, erau de toate, pentru că românii din Basarabia sunt gospodari și aveau de toate. Acum, aproape două milioane de români au fost deportați de acolo în Siberia și în locul lor au adus ruși, pentru a rusifica Basarabia (...). Sunt mulțumit că românii au pus piciorul în prag. Ce, vin ei să ne conducă?”*. La remarcă persoanei cu care discuta Doncea că: *„Probabil articolul lui Valev nu este în asentimentul conducătorilor sovietici”*, Doncea enervat i-a replicat: *„Măi, văd că ești de la țară. Cum îți închipui tu că poate să apară un articol într-o publicație, fără asentimentul guvernului? Planul Valev exprimă punctul de vedere al unor conducători sovietici. Poporul nu poate face nimic fiindcă are pumnul în gură”*.

Chiar și Petre (Petea) Goncearuc¹⁶, „fost agent sovietic” în România, era revoltat de „Planul Valev”. La 21 iunie 1964 acesta îi exprima următoarea

¹⁶ Petre (Petea) Goncearuc, născut la 23 decembrie 1922, Bolgrad (Cetatea Albă), a devenit în anul 1932 rezidentul la Chișinău al Serviciului de spionaj sovietic, având conspirativele „Petre Petrescu” și „Ivan Ivanovici”, fiind atunci în subordinea lui Maslenikov (viitor amiral al URSS). În anul 1936 a fost arestat de Siguranța română și condamnat la 15 ani muncă silnică, fiind închis la Doftana și Caransebeș. A fost eliberat la 23 august 1944 și numit de sovietici la conducerea *Grupei Operative de Contraspionaj*, structură care acționa clandestin în România ocupându-se cu filajul asupra anumitor persoane indicate de organele de stat sovietice din rândul cetățenilor originari din URSS, supraveghea diverși diplomați aflați la post în România, în special anglo-americani, și conducerea partidelor noastre istorice, identifica elementele contrarevoluționare și proceda la arestarea lor în secret și predarea lor către organele sovietice, identifica pentru sovietici vechiul aparat de represiune din România etc. În ianuarie 1947, Petre Goncearuc a fost numit de sovietici la conducerea Direcției Contraspionaj din Serviciul Special de Informații (România).

opinie vechiului său tovarăș/„FAS” Valeriu Bucikov¹⁷: „*Propunerea formulată de Valev nu este decât o formă a imperialismului țarist, îmbrăcată în haine marxiste, asemănătoare politicii duse de Ecaterina a II-a a Rusiei care a extins statul țarist prin subjugarea popoarelor vecine cu Rusia (...)*”. Apoi referindu-se la articolul de răspuns din revista „*Viața economică*”, Gonciaruc a adăugat: „*Deși nu este semnat¹⁸, eu cred că a fost întocmit de conducerea noastră de Partid, întrucât este foarte bine documentat și just din punct de vedere al învățăturii marxist-leniniste*”. Interlocutorul, mirat de această atitudine a lui Gonciaruc, l-a întrebat de unde această nouă poziție a sa? Gonciaruc a replicat: „*Citind articolul din «Viața economică» m-am convins că Nikita Hrușciov a sărit calul. Partea lui pozitivă, în afară de împușcarea lui Beria, este că nu a dus o politică de suprimare fizică, așa cum a făcut Stalin, și că a lărgit democrația. Dar în schimb el a destrămat unitatea mișcării comuniste (...). Este un articol tăios, se putea și mai tăios... Îl citești ca pe un roman... Pe dumnezeul meu, eram obosit, dar într-o oră și jumătate l-am înghițit! Citește-l, că totul devine clar! Nici un fel de calomnie! Frumos! Nu este polemică! Cifre... cifre... Se pare că dintr-o dată totul devine clar!*”¹⁹.

La 26 septembrie 1967, Sectorul contraspionaj țări socialiste din MAI al României semna la că cetățeanul sovietic Nicolae Topor²⁰ (coleg cu Marin

¹⁷ Valeriu Bucikov, fost colonel de securitate, născut la 8 decembrie 1910, Cetatea-Albă. Avea ca studii 4 clase la Școala Agricolă, de profesie tâmplar, membru al PMR. În anul 1922 a venit în București unde a muncit ca salahor, vânzător de ziare și hamal. În anul 1925 s-a întors la Cetatea Albă și a intrat ca bursier la școala de Agricultură din localitate, unde a participat la diverse manifestări cu caracter politic, fapt pentru care a fost eliminat din școală, dar a fost reprimat la intervențiile mamei sale. În anul 1930 a fost încorporat la Regimentul 12 Dorobanți, de unde în ianuarie 1931 a dezertat în URSS ducând cu el și unele documente militare. După această dată a trecut clandestin de mai multe ori frontiera în România pentru a culege date și materiale. În septembrie 1931 a fost denunțat de gazda sa și a fost arestat de Siguranță, fiind condamnat la 15 ani închisoare. În anul 1933 a fost transferat la închisoarea Doftana, mutat prin mai multe închisori până în anul 1941 când a fost transferat în lagărul de la Târgu Jiu. După 23 august 1944 a lucrat pentru NKVD în „Formațiunile de luptă patriotice”, având funcția de comandant de gardă. În ianuarie 1945 a primit funcția de responsabil al Serviciului Securității al CC al PCR. În aprilie 1951 a fost încadrat în MAI cu gradul de maior, în funcția de locțiitor șef la Direcția a IX-a.

¹⁸ Semnătura lui Costin Murgescu apare ulterior în materialul citat de noi mai sus (Biblioteca „Viața economică” nr. 2/1964).

¹⁹ Document (fotocopie) emis de: MAI (Direcția Contraspionaj), Cabinetul Ministrului, *Nota nr. 217*, 30 iunie 1964.

²⁰ Topor Nicolae (fost Colea) a plecat din România în Uniunea Sovietică în anul 1940, geolog, academician și profesor la Universitatea Lomonosov din Moscova.

Petrescu la Universitatea „V.M. Lomonosov” din Moscova, n.n.) purtase recent o discuție confidențială cu guvernatorul Băncii Naționale a României, Vasile Malinschi²¹ (FAS și fost cetățean sovietic în perioada 1940-1949). N. Topor susținea că „*este coleg și bun prieten cu Emil Borisovici Valev*”, „*a cărui specializare este raionarea economică pe tot globul*”. El arăta interlocutorului că articolul scris de Valev a fost tipărit în 1000 de exemplare, fiind destinat doar pentru uzul intern al cadrelor didactice de la Universitatea Lomonosov. Că în urma acestui articol, „*Valev, care nu avusese niciodată prilejul să vorbească cu un șef de stat, s-a trezit chemat de Mikoian*”²² și criticat cumplit. În urma acestui eveniment, și tot ce a decurs ulterior, s-a creat în rândul cadrelor didactice de la Universitatea Lomonosov o teamă de a mai scrie ceva despre România sau de a avea contact cu românii. Pentru întocmirea planurilor de colaborare cu alte țări, toți se feresc de România și acum conducerea Universității trebuie să ducă muncă de lămurire pentru a obține un minim de concurs din partea cadrelor didactice de la Lomonosov pentru a colabora sau avea contacte cu românii. Românii sunt socotiți cârcotași și oameni care caută nod în papură”.²³

Epilog

La 10 septembrie 1965, Marin Petrescu a adresat un memoriu către Ghizela Vass, șefa Secției Externe a CC al PCR, în care, printre altele, a scris: „*Vă rog să mă iertați pentru greșeala făcută în anul 1955 când am plecat (părăsit postul, n.n.) de la CAER și pentru greșeala făcută scriind articolul din revista Economia planificată nr. 9/1963. Eu recunosc sincer greșelile făcute și doresc ca prin muncă cinstită să dovedesc acest lucru astfel ca până la sfârșitul vieții să pot fi alături de Partidul care m-a crescut și educat și în rândurile căruia am muncit de la vârsta de 18 ani. Vă rog să-mi dați posibilitatea să vin*

²¹ Vasile Malinschi s-a născut la 1 mai 1912, la Rîbnița (stânga Nistrului). Avea cetățenie sovietică. În perioada 1947-1949 a fost membru al PCUS. În perioada 1940-1943 a lucrat la Sovietul Orășenesc din Bălți, apoi (1943-1947) a făcut aspirantura la „Institutul Economic” din Moscova. A fost trimis de sovietici în România în anul 1949, unde a îndeplinit diverse funcții: rector al Institutului de Științe Economice din București, ministru al Comerțului Interior, vicepreședinte al Comitetului de Stat al Planificării, iar apoi președinte (guvernator) al Băncii de Stat a României. Era căsătorit cu rezidenta sovietică Socolov Natalia, născută la Voscova-Smolensk (într-un alt document, apare ca născută la Chișinău la 27 august 1912).

²² Până la 15 iulie 1964 Anastas Ivanovici Mikoian a ocupat funcția de adjunct al primului ministru și ministru al Comerțului Exterior, fiind apoi numit președinte al Prezidiului Sovietului Suprem.

²³ Document (fotocopie) emis de: MAI (Direcția Contraspionaj), Cabinetul Ministrului, notă din 26 septembrie 1967.

în țară, să muncesc în orice calitate (chiar și portar sau salahor) așa cum am muncit la construcția liniei ferate Craiova-Roșiori-București, Salva Vișeu, uzinele Electroputere (...). Nu am avut niciodată, nu am și nu voi avea gânduri necurate, tendințe carieriste. Dorința de repatriere e determinată de faptul că eu sufăr din cauza dorului de patrie, din cauza apăsării străinătății și singurătății (...).²⁴

La 16 decembrie 1965 lui Marin Petrescu i s-a aprobat cererea de repatriere, în comuna Coșoveni, raionul Craiova. Însă, la scurt timp, a ridicat pretenții către autorități de a se stabili definitiv la București și să fie încadrat la „Academia Republicii Socialiste România” sau la un institut de cercetare în specializarea sa. În lunile următoare el era semnalat de către contraspionaj că frecventa „fără aprobare” Consulatul sovietic din București, unde se plângea („consulului” Feodor Mititel) de „tratamentul” la care era supus, iar consulul sovietic îl sfătuia „să nu primească actele românești de identitate”.

Față de „uneltirile” acestuia efectuate sub ghidajul organelor sovietice de securitate, Sectorul contraspionaj state socialiste a intervenit prin alte structuri ale MAI (căci oficial contraspionajul român nu lucra contra „statelor socialiste frățești”) și în martie 1966 s-a deschis un dosar penal pe numele lui Marin Petrescu, sub acuzația că „fapta sus-numitului” de a părăsi fără aprobare postul în care fusese numit de către statul nostru pe lângă Reprezentanța permanentă a Republicii Socialiste a României în probleme CAER „se încadra la dispozițiile art. 244 CP” (Cod Penal) delict care se pedepsea cu „închisoare corecțională de la una la trei luni”.

Nu rezultă dacă a ispășit vreo pedeapsă, însă din alte documente reiese că în perioada iulie 1966-februarie 1967 Marin Petrescu a lucrat în funcția de economist principal la Întreprinderea de Construcții Montaje Pitești, iar în toamna lui 1973 era încadrat pe o funcție similară la ADAS (Administrația Asigurărilor de Stat).

Sorin Aparaschivei

²⁴ Document (fotocopie) emis de: MAI (Direcția Contraspionaj), Cabinetul Ministrului, Memoriu (olograf) din 10 septembrie 1965.

FAKE NEWS BOLȘEVIC PE TEMA BASARABIEI (MARTIE 1919)¹

La 27 martie 1918, Sfatul Țării de la Chișinău a votat Unirea Basarabiei cu România, însă situația din regiune a rămas efervescentă și extrem de volatilă din punctul de vedere al securității. În continuare, anul 1918 a fost marcat de prezența militară română și incidente cu separatiști bolșevici, ucraineni și chiar cu basarabenii care doreau independența provinciei. În paralel, structurile de poliție, siguranță și informații au acționat pentru prevenirea, identificarea și neutralizarea agenților subversivi (propagandiști, sabotori, teroriști etc.) prin metode și mijloace clasice. Deși nu s-a făcut economie de resurse și situația a fost ținută sub control, inamicii României au revărsat dinspre nord și est o serie de acțiuni destabilizatoare care au provocat pierderi în oameni și materiale. Pe de altă parte, o nouă armă, perfidă, își făcea simțită prezența. Este vorba de presă care, prin articolele inserate, inducea cititorilor anumite stări de spirit și crea opinii favorabile/nefavorabile. Presa bolșevică a înțeles destul de rapid că dezinformarea poate fi o armă puternică, cu efecte majore, mai ales că investițiile erau minore, așa că a folosit-o la capacitate maximă.

La jumătatea lunii martie 1919, Marele Cartier General – Secția Informații – Biroul 2 Contrainformații a trimis la Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale (DPSG) o adresă însoțită de un calup de articole apărute în presa din sudul Rusiei „din care se văd intențiile rușilor de a pune în sarcina armatei noastre cazuri de atrocități imaginare”.² Mai exact, subiectele erau legate de așa-zise abuzuri și crime ale armatei și administrației române în Basarabia, mai cu seamă după revolta din nordul regiunii de la începutul anului 1919.

Punctul culminant a fost atins la 10 ianuarie 1919 când, în zona Hotin – Soroca, s-a declanșat „prima revoluție comunistă din Basarabia”³, neutralizată

¹ Publicăm acest studiu, preluat din volumul *Tradiție, istorie, armată* (coord. c. s. III Ion Rîșnoveanu). *Sesiunea națională de comunicări științifice a Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I” 29 octombrie 2019*, ediția a V-a, București, 2019, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2020, (p. 30-34), pentru a marca 104 ani de la unirea Basarabiei cu România (27 martie 1918).

² Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare: ANIC), fond Direcția Generală a Poliției (în continuare: DGP), dosar 37/1919, f. 174.

³ ANIC, fond Ministerul Propagandei Naționale-Studii (în continuare: MPN-Studii), dosar 195, f. 273. Asupra acestui atac există mai multe versiuni abordate de istoriografie.

după 10 zile de către armata română. Cu acest prilej, s-a constatat că populația din județele Hotin și Soroca a fost „pregătită din punct de vedere moral și material de către propagandiști secreți”.⁴ Aceștia au avut „de succes”⁵ răscularea locuitorilor contra armatei române, care a pierdut un general (Stan Poetaș⁶), doi ofițeri și 156 de soldați. O analiză informativă a constatat că trei ofițeri britanici aflați în zonă – maiorul MacLaren, căpitanul Johnson și locotenentul Boxhall – teoretic aliați ai României, au avut relații foarte bune cu ucrainenii și evreii din regiune însă, în paralel, „denigrau autoritățile și armata română, victimizând, în același timp, trupele bolșevice, ucrainene și populația neromânească”.⁷

După revenirea calmului în regiune și refugierea atacatorilor în zona Harkov – Odessa, a început o altă bătălie, una a informațiilor publice. Presa din sudul Rusiei a început să abunde în știri și analize despre fosta gubernie rusă, „oprimată în cel mai crunt mod de românii agresori”. Materialele de presă erau scrise cu talent, autorii induceau impresii negative false asupra situației din Basarabia, susținând că totul se datora exclusiv stăpânirii române. Un agent român al Secției Informații din Marele Cartier General a fost trimis în zonă și, la revenire, a întocmit mai multe rapoarte. Unul se referea strict la neadevărurile apărute în presă despre așa-zise fapte petrecute între Prut și Nistru.

În prima zi a lunii martie 1919, ziarul „*Odeski Listoc*” (Foaia Odessei) a publicat articolul „*Trăiască Basarabia rusească*”, referitor la așteptările de la hotărârile Conferinței de Pace de la Paris, unde se vor auzi „*gemetele fraților noștri de pe Nistru, care vor asculta suferințele poporului basarabean și-i vor înțelege, care din toată simțirea și din suflet nu pot suferi pe români și se trage de partea mumei sale Rusia, acea Rusie care în prezent se află în suferințe supraomenești*”.⁸ Evident, potrivit autorilor, România nu avea nici un drept asupra teritoriului dintre Prut și Nistru, iar situația de aici era comparată cu cea din Alsacia, Lorena, Triest și Tretin. Finalul apoteotic avea rolul de a ridica

⁴ Arhivele Militare Române (în continuare: MCG), fond Marele Cartier General (în continuare: MCG), dosar 2458, f. 44.

⁵ *Ibidem*.

⁶ General Stan Poetaș (n. 5 decembrie 1870, Ulmu-Brăila – d. 7 ianuarie 1919, Atachi) a luat parte la bătălia de la Mărășești (1917), după care a fost numit comandant de sector în Basarabia, pentru a întări securitatea zonei.

⁷ Ion Giurcă, *Ofițeri englezi implicați în evenimentele de la Hotin în ianuarie 1919*, în „Document” nr. 2-4/2001, p. 15.

⁸ ANIC, fond DGP, dosar 37/1919, f. 189.

moralul și a întări brațele celor dornici să lupte pentru eliberarea regiunii: „Bazați pe această credință, noi, dimpreună cu basarabienii atrași într-o singură simțire sperăm că ora este aproape când soarele norocos și libertatea vor apare deasupra Basarabiei, dimpreună cu frații noștri de peste Nistru să strigăm «Să trăiască Basarabia rusească!»”.⁹

La 3 martie 1919, „Odeski Novosti” (Știrile Odessei) a inserat câteva știri despre teritoriul basarabean. Astfel, s-a constatat că „se continuă românizarea populației în mod forțat”¹⁰; că a apărut o criză de alimente, care „nu se găsesc deloc”; un alt zvon pervers prognoza evacuarea trupelor și administrației române, care vor fi înlocuite cu trupe ale armatelor aliate (cel mai probabil franceze). Altă știre de impact începea încă din titlu: „Maltratarea Râbnîței de către români. Pe deasupra Râbnîței s-a arătat un aeroplan românesc, care a tras focuri de mitralieră în oraș. În ajun românii bombardaseră cu artileria orașul”.¹¹ Tonul devine dramatic atunci când se scrie negru pe alb: „Se adeverește că, pentru potolirea răskoalei în Basarabia, românii, în Ocnița și împrejurimi, au împușcat 165 ceferiști”.¹²

„Jujnaia Misl” (5 martie 1919) arăta starea de nesiguranță a locuitorilor din Chișinău, unde continuă „facerea perchezițiilor și arestărilor, care continuă ziua și noaptea”.¹³ Orașul este izolat, militarizat, ziarele de limbă rusă au fost interzise și mărfurile nu primesc aprobarea să intre sau să iasă în/din localitate.

Revine „Odeski Novosti” (5 martie 1919), care a anunțat finalizarea unui raport elaborat de Comitetul pentru Salvarea Basarabiei (care milita pentru independența regiunii) cu scopul de a fi trimis la Conferința de Pace de la Paris și unde se arăta „o situație generală istorică despre ocuparea Basarabiei și barbarul regim impus de români”.¹⁴ Altă organizație, „Societatea basarabenilor emigrați”, a organizat o ședință la Odessa și a adoptat o rezoluție pentru înființarea unui organ „care să se ocupe numai cu afacerile basarabenilor și lupta pentru eliberarea Basarabiei”¹⁵, a scris pe aceeași temă „Odeski Listoc” din 6 martie 1919.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem, f. 179.

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem, f. 184.

¹⁴ Ibidem, f. 177.

¹⁵ Ibidem, f. 178.

„*Odeski Novosti*” din 7 martie 1919 punctează câteva știri cu aceeași tendință. Orașul ucrainean Moghilev a fost bombardat de artileria română. Obuzele au ucis un cazac, iar la înmormântarea acestuia s-au tras tradiționalele salve de pușcă, ceea ce i-ar fi făcut pe militarii români „*a trage focuri de armă și mitralieră în Moghilev. În oraș a fost un mort și câțiva răniți*”,¹⁶ Articolul se încheia într-o cheie dramatică și extrem de lacrimogenă: „*Românii, sistematic, în fiecare zi trag focuri când văd mișcări pe malul Nistrului. Din omorâții de focurile trase sunt multe femei din orașelul Ataki, care fug peste Nistru cu mâncare pentru bărbați și copiii lor refugiați de frica românilor, care se află în Moghilev*”.¹⁷ „*Barbaria din Chișinău*” menționa două acțiuni al căror numitor comun și negativ erau... românii. Într-o seară, la intrarea în teatru, câțiva bătași i-au lovit pe președintele fostei Zemstve „*desfuițate de români*”¹⁸, cadetul B. B. Janowski, membru în Duma a patra, F. F. Surugeanu și proprietarul Banceff. Evident, fapta nu a fost anchetată cum se cuvine, așa încât agresorii n-au fost identificați de poliție. A doua știre ataca moralitatea noilor guvernanti, după ce executivul român a decis să vândă mobilele și alte lucruri din Casa Libertății (fosta reședință a guvernatorului rus), însă „*în chestia aceasta s-au răspândit multe zvonuri și versiuni*”.¹⁹

În aceeași zi, o delegație a Comitetului pentru Salvarea Basarabiei, în frunte cu profesorul N. I. Tverdohleb, s-a prezentat la generalul francez P. H. J. d'Anselme²⁰, comandantul forțelor aliate de ocupație din sudul Rusiei, cu sediul la Odessa, solicitându-i să intervină pe lângă guvernul român în trei cazuri: (1) deschiderea imediată a unei anchete la Ocnița, unde militarii români au împușcat 160 de ceferiști, iar alți 200 au fugit „*lăsând casele și familiile în voia soartei pentru a-și salva viața*”²¹; (2) intervenția în favoarea agronomului Silberman din Bălți, arestat și condamnat la moarte; (3) intervenția în favoarea ziaristului Lemper din Chișinău, de asemenea arestat și condamnat la moarte. Delegația nu a putut oferi date concrete privind numărul de ceferiști împușcați

¹⁶ *Ibidem*, f. 182.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ General Philippe Henri Joseph d'Anselme (n. 30 august 1864, Voreppe – d. 26 martie 1936, Aix-en-Provence) era la acel moment (ianuarie 1919) comandantul trupelor aliate (franceze și grecești) din sudul Rusiei.

²¹ ANIC, fond DGP, dosar 37/1919, f. 188.

(160) și nici despre cei 200 de refugiați. Dealtfel, nicio altă sursă cu excepția presei bolșevice nu a menționat o asemenea hecatombă care, cu siguranță, ar fi atras atenția forurilor internaționale.

Generalul a ascultat, a primit dovezile de nevinovăție ale celor arestați, dar a explicat că aceste probleme nu țin de competența sa, însă le va prezenta șefului său, generalul H. M. Berthelot²².

Aceeași „*Odeski Novosti*” a inserat în paginile sale din 8 martie 1919 articolul „*România și Ucraina*”, menit să inducă animozități între București și Kiev. Se afirma fără tăgadă că, în urma represiunilor de la Hotin, armata română „*în câteva zile, pe rând, a tras focuri de armă și mitralieră contra satelor care se află în Ucraina pe malul Nistrului*”.²³ S-au înregistrat victime, inclusiv la Moghilev, dar în satul Leasevty (?) au fost distruse 27 de case și biserica. Aceste fapte au condus la protestul guvernului ucrainean, care ar fi amenințat că „*pentru un foc din partea românilor se va răspunde cu zece focuri trase înspre teritoriul român*”.²⁴

„*Nota lui Racovski*” este tipărită la 9 martie 1919 în „*Odeski Listoc*” și anunța că președintele provizoriu al Comitetului muncitorilor și țăranilor din Ucraina, Cristian Racovski²⁵, „*a trimis o notă președintelui american Wilson, cu un protest în contra pretențiilor românilor asupra Basarabiei și Bucovinei*”.²⁶ Argumentul său era convenția (acordul) din 9 martie 1918²⁷

²² Henri Mathias Berthelot (n. 7 decembrie 1861, Feurs-d. 28 ianuarie 1931, Paris), din 22 septembrie 1916 a fost numit șeful Misiunii militare franceze în România până la 17 mai 1918, după care a fost trimis în SUA. A fost rechemat și numit la comanda Armatei a 5-a (5 iulie 1918), apoi trimis la Salonic pentru a prelua Armata de Dunăre (7 octombrie 1918).

²³ ANIC, fond DGP, dosar 37/1919, f. 180.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Cristian Racovski (n. 13 august 1873, Kotel-Bulgaria – d. 11 septembrie 1941, Oriol-URSS) membru al Comitetului Executiv al Partidului Social-Democrat din România (1903). Până în 1923 a fost președintele Consiliului Comisarilor Poporului din Ucraina, apoi reprezentantul URSS la Londra (1923-1925) și Paris (1925-1927).

²⁶ ANIC, fond DGP, dosar 37/1919, f. 186.

²⁷ Pentru mai multe detalii despre acordul Averescu-Racovski a se consulta: Petre Otu, *Mareșalul Alexandru Averescu militarul, omul politic, legenda*, Editura Militară, București, 2005, p. 212-225 (Un acord controversat); Sergiu Nazaria, *Acordul „Racovskii – Averescu” și încălcarea lui*, în „*Moldoscopie*” (probleme de analiză politică) nr. 2, 2013, p. 179-189; Alexandru Murad Mironov, *Acordul Averescu-Racovski (martie 1918): improvizație sau iresponsabilitate?*, în „*Istorie și Civilizație*”, disponibil la adresa <http://www.istoriesicivilizatie.ro/acordul-averescu-racovski-martie-1918-improvizatie-sau-iresponsabilitate>.

semnată cu premierul român, generalul Alexandru Averescu²⁸, și adusă la Odessa de colonelul canadian Joseph Boyle²⁹. În opinia sa, România „a fost datoare în timp de două luni să părăsească Basarabia care, după părăsirea treptată de către români, trebuia să fie ocupată de armatele bolșevice”. Practic, în acest timp trupele germane au ocupat Basarabia și Ucraina, astfel că guvernul sovietic „nu a putut la timp ocupa Basarabia”.³⁰ Pe de altă parte, Racovski îl asigura pe președintele american că toată populația basarabeană, indiferent de naționalitate, „protestează contra stăpânirea de către România și stăpânirea românilor se ține în Basarabia numai grație forței, teroarei și cumpărărilor, și guvernul sovietelor al Ucrainei, prin toate mijloacele, nu se va lăsa a elibera Basarabia de sub jugul românilor”.³¹

O altă notă de protest a fost elaborată de Directoratul Basarabiei, fostul Comitet Revoluționar Basarabean din Moghilău, care o organizat revolta de la Hotin și s-a „rebranduit” cu o denumire asemănătoare cu cea a organelor oficiale de la Chișinău pentru a semăna confuzie în populație. Nota a fost destinată liderilor din Ucraina, SUA, Anglia, Franța, Germania, Austria și Rusia. Considerându-se vocea poporului basarabean asuprit, Directoratul arăta că „acest jug se aruncă în timpul de față asupra poporului basarabean, care așteaptă din partea poporului liber și socialist din toată lumea să vie în apărarea lui”.³² La final se exprima regretul că toate statele la care s-a apelat „sunt ocupate cu afacerile lor”, însă păstra speranța că se va veni, rapid, „în ajutorul salvării poporului” basarabean.

Slujba oficiată de fostul arhiepiscop al Chișinăului, Anastasie³³, la Odessa, în memoria victimelor armatei române, nu avea cum să scape

²⁸ Generalul Alexandru Averescu (n. 9 martie 1859, Ismail – d. 3 octombrie 1938, București) a fost prim-ministru în perioadele ianuarie-februarie 1918, martie 1920-decembrie 1921 și martie 1926-iunie 1927.

²⁹ Joseph W. Boyle (n. 16 noiembrie 1867, Toronto-Canada – d. 14 aprilie 1923, Hampton Hill-Anglia), om de afaceri și ofițer. În februarie 1918 intermediază un acord de încetare a focului între guvernul român (premier general Alexandru Averescu) și Cristian Rakovski, în numele Comitetului Executiv Central al Sovietelor Frontului Român, Flotei Mării Negre și regiunii Odessa (RUMCEROD).

³⁰ ANIC, fond DGP, dosar 37/1919, f. 186.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*, f. 187.

³³ Anastasie Gribanovski (n. 6 august 1873, Bratki-Rusia – d. 22 mai 1965, Manhattan-SUA), episcop de Chișinău (decembrie 1915) și arhiepiscop al Chișinăului și Hotinului (mai 1916 – iunie 1918).

jurnaliștilor bolșevici. Un mic anunț în „*Odeski Novosti*” (8 martie 1919), de fapt un necrolog, readucea aminte că Anastasie oficia în catedrală un parastas pentru pomenirea preotului Vasile Krokate și a celor 160 de ceferiști „*împușcați de armata română după răscola din județul Hotin și pentru toți basarabenii omorâți de români în timpul ocupației Basarabiei*”.³⁴ În paralel, „*Odeski Pocita*” din 9 martie 1919 a publicat articolul „*Parastas pentru pomenirea celor căzuți victime în urma regimului românesc*”, în care se arăta cum fostul ierarh basarabean a oficiat un serviciu divin „*în memoria celor căzuți victime în Basarabia în urma regimului românesc*”.³⁵ Finalul este, însă, apoteotic atunci când înalta față bisericească și-a exprimat speranța „*că sângele și casele basarabenilor chinuți și omorâți de români va servi ca mijloc de întărire pentru reintegrarea și mărirea Rusiei*”.³⁶ Știrea este prezentată și în „*Odeski Listoc*”, care a văzut un parastas „*în memoria celor căzuți victime în Basarabia din partea regimului român*”.³⁷

Atacul jurnalistic din 10 martie 1919, în „*Odeski Novosti*”, se intitulează „*Românii în Basarabia*” și se bazează pe relatările celor care s-au refugiat din calea invadatorilor, adică a românilor. Aceștia au povestit cum românii „*terorizează nu numai populația orășeană a Basarabiei, dar și populația mărginașă*”.³⁸ Ca exemple erau date omorârea unui paznic din satul Cremenciug „*pentru că a tras foc în sat*”, iar în Trifăuți au fost împușcați „*câțiva evrei și țărani pentru că s-au strâns într-o casă și vorbeau de chestia revoltei din Basarabia*”.³⁹ În cadrul represaliilor pentru asasinarea generalului Stan Poetaș a fost ucise multe persoane din Ataki, între care și „*respectabilul și iubitul de toți, președintele Dumei, Freimann*”.⁴⁰ Mai mult, în scopul prevenirii adunărilor, bisericile și sinagogile au fost sigilate, iar evreii „*sunt datori să vândă și sâmbăta*”.

³⁴ ANIC, fond DGP, dosar 37/1919, f. 181.

³⁵ *Ibidem*, f. 175.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*, f. 185.

³⁸ *Ibidem*, f. 183.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*.

Aceste neadevăruri au atras atenția directorului Direcțiunii Poliției și Siguranței Generale, Eduard Ghica⁴¹, care a adnotat: „*Rog pe domnul ministru să binevoiască a lua la cunoștință de diferitele articole, de tenacitatea rușilor pentru propagarea ideii de realipirea Basarabiei la patria Muma Rusia! Din partea noastră nu ar trebui, oare, luate măsuri mai serioase printre populația basarabeană? Presa românească din Basarabia să fie mai activă. La fiecare lovitură dată de dușmani se răspunde cu contralovitură și cu dovezi de rea credința rușilor și trădătorilor, cum e Krupenski*”.⁴² Ministrul de Interne, George G. Mârzescu⁴³, care era membru al guvernului, și-a expus punctul de vedere în raport cu competențele deținute de departamentul său: „*Basarabia intră acum în zona de operațiune. Acestea fi-vor aduse la cunoștința M.C.G., cu rugămintea de a dispune arestarea tuturor acelor care se dedau la asemenea acțiuni pe teritoriul Basarabiei și a-i deferi Curților Marțiale*”.⁴⁴

La un secol după aceste evenimente se discută intens despre componentele care manipulează mass-media, implicit populația: *fake news* și dezinformare. România a fost victima unor asemenea acțiuni încă de la finalul Primului Război Mondial și s-a străduit să demonstreze în marile capitale și la organizațiile internaționale netemeinicia acuzațiilor. Partea bună rezidă în profesionalismul serviciilor de informații autohtone, care au monitorizat presa din străinătate, au extras și analizat articolele antiromânești și le-au înaintat beneficiarilor politico-militari ai vremii pentru a lua măsurile care se impuneau.

Dr. Alin Spânu

Facultatea de Istorie, Universitatea din București

⁴¹ Eduard Ghica (n. 15 decembrie 1860, Iași – d. 22 august 1925, Bârlad), director general al Direcțiunii Poliției și Siguranței Generale (1919-1920).

⁴² ANIC, fond DGP, dosar 37/1919, f. 174.

⁴³ George G. Mârzescu (4 iulie 1876, Iași – 12 iunie 1926, Iași) liberal, ministru de Interne (29 noiembrie 1918 – 12 septembrie 1919) și de Justiție (30 octombrie 1923 – 27 martie 1926). A fost inițiatorul unor acte normative care au impus autoritatea statului împotriva partidelor extremiste: Legea persoanelor juridice (6 februarie 1924), Legea privind dobândirea și pierderea naționalității române (24 februarie 1924) și Legea pentru reprimarea unor infracțiuni contra liniștii publice (18 decembrie 1924).

⁴⁴ ANIC, fond DGP, dosar 37/1919, f. 174.

MEMORIE PROFESIONALĂ

APĂRAREA ORDINII CONSTITUȚIONALE - OBIECTIV CONSTANT AL SERVICIILOR ROMÂNE DE INFORMAȚII

7. SUBMINAREA PUTERII DE STAT (III)

Continuăm în acest număr cu prezentarea modalităților de subminare a puterii de stat manifestate de la lovitura de stat de la 23 august 1944 și până la evenimentele din decembrie 1989, cronologic și pe perioade/etape istorice, cu relevarea succintă a contextului intern și extern, a influențelor exercitate și a reacțiilor autorităților, inclusiv a structurilor de informații și securitate.

Perioada de tranziție spre comunism (23 august 1944 – 30 decembrie 1947)

Această perioadă istorică, scurtă dar importantă prin impactul asupra evoluției ulterioare a țării noastre, este deosebită din punct de vedere al autorității statului român și al Ordinii Constituționale.

Statul român a fost desființat juridic de ocupantul sovietic, în înțelegere cu celelalte puteri învingătoare în cel de-al Doilea Război Mondial. Conducerea statului a fost preluată de Înalțul Comandament Aliat și, apoi, de Comisia Aliată de Control, controlate de sovietici, care exercitau toate puterile statului prin viza finală a oricărei decizii.

În plan constituțional, cu toate că, la 31 august 1944, prin decret regal, a fost repusă în vigoare Constituția din 1923, funcționarea instituțiilor fundamentale ale statului a fost puternic perturbată.

Monarhia a fost depusată de atributele sale, regele Mihai contrasemnând toate deciziile luate de sovietici și partidul comunist propulsat de aceștia, până la 30 decembrie 1947, când a fost nevoit să abdice.

Guvernul dr. Petru Groza, impus de sovietici la 6 martie 1945, a desființat ilegal Senatul, transformând sistemul parlamentar bicameral în unul unicameral, apoi a falsificat alegerile declarate libere din 19 noiembrie 1946.

Sfârșitul anului 1947 marchează lichidarea ultimelor rămășițe ale partidelor democratice: gruparea Tătărescu – îndepărtată de la Putere și PNT Maniu – dizolvat sub semnătura regelui Mihai.

Această situație dramatică, cu consecințe majore pentru viitorul țării, s-a datorat, pe de o parte, abandonării României de către Alianții Occidentali în zona

de influență sovietică și, pe de altă parte, deciziei pripite a regelui Mihai de a declanșa lovitura de stat anti-antonesciană și de a hotărî ieșirea din războiul anti-sovietic și din alianța cu Germania nazistă, fără încheierea în prealabil a unui armistițiu cu URSS, pentru ca țara noastră să nu fie considerată ulterior teritoriu dușman ocupat.

În aceste condiții, Uniunea Sovietică a avut libertatea deplină pentru a modifica configurația statului român, în plan politic, economic și social, prin partidul comunist propulsat treptat la guvernare.¹

Segmente ale societății românești, stimulate sau încurajate de forțe externe, nu au acceptat ușor prezența în țară a sovieticilor și această evoluție a lucrurilor, încercând să opună rezistență.

„Guvernul național-român” de la Viena și „Armata Română de Eliberare”

A doua zi după lovitura de stat de la 23 august 1944, Horia Sima, aflat în Austria, a anunțat formarea la Viena a unui „guvern național-român”, iar la 28 august a lansat „un apel către țară și armată”, prin care cerea respingerea armistițiului și „organizarea rezistenței alături de trupele germane”. Apoi, a anunțat înființarea „Armatei Naționale Române de Eliberare”. În acest context, a cerut legionarilor din Austria și Germania să se întoarcă în țară cu misiuni. În noaptea de 6/7 noiembrie 1944, au revenit în România parașutați clandestin, șapte legionari, în frunte cu Nicolae Petrașcu și Andreas Schmidt, fostul conducător al Grupului Etnic German. Următorul grup a fost parașutat la Vinț, lângă Alba Iulia, în noaptea de 8/9 noiembrie, apoi în noaptea de 21/22 decembrie au fost lansate în diferite zone muntoase din țară alte șapte echipe de parașutiști, alcătuite din legionari refugiați în Germania, care aveau misiunea de a organiza centre de rezistență în spatele dispozitivelor de luptă ale armatelor română și sovietică.

După 6 martie 1945, acțiunile autorităților au condus la neutralizarea acestor tentative. La 9 octombrie 1946 s-a finalizat acțiunea de inventariere și clasificare a suspectilor legionari de pe teritoriul național, care a stat la baza măsurilor represive luate asupra acestei categorii de persoane în perioada imediat următoare.²

¹ SRI, *Cartea Albă a Securității Vol. I – Activitatea de informații și siguranță în perioada 23 august 1944-30 august 1948*, Ed. Presa Românească, 1994, p. 59 și Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România Vol. 3 – Cele trei dictaturi*, Ed. RAO, 2010, pp. 590-607.

² SRI, *Op. cit.*, pp. 77-80.

Primele forme de manifestare a Mișcării Naționale de Rezistență

În contextul desfășurărilor social-politice și militare caracteristice perioadei de după 23 august 1944, a apărut un fenomen nou, intrat în istorie sub denumirea de Mișcarea Națională de Rezistență. Cu un caracter preponderent național în perioada de debut, mișcarea de rezistență s-a dezvoltat lent și a avut ca scop primordial împiedicarea sovietizării țării și menținerea României în granițele firești.

După 6 martie 1945, generalii Aldea și Eftimiu și amiralul Măcelariu au pus bazele grupării „Mișcarea Națională de Rezistență” cu scopul de a coordona activitatea formațiunilor de rezistență pe întreg teritoriul național.

În prima parte a anului 1945, au fost reactivate fostele structuri ale „Batalioanelor Iuliu Maniu” și au fost puse bazele organizației secrete „Haiducii lui Avram Iancu – Divizia Sumanele Negre”. După 6 martie 1945, organizația „Haiducii lui Avram Iancu” a fost cooptată în „Mișcarea Națională de Rezistență”, urmând să acționeze alături de organizațiile „Graiul sângelui”, „Grupul înarmat Sinaia”, „Vlad Țepeș II”, „Grupul Bran – Arhiducesa Ileana” ș.a.

Mișcarea Națională de Rezistență a avut în această perioadă un caracter preponderent antisovietic, apelând la metode specifice rezistenței pasive, așteptând să intre în acțiune odată cu declanșarea unei așteptate intervenții a anglo-americanilor împotriva Uniunii Sovietice.³

Schimbările în statutul societății românești operate de ocupantul sovietic l-au determinat pe Iuliu Maniu să încerce și acțiuni mai puțin vizibile, să accepte colaborarea unor apropiați ai săi cu serviciile de informații occidentale pentru sabotarea prezenței trupelor sovietice în România, să inițieze planuri de rezistență armată, fie cu aderenți politici, fie cu ajutorul unor generali aflați de mai mult timp în raporturi confidentiale cu liderii PNT. Acțiunea i-a fost fatală. Documente din arhivele militare dezvăluie astăzi că, la un moment dat, aceste servicii de informații au modificat traiectoria informațiilor cerute din România, de la cele exclusiv legate de trupele sovietice, la cele care vizau Armata română, teritoriul național și potențialul său strategic.⁴ Au urmat procese împotriva liderilor țărăniști și a unor membri ai grupărilor de rezistență pentru acuzații de trădare de patrie, exploatate – evident interesat – de comuniști, pentru neutralizarea încercărilor de opoziție politică.

³ *Ibidem*, pp. 84-86.

⁴ Alex Mihai Stoenescu, *Op. cit.*, pp. 693-694.

Abdicarea regelui Mihai – lovitură de stat sau înțelegere mutuală?

Spre sfârșitul anului 1947, când partidul comunist preluase principalele pârghii de conducere în stat – cu sprijinul ocupantului sovietic – prezența regelui Mihai devenise inutilă și îi încurca pe sovietici în aspectele formale ale procesului de instalare a sistemului comunist în România.

Plecarea regelui în Anglia pentru a participa la căsătoria reginei Elisabeta a II-a a constituit un prilej, așteptat de comuniști, ca acesta să nu mai revină în țară. Fără nicio promisiune de sprijin din partea oficialităților americane și britanice, Mihai I s-a întors în România la 21 decembrie 1947. Câteva zile mai târziu, la 30 decembrie, regele a fost chemat de la Sinaia de către Petru Groza și obligat să semneze textul abdicării, după o consultare cu regina.

Istoricii sunt unanimi în a considera că abdicarea regelui Mihai s-a făcut sub presiune. Există însă documente și mărturii care introduc în discuție posibilitatea unei înțelegeri. Astfel, în ședința Consiliului de Miniștri din aceea zi, Petru Groza a declarat că *„actul acesta s-a făcut prin bună învoială”, „istoria va înregistra o lichidare prietenească a monarhiei, fără zguduiri... Ca să utilizez o expresie a reginei-mamă, poporul a făcut astăzi un divorț, și decent și elegant, de monarhie”*. Pe de altă parte, conform presei occidentale, regina Elena a confirmat acest fapt în Elveția, imediat după sosire. Se presupune că regele Mihai s-a temut pentru viața sa după asasinarea regentului Bulgariei. În concluzie, istoricul Alex Mihai Stoenescu opinează că Mihai I a abdicat sub presiunea realității.⁵

Perioada comunistă (30 decembrie 1947 – 22 decembrie 1989)

Istoricii și analiștii consideră în majoritate că, în evoluția perioadei comuniste în România se pot distinge două mari subperioade, până în 1964 și după, fiecare cu trăsături distincte, atât în ce privește strategia și tactica construcției societății socialiste, cât și modalitățile de rezistență și opoziție față de acestea. Ca urmare, vom proceda la o analiză separată a lor.

Subperioada 30 decembrie 1947 - aprilie 1964

După abdicarea regelui Mihai și în prezența ocupantului sovietic au fost adoptate accelerat măsuri politice, economice și sociale specifice „dictaturii clasei muncitoare”: transformarea partidului comunist în Partidul Muncitoresc Român în anul 1948, prin alianța cu Partidul Social Democrat, devenind forța politică conducătoare; naționalizarea și etatizarea principalelor mijloace de

⁵ *Ibidem*, pp. 610-611.

producție, a unor mari suprafețe de teren agricol, a băncilor și altor instituții financiare; declanșarea procesului de organizare colectivă a agriculturii după model sovietic; înlocuirea instituțiilor de apărare, ordine publică și securitate națională cu altele noi, angrenate deschis în sprijinirea politicii partidului-stat prin mijloacele specifice; declanșarea unor răfuieli cu adversarii politici, îndeosebi foști legionari, țărâniști și liberali, precum și cu foștii capitaliști, bancheri, moșieri, chiaburi ș.a. în contextul „luptei de clasă”; neutralizarea violentă a celor care nu se conformau comandamentelor regimului, considerați „dușmani ai poporului” etc.

Pentru realizarea acestor obiective, la conducerea instituțiilor statului, îndeosebi a celor ideologice, militare, de ordine publică și securitate națională, au fost desemnate, în primii ani, cadre aduse de la Moscova sau cu opțiuni prosovietice. În scop de control asupra deciziilor și modului de acțiune, în instituțiile de interes au fost plantați, la nivel central și local, consilieri sovietici.

Modificările aduse Constituției în 1953 și actele normative elaborate în perioada respectivă au fost subsumate edificării socialismului la orașe și sate, având un pronunțat caracter coercitiv. În pofida tuturor acestor aspecte, perioada de început a comunismului în România nu a fost lipsită de acțiuni de rezistență și chiar confruntări violente.

Mișcarea Națională de Rezistență – faza rezistenței active, inclusiv militare

Măsurile represive luate împotriva legionarilor prin aplicarea Ordinului 5 Cabinet din 15 mai 1948, Legea naționalizării din 11 iunie 1948, Rezoluția Plenarei CC a PMR din 3-5 martie 1949 privind construcția socialistă la sate prin crearea Gospodăriilor Agricole Colective (GAC) au stimulat fenomenul de rezistență, de „fugă în munți”. Același fenomen s-a alimentat și din hotărârea șefilor din țară ai Mișcării Legionare de a trimite în munți pe unii dintre membrii organizației urmăriți de Siguranță, apoi de Securitate, organizând în acest scop adăposturi, depozite de armament, muniție și alimente, sisteme de legătură personală, canale de fugă peste graniță ș.a.⁶

Apariția fenomenului rezistenței anticomuniste, în forma sa activă, inclusiv militară, a fost determinată de situația internă (comunizarea forțată a României), dar este intim legată și de factorul extern, respectiv Uniunea Sovietică implicată în comunizarea forțată direct și indirect – prin partidul

⁶ SRI, *Cartea Albă a Securității Vol. II - August 1948 – Iulie 1958*, Ed. Presa Românească, 1994, p. 77.

comunist – și sistemul occidental, îndeosebi anglo-americanii, așteptați să vină și să ne scape de sovietici.

Izbucnirea, în 1948, a conflictului dintre URSS și sistemul socialist, pe de o parte, și Iugoslavia titoistă, pe de alta, a fost unul dintre cele mai însemnate momente sub aspectul întreținerii iluziei în intervenția externă eliberatoare.⁷

Mai mult decât o invazie a anglo-americanilor în România, era așteptată declanșarea unui război între aliații occidentali (în rândul cărora SUA aveau cea mai puternică poziție) și URSS, susținută de guvernele comuniste din Europa Centrală și de Est. Se spera că, odată declanșate, ostilitățile aveau să cuprindă, cu sau fără implicarea directă a occidentalilor, și teritoriul țării noastre prin activarea rezistenței armate și producerea unei revolte masive.⁸

Rezistența anticomunistă s-a manifestat în multe forme: o rezistență individuală ascunsă (sabotaj economic) sau deschisă (agitație publică); o rezistență subversivă organizată, neînarmată, apoi organizații paramilitare care au rămas în așteptarea momentului potrivit, dar și o puternică rezistență armată. Aceasta din urmă a fost vârful de lance al mișcării de rezistență la comunizare.⁹

În general nu au existat grupări politico-sociale monoculare, foștii țăraniști și militarii deblocați sau epurați luptând alături de legionari, studenți și țărani.¹⁰ Acestora li s-au mai adăugat fugari reveniți în țară, dezertori, evadați din prizonierat sau pușcării.¹¹

Rezistența armată a atins apogeul în anii 1948-1953 și 1958-1962.

Fenomenul rezistenței armate, cel mai pregnant la nivelul țărilor comunizate de sovietici din Europa Centrală și de Est, este caracterizat prin amploare (în perioada 1945-1959 au fost depistate 1.196 de formațiuni; numai în anul 1949 au căzut 200 de organizații subversive și 33 de grupuri de fugari) și longevitate (circa 18 ani).¹²

Armamentul și muniția folosite de aceste grupări paramilitare erau rămase din timpul războiului. Prin Legea nr. 91 din 23 februarie 1946, cetățenii

⁷ Silviu B. Moldovan, *Despre „baltici”. Ipostaze ale represiunii politice în România postbelică*, Ed. EIKON, 2018, p. 28.

⁸ *Ibidem*, p. 47.

⁹ Adrian Brișcă, *Rezistența armată din România. 1948-1958. O încercare de tipologie*, studiu publicat în revista ARHIVELE TOTALITARISMULUI nr. 1-2/2006, p. 178.

¹⁰ *Ibidem*, p. 182.

¹¹ SRI, *Cartea Albă a Securității Vol. II*, p. 80.

¹² SRI, *Cartea Albă a Securității Vol. III - 1958 – 1968*, Ed. Presa Românească, 1994, pp. 52-53.

României erau obligați să predea armele și muniția deținute. Mulți însă nu s-au conformat. Într-un singur trimestru al anului 1946, prin percheziții domiciliare în mediul rural, s-au confiscat: două branduri, 40 mitraliere, 80 puști-mitralieră, 3.712 arme automate, 1.434 puști, 1.865 revolve, 367 grenade, mai multe mii de arme de vânătoare, peste 50.000 de cartușe și importante cantități de material exploziv. Cu ocazia arestării legionarilor în 1948, s-au mai descoperit și confiscat: 32 mitraliere, 12 puști-mitralieră, 27 pistoale-mitralieră, 128 pistoale, 649 grenade, 36 kg trotil și 6.000 cartușe.¹³

Istoricul Adrian Brișcă a identificat în documente de arhivă 10 centre de rezistență armată în România și, în cadrul lor, 61 de grupuri pe care le prezintă în lucrarea *Rezistența armată anticomunistă din România. 1944-1962*, în ordinea cronologică a apariției, cu menționarea inițiatorilor, a numărului de membri și a compoziției sociale, a obiectivelor propuse, a modalităților de acțiune etc.¹⁴

Mișcarea de rezistență armată – considerată speranța activă de opoziție contra sovietizării României – se bucura de sprijinul direct sau indirect al populației, prin aprovizionarea cu armament și muniție, hrană, îmbrăcăminte și încălțăminte, dar mai ales cu informații și legături: gazde, călăuze, curieri.¹⁵ Așa se explică, în bună măsură, durata până la anihilarea unor grupări și la eradicarea fenomenului pe ansamblu.

Acțiunile de contracarare și neutralizare au fost sistematice și intense, atât în plan informativ (Siguranța și, de la 30 august 1948, Securitatea), cât și în cel operațional (Jandarmeria, apoi Trupele de Securitate). În multe cazuri au avut loc adevărate confruntări militare. Represiunea a fost dură, soldându-se cu sute de morți și mii de arestați și condamnați la închisoare, internați în lagăre sau colonii de muncă ori deportați.

Acest adevărat război fratricid a produs pierderi și în rândul forțelor de represiune, înregistrându-se 98 de morți și 54 de răniți, în marea majoritate militari în termen.¹⁶

Mișcarea de rezistență din munți a eșuat în final, grupările componente fiind eliminate pe rând, ultimele la începutul anilor '960. Fenomenul denumit „Rezistența anticomunistă” n-a devenit nicicând cu adevărat o mișcare de

¹³ SRI, *Cartea Albă a Securității Vol. II*, p. 8.

¹⁴ Studiu publicat în revista ARHIVELE TOTALITARISMULUI nr. 3-4/2021, pp. 42-66.

¹⁵ SRI, *Cartea Albă a Securității Vol. II*, p. 81.

¹⁶ SRI, *Cartea Albă a Securității Vol. III*, p. 109.

rezistență în sensul propriu, în absența unui comandament pe țară, dar și a unui teritoriu pe care „insurgenții” să-l fi controlat efectiv.¹⁷

Rezistența armată anticomunistă, mai ales în primii ani, a avut un potențial remarcabil care însă nu putea fi valorificat decât în contextul unei acțiuni occidentale împotriva Uniunii Sovietice. Cum acest lucru nu s-a întâmplat, rezistența armată românească a rămas un fenomen marginal, care nu a antrenat mase mari de oameni și nu a avut șanse să răstoarne regimul comunist, susținut de trupele sovietice prezente în țară.¹⁸

Între cauzele eșecului mai pot fi luate în considerare: lipsa unor conducători pregătiți, cu câteva excepții – unii dintre conducătorii de grupări care au fost militari de carieră (ex. colonelul Uță în Banat și maiorul Dabija în Munții Apuseni); absența armamentului modern, a muniției și echipamentului adecvat, precum și a mijloacelor de telecomunicații; izolarea dintre grupări, în absența unui centru coordonator și a unui program politic comun; neprimirea unor ajutoare din Occident, cele câteva parașutări fiind trădate de Kim Philby și alți spioni sovietici; trădarea, care a jucat un rol major în anihilarea multor grupări; arestarea și deportarea familiilor și simpatizanților, care au tăiat căile de aprovizionare și informare a fugarilor; succesul rapid al campaniei de intimidare a populației.¹⁹

Rezistența activă și uneori violentă la colectivizarea forțată a agriculturii (1949-1962)

O componentă a fenomenului Rezistența anticomunistă a reprezentat-o Rezistența la colectivizarea forțată a agriculturii după model sovietic. Procesul a fost impus de Uniunea Sovietică în toate țările comunizate din Europa Centrală și de Est, însă în România a cunoscut cea mai mare extindere ca urmare a obedienței, lipsei discernământului și excesului de zel al unor responsabili din conducerea partidului și statului nostru.

Hotărârea privind colectivizarea agriculturii a fost adoptată la Plenara CC al PMR din 3-5 martie 1949, iar cadrul juridic a fost fixat prin Decretul nr. 133 al Consiliului de Stat, din aprilie același an.

¹⁷ Silviu B. Moldovan, *Op. cit.*, p. 27.

¹⁸ *Ibidem*, p. 47.

¹⁹ Adrian Brișcă, *Rezistența armată din România. 1948-1958. O încercare de tipologie*, p. 183, Alex Mihai Stoenescu, *Op. cit.*, p. 696.

Procesul de colectivizare nu s-a derulat de la sine, prin liberul consimțământ al țăranilor. Diriguitorii politici au apelat, în acest scop, la un arsenal de metode de intimidare și constrângere. În primul rând, a fost sistemul planificării producției agricole și al cotelor obligatorii, țăranii fiind obligați să producă și să predea la fondul de stat o cantitate mare din recolta anuală de grâu, ovăz, secară, floarea soarelui, alte boabe, cartofi, fân, precum și din producția de lapte de vacă și oaie, lovind astfel îndeosebi în țăranii înstăriți și mijlocași.

În al doilea rând, a fost sistemul de contractări și achiziții de produse agricole și animaliere.

A treia direcție de acțiune a reprezentat-o arestarea și condamnarea multor agricultori cu potențial economic mai ridicat pentru activitate politică desfășurată în rândurile PNT și PNL.

Cu toate acțiunile de acest gen, până la începutul anului 1962 nu s-a reușit mare lucru. Nicolae Ceaușescu, în acea perioadă responsabil cu colectivizarea, a dispus „lămurirea” țăranilor pentru a intra în gospodăriile agricole colective, apelându-se la violență și presiune psihică. O altă metodă uzitată a constituit-o șantajul, inclusiv cu scoaterea de la cursuri și exmatricularea studenților și elevilor de liceu ai căror părinți refuzau să se înscrie în Gospodăriile Agricole Colective.

Astfel, timp de 13 ani, din 1949 până în 1962, a fost colectivizată aproape întreaga agricultură românească, fiind trecută în proprietate colectivă suprafața de 9,5 milioane ha. reprezentând, împreună cu suprafața de 1,78 milioane ha. preluată în proprietatea statului, 94% din potențialul funciar al țării. Ca urmare, într-o perioadă scurtă de timp, de numai circa 15 ani, țăranul român a devenit, din proprietar, colectivist sau salariat, rămânându-i în posesie, conform legii, doar casa de locuit și 250 metri pătrați de grădină.²⁰

Dinamica procesului de colectivizare trebuie înțeleasă ca o rezultată a unei combinații de factori externi și interni. Prima etapă (1949-1953) este marcată, pe de o parte, de încercarea lui Stalin de a sovietiza spațiul intrat în sfera de influență a Moscovei, iar, pe de altă parte, de competiția pentru putere în interiorul partidului comunist, între grupul reprezentat de Gheorghe Gheorghiu-Dej și cel condus de Ana Pauker. După moartea lui Stalin apar incertitudini privind direcțiile ce urmau a fi imprimate de Kremlin. Anii 1953-

²⁰ Acad. Păun Ion Otiman, *Colectivizarea agriculturii României*, studiu publicat în revista *Arhivele Totalitarismului* nr. 3-4/2009, pp. 36-55.

1955 marchează o „înghețare” a procesului colectivizării, accentul fiind pus pe consolidarea organizatorică și economică a GAC-urilor și întovărășirilor agricole (o formulă intermediară) create în prima etapă. Deși decizia politică de relansare a colectivizării fusese luată încă din 1955, atmosfera tulbure de la Moscova și, mai ales, Revoluția maghiară i-au determinat la o conduită prudentă pe liderii comuniști. Din 1957 colectivizarea a fost reluată în forță. Retragerea trupelor sovietice din România în anul 1958 a fost dublată de acțiuni ale puterii comuniste pentru a demonstra atașament față de modelul sovietic. Printre acestea s-au numărat intensificarea campaniilor de colectivizare, simultan cu un nou val de represiune.²¹

Efectuarea reformei agrare din 1945, apoi anularea ei prin declanșarea procesului de colectivizare a agriculturii, combinat cu planificarea culturilor și cu sistemul cotelor obligatorii, au dus la mari frământări în rândul țăranilor, manifestate mai ales prin refuzul predării cotelor, sabotarea muncilor agricole, sustrageri de produse etc.

Seceta din 1952, urmată de recoltele derizorii din raioanele Plenița, Calafat și Corabia, precum și abuzurile funcționarilor agricoli au dus la revolte țărănești în zonă, între care cea mai importantă a avut loc la Moțăței. Conștientizându-se situația reală, replica organelor Securității, chiar dacă promptă, s-a concretizat doar în măsuri specifice împotriva agitațiilor și manifestațiilor, efectuându-se numai 28 de arestări.

Înstrăinarea treptată a țăranilor de pământ, obiectul muncii lor, cât și frustrarea de controlul asupra roadelor prin colectivizarea forțată a agriculturii, în realizarea căreia s-a apelat la intervenția brutală a autorităților, inclusiv a organelor de miliție și securitate, a determinat rezistența activă și chiar violentă a acestora în mai multe zone din țară.²² Câteva exemple ilustrative, prezentate cronologic: la 8 martie 1949, în satul Fundu Răcăciuni, județul Bacău, activiștii de partid au fost bătuți, mașina le-a fost răsturnată, iar cauciucurile tăiate cu topoarele²³; într-o duminică din iulie 1949, în comuna Gura Râului – Sibiu, doi activiști de partid veniți de la județ au cerut preotului, după serviciul divin, să vorbească enoriașilor despre avantajele colectivizării, motiv pentru care au fost

²¹ Florin Abraham, *Colectivizarea agriculturii în România: un proces de transformare societală*, studiu publicat în revista *Arhivele totalitarismului* nr. 3-4/2009, pp. 156-157.

²² SRI, *Cartea alba a Securității Vol. II*, p. 83.

²³ Adrian Brișcă, *Rezistența armată anticomunistă din România. 1944-1962*, p. 66.

huiduiți și luați la bătaie²⁴; la 1 august 1949 în comuna Șomoșcheș, județul Arad, președintele Sfatului Popular Județean a fost bătut și s-au tăiat firele telefoanelor²⁵; în mai multe localități din Vrancea, țăranii au opus rezistență la colectivizare în 1951, iar în anul 1953 a fost o adevărată rebeliune în satele Bălești, Ciorăști și Mihălceni²⁶; în toamna anului 1957 și iarna 1957/1958, au avut loc ultimele răscoale ale țăranilor vrânceni din comunele Suraia, Vadu Roșca și Răstoaca. În Suraia, la 28 noiembrie 1957, țăranii au pus pe fugă pe activiștii de partid veniți să-i lămurească de avantajele colectivizării. În zilele 2-4 decembrie, țăranii din Vadu Roșca au ridicat baricade la toate intrările în sat, oprind și alungând străinii de comună. La Răstoaca și Boțârlău, țăranii au ocupat primăriile și au ars cererile de înscriere în colective, dar și alte acte²⁷.

Sintetizat, tipurile de opoziție cele mai frecvente au fost: refuzul de a preda sau repara inventarul agricol; acte de sabotaj asupra mașinilor agricole; dispariția de la domiciliu a multor țărani pentru a se sustrage noilor cerințe; refuzul de a efectua lucrările agricole, de a preda la timp cotele impuse și de a cultiva plante industriale; distrugerea recoltei prin incendierea voluntară etc.

Aceste forme de rezistență au fost susținute prin alte acțiuni cum ar fi: acte de intimidare îndreptate împotriva activiștilor de partid prin scrisori de amenințare, incendierea caselor, răspândirea zvonurilor privind venirea americanilor, distrugerea materialelor de propagandă comunistă.²⁸

Din păcate, în spiritul epocii – sub influență determinantă sovietică, dar și cu o coordonată autohtonă, în contextul „luptei de clasă” (vezi „burghezia satelor”) și al anihilării celor care se opuneau construcției socialismului – rezistența la procesul forțat de colectivizare a agriculturii a fost abordată în forță. Stabilirea numărului de victime (arestați, deportați, condamnați) produse de campaniile succesive de colectivizare este, încă, un demers foarte dificil. Oficial, în decembrie 1961, doar pentru perioada 1949-1952 regimul recunoștea că peste 80.000 de țărani au fost arestați și trimiși în judecată, dintre care peste 30.000 judecați în procese publice.²⁹ Un preț mult prea mare pentru un experiment!

²⁴ *Ibidem*, p. 53.

²⁵ *Ibidem*, p. 63.

²⁶ *Ibidem*, pp. 51-52.

²⁷ *Ibidem*, p. 52.

²⁸ Elena Gherman, *Forme de rezistență pasivă manifestate în procesul colectivizării*, studiu publicat în CNSAS, Mișcarea de rezistență anticomunistă din România, 1944-1952, Ed. Kullusys, 2003, pp.403-404.

²⁹ Florin Abraham, *Op. cit.*, pp. 158-159.

Asasinate în sânul Puterii

Represiunea violentă s-a manifestat în anii '950 nu numai la nivelul societății, pentru înlăturarea „dușmanilor poporului” și a „rezistenților la construcția societății socialiste”, dar și la nivelurile superioare ale Puterii. Ne vom referi doar la două cazuri de notorietate:

- Înlăturarea, prin asasinat, a lui Ștefan Foriș, activist și jurnalist român (maghiar de origine ceangău), care a ajuns secretar general al Partidului Comunist din România în perioada 1940-1944, numit de Comintern.

A fost executat în 1946, din ordinul lui Gheorghe Pintilie, născut Pantelei Bodnarenco, cunoscut și sub numele de Pantiușa (primul șef al Securității). Autor moral poate fi considerat Gheorghe Gheorghiu-Dej, care i-a luat locul lui Foriș la conducerea partidului comunist.

- Asasinarea lui Lucrețiu Pătrășcanu, comunist convins, venit din lumea intelectuală și un actor principal pe scena politică atunci când s-a pus problema unor decizii importante pentru evoluția României.

Pentru că se visa la un moment dat conducător al partidului comunist, a fost înlăturat fizic. După un proces inventat de înaltă trădare în favoarea englezilor și americanilor, de sabotare a partidului comunist, a fost condamnat la moarte și executat la 17 aprilie 1954 prin împușcare, în incinta penitenciarului Jilava. Kremlinul a dorit în conducerea PMR un reprezentant al clasei muncitoare, aspect care i-a convenit și lui Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Subperioada comunistă: aprilie 1964 – 22 decembrie 1989

Acest interval de timp, deși caracterizat prin evoluția societății socialiste spre o fază considerată superioară, „societatea socialistă multilateral dezvoltată”, vine cu o altă abordare în ce privește percepția regimului față de propriul popor (nu mai erau vizați „dușmanii poporului”, ci doar persoanele care, sub influențe interne sau externe, se opuneau realizării obiectivului strategic), precum și față de dușmanul extern, care a fost abordat mai nuanțat. De o parte se aflau SUA și alte țări din cadrul NATO antrenate programatic în subminarea și răsturnarea regimurilor comuniste, respectiv destructurarea sistemului comunist condus de la Kremlin, și de cealaltă parte, URSS, care nu accepta politica de independență și depărtare a României de Moscova în interiorul sistemului socialist și Ungaria, care vedea în schimbarea regimului din țara noastră o posibilitate de a repune în discuție statutul Transilvaniei.

Pentru o vreme, între anii 1964 – 1980, climatul social-politic intern a fost detensionat, iar politica externă a înregistrat o deschidere față de Occident,

România având o prezență internațională remarcabilă, cu contribuții majore, între altele, la medierea dialogului între țări aflate în conflict sau în blocaje de comunicare. În același timp, relațiile în cadrul sistemului comunist au fost din ce în ce mai încordate, din cauza strategiei României de a se distanța de centrul coordonator de la Moscova, mai ales după condamnarea deschisă a intervenției trupelor sovietice și ale altor state din Tratatul de la Varșovia în problemele interne ale Cehoslovaciei, în august 1968. Din acel moment, sovieticii au dorit înlocuirea lui Nicolae Ceaușescu cu un lider obedient Moscovei, însă climatul intern și sprijinul internațional nu au fost favorabile unui asemenea demers în forță. Această perioadă, numită a comunismului național, a adus României dezvoltare și prosperitate în plan intern, precum și recunoaștere și aprecieri în plan extern.

După 1975, când problematica drepturilor omului a devenit un instrument de condiționare a relațiilor cu țările socialiste și, mai ales, după 1980, când, în contextul crizei petrolului, scumpirea creditelor externe a devenit împovărătoare pentru România, Nicolae Ceaușescu a optat pentru plata accelerată și chiar anticipată a datoriei externe, decizie cu consecințe greu de suportat pentru populație și îngrijorătoare pentru creditorii externi.

În aceste condiții și pe fondul acțiunilor subversive din toate direcțiile, regimul din România s-a confruntat cu acțiuni protestatare și contestatare în mai multe segmente ale societății.

Revolte muncitorilor din anii 1977, 1981 și 1987

Muncitorii, categorie socială în numele căreia se clama că se exercită puterea, au reprezentat mult timp punctul forte de sprijin al regimului comunist.

În momentul când veniturile salariale au început să fie condiționate de exigențe de calitate pentru asigurarea vandabilității produselor pe piețele externe, au început să apară probleme. La acestea se adăuga slaba finanțare a nevoilor de re tehnologizare a unităților industriale din anii '80, care s-a repercutat negativ asupra competitivității produselor și, implicit, asupra veniturilor muncitorilor, care în ultimii ani ai regimului comunist nu au mai ținut pasul cu nevoile acestora și ale familiilor lor. În plus, pe fondul unor disfuncții în fluxurile lichidităților, apăreau deseori întârzieri și amânări în plata salariilor.

Apariția și cronicizarea unor disfuncționalități care afectau direct viața de zi cu zi a muncitorilor le-au zdruncinat acestora încrederea în viabilitatea politicilor economice ale regimului comunist.

Avertismentele date de muncitori prin acțiuni sau tentative de protest (încetări ale lucrului, solicitarea unor întâlniri cu factori politici cu funcții

importante la nivel județean și central etc.) nu au fost urmate de măsurile necesare pentru înlăturarea nemulțumirilor socio-profesionale. Nemulțumirile acumulate în timp și acutizate în rândul muncitorilor erau tot mai evidente, ceea ce a permis grupurilor interesate să mizeze pe folosirea acestora împotriva lui Nicolae Ceaușescu, în anumite circumstanțe.

Cele mai relevante manifestări ale nemulțumirii muncitorilor au fost revoltele minerilor din Valea Jiului (1-3 august 1977), Motru (19 octombrie 1981) și ale constructorilor de camioane brașoveni (15 noiembrie 1987).

Revolta minerilor din Valea Jiului (1-3 august 1977) a reprezentat prima reacție colectivă a muncitorilor față de regimul Ceaușescu. Cauza acestuia a constituit-o acutizarea unor probleme de ordin social sau profesional: lipsa de locuințe, locuri de muncă pentru soțiile minerilor și locuri în școli pentru copii; aprovizionarea necorespunzătoare cu apă potabilă, butelii de aragaz, produse agro-alimentare și de larg consum, neasigurarea cu echipamente de protecție, piese de schimb, materiale și utilaje în subteran.³⁰

Pe fondul de nemulțumire generală, în lunile iunie-iulie 1977 starea de spirit a populației din Valea Jiului s-a înrăutățit brusc, în contextul comentariilor tot mai frecvente generate de proiectul unei noi legi a asigurărilor sociale (Legea nr. 3/1977), care îi defavoriza, în special, pe minerii încadrați la pensionare în grupa a III-a cu drept de muncă, în sensul că totalul veniturilor (pensia și salariul) nu mai puteau depăși salariul avut anterior pensionării. De asemenea, se prevedea creșterea limitei de vârstă la pensionare a minerilor.³¹

La 30 iulie, minerii de la Aninoasa au refuzat să mai intre în șut. În aceeași zi, la Lupeni, un grup de mineri a hotărât ca o delegație formată din 100 de persoane să se deplaseze la București pentru o discuție cu șeful statului.

S-au raliat la acțiunea de protest și mineri de la alte exploatări.

În dimineața zilei de 1 august, secretarul Comitetului PCR al municipiului Petroșani a încercat să discute cu minerii, dar nu a reușit să-i tempereze. Întrucât Nicolae Ceaușescu era plecat la Neptun pentru o întâlnire cu un invitat străin, s-a hotărât deplasarea în Valea Jiului a unei comisii formate din cadre din conducerea PCR, condusă de Ilie Verdeț.

Minerii au insistat să vină Ceaușescu, în ziua de 2 august sechestrându-i pe Verdeț și pe alți trei oficiali. Nicolae Ceaușescu a promis că a doua zi va sosi în Valea Jiului.

³⁰ S.R.I., Cartea Albă a Securității, Vol. II, *Grevele minerilor din Valea Jiului*, p. 93.

³¹ *Ibidem*, p. 94.

În vederea tratativelor a fost ales un comitet de grevă, format din 15 mineri reprezentând toate exploatările din Valea Jiului. La sosirea lui Ceaușescu, reprezentantul minerilor, Constantin Dobre, a prezentat problemele oamenilor din Valea Jiului: program de lucru de 6 ore; modificarea Legii nr. 3/1977 în ceea ce privește pensionarea; masă caldă gratuită la intrarea în schimb; asigurarea echipamentului de protecție; aprovizionarea cu produse agro-alimentare și industriale în cantități suficiente; normalizarea aprovizionării cu butelii de aragaz, îmbunătățirea condițiilor de lucru în subteran etc. Nicolae Ceaușescu a răspuns pe loc la fiecare revendicare prezentată, hotărând, în final, înființarea unei comisii guvernamentale de analiză a revendicărilor și de soluționare a lor.³²

Întrucât în nopțile de 1/2 și 2/3 august, în contextul tensionat și pe fondul consumului de băuturi alcoolice, unele persoane s-au dedat la acte de violență (rănirea unui ofițer de miliție, agresarea altor persoane – un ofițer de securitate și câțiva funcționari ai Întreprinderii Miniere), organele de Miliție și de Procuratură au efectuat cercetarea penală a faptelor persoanelor cu comportament anarhic, acestea fiind judecate, iar 14 condamnate la muncă corecțională în alte unități productive. Totodată, s-au dispus măsuri de îndepărtare din Valea Jiului a minerilor cu cazier pentru infracțiuni comise cu violență. Securitatea nu s-a implicat în cercetarea penală, rezumându-se la avertizarea sau atenționarea unora dintre conducătorii grevei.³³

În contextul acestor măsuri întreprinse de autorități, s-a lansat în străinătate zvonul că liderul minerilor, Constantin Dobre, a fost ucis de Securitate, organizația *Amnesty International* incluzând „știrea” în Raportul din 1978 privind încălcarea drepturilor omului. După decembrie 1989 avea să se deoaleze public faptul că acesta trăia și că era vorba despre un zvon mincinos, lansat în contextul acțiunilor mediatice anticomuniste din ultimii ani ai Războiului Rece.

Greva minerilor din Valea Jiului, deși a reprezentat un protest bine organizat (35.000 de mineri au intrat în grevă, dintr-un total de 90.000) și de care regimul a trebuit să țină seama, a avut obiective mai ales economice, cu referire directă la probleme locale. Cu toate acestea, gestul minerilor de a trimite o scrisoare la postul de radio *Europa liberă* a marcat politizarea criticilor aduse de mineri regimului.³⁴

³² *Ibidem*, pp. 95-97.

³³ *Ibidem*, p. 98.

³⁴ Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste în România, *Raport Final*, Ed. Humanitas, 2007, pp. 698-703.

Revolta minerilor de la Motru (19 octombrie 1981), a doua răbufnire a minerilor, a fost determinată, în principal, de faptul că, prin art.8 al Decretului nr. 313/17.10.1981, s-a introdus raționalizarea consumului la pâine, făină și mălai.

Primele manifestări de nemulțumire au avut loc la Mina Roșița, unde minerii schimbului II au refuzat să intre în mină, iar la ieșirea celor din schimbul I au decis să meargă la Comitetul local PCR, unde au strigat lozinci contestatate. O poziție radicală au adoptat minerii de la Mina Leurda, care au blocat intrarea în incinta minei.

Minerii protestatari nu au acceptat să discute cu autoritățile locale, solicitând să vină Nicolae Ceaușescu, după precedentul din Valea Jiului. A fost trimis Emil Bobu, care se afla cu treburi în zonă, la Craiova.

În cursul după-amiezii se adunaseră în fața sediului Comitetului de partid orășenesc circa 3.000-4.000 de persoane. Radicalizarea protestului a condus, în jurul orei 22⁰⁰, la ocuparea clădirii și distrugerea simbolurilor politice.

În perioada 22-25 octombrie au fost reținute nouă persoane, condamnate ulterior la câte 7 sau 8 ani închisoare pentru săvârșirea infracțiunilor de distrugere în dauna avutului obștesc și ultraj contra bunelor moravuri, alți 6 mineri, membri ai PCR, au fost puși în discuția consiliilor oamenilor muncii de la întreprinderile în care lucrau, iar asupra a 13 persoane s-a întreprins măsura avertizării de către Securitate.³⁵

Revolta constructorilor de camioane din Brașov (15 noiembrie 1987) a fost o acțiune spontană de protest, declanșată de comunicatul transmis muncitorilor că salariile, a căror plată se tot amâna, le vor fi diminuate cu 30% din cauza depășirii cheltuielilor de producție planificate. Conducerea Uzinei *Steagul Roșu* a refuzat să discute cu cei 200-300 de muncitori revoltați, adunați în fața clădirii administrative. Ca urmare, aceștia au plecat spre Comitetul județean de partid. Lor li s-au alăturat pe drum și alți brașoveni nemulțumiți. Protestatarii au strigat lozinci anti-regim, după care au intrat în forță în clădire, de unde au aruncat afară materiale de propagandă comunistă, cărora le-au dat foc.³⁶

Pe timpul marșului spre centru, forțele de ordine au intervenit pentru dispersarea protestatarilor, însă fără succes. Ulterior, au procedat la înconjurarea și izolarea zonei. Pe 15 noiembrie și în zilele următoare au fost reținute 250-300 de persoane. În urma anchetei, 61 de participanți la acțiune au

³⁵ Raluca Nicoleta Spiridon, *Revolta minerilor de la Motru din 19 octombrie 1981*, apud Caietele CNSAS, Anul III, nr.1(5), 2010, pp. 184-187.

³⁶ Comisia Prezidențială..., *Op. cit.*, pp. 708-709.

fost condamnați pentru „fapte de huliganism” și „gravă încălcare a normelor de conduită socială”.³⁷

Cazul de la Brașov a reprezentat o tentativă serioasă de revoltă populară. Nici de această dată Nicolae Ceaușescu nu a fost dispus să analizeze cauzele economico-sociale și chiar politice ale izbucnirii muncitorilor brașoveni, ordonând Securității să identifice „agenții străini” care ar fi pregătit revolta.

Întrucât factorii politici locali, care fuseseră informați din timp cu privire la degradarea stării de spirit și exprimarea tot mai deschisă a nemulțumirilor în mediile muncitorești, au încercat să-l dezinformeze pe Ceaușescu, susținând că nu ar fi primit semnalele necesare de la Securitate, generalul Iulian Vlad a decis îmbunătățirea sistemului informațional prin prezentarea sistematică a stărilor de spirit și a nemulțumirilor la nivelul conducerii superioare de partid și de stat.

Chiar dacă au fost izbucniri spontane, revoltele minerilor din Valea Jiului și de la Motru, precum și cea a muncitorilor brașoveni au constituit semnale clare că muncitorimea era dispusă să nu țină seama de ideologii, dacă dictatura instaurată și exercitată în numele său nu îi mai era benefică în plan material.

Cu toate acestea, mișcările greviste din România nu au avut nici pe departe numărul, consistența organizatorică și amploarea celor din Polonia, cauzele fiind multiple și complexe. Pe de altă parte, regimul Ceaușescu a reușit să limiteze efectele acestor răbufniri, fie rezolvând solicitările muncitorilor, fie pedepsindu-i pe cei care au participat la ele. Pe de altă parte, celelalte categorii sociale, în special intelectualii, au privit de la distanță evoluția evenimentelor, nesolidarizându-se cu muncitorii.³⁸

Tentative de complot ale unor membri ai PCR și militari cu opțiuni prosovietice

Strategia de eliminare din nomenclatura de partid și de stat a foștilor cominterniști și a celor obedienți Moscovei ori având relații cu serviciile de informații sovietice, începută de Gheorghe Gheorghiu-Dej la debutul anilor '960 și continuată de Nicolae Ceaușescu, a creat o nouă categorie de persoane nemulțumite de regimul de la București. Pierderea privilegiilor și a pârghiilor de autoritate i-a determinat pe mulți dintre aceștia să caute soluții anticonstituționale pentru înlocuirea de la conducerea României a lui Nicolae Ceaușescu cu un lider

³⁷ Ana-Maria Cătănuș, *Vocația libertății. Forme de disidență în România anilor 1970-1980*, pp. 19-20.

³⁸ *Ibidem*, p. 18.

agreat de URSS. Această tendință s-a accentuat după anul 1968, când a devenit evidentă atitudinea acestuia de distanțare de Moscova.

Planul „Dniestr” și prima tentativă de schimbare a lui Nicolae Ceaușescu cu ajutorul Uniunii Sovietice (1970)

După afrontul adus de Ceaușescu Uniunii Sovietice prin condamnarea publică a intervenției militare în Cehoslovacia, în august 1968, reacția inițială a fost de a se intra cu trupe și în România pentru a-l schimba pe acesta cu un lider obedient. Contextul internațional, avertismentele unor mari puteri – Marea Britanie, SUA, China – au determinat Uniunea Sovietică să renunțe la această alternativă și să opteze pentru realizarea obiectivului prin intermediul serviciilor secrete. Ion Mihai Pacepa susține că în iulie 1969 acestea definitivaseră planul (operațiunea) „Nistru” (Dniestr), care viza aducerea la conducerea României a unui lider loial URSS.

Coroborarea datelor de interes istoric dezvăluite de principalii exponenți ai Securității din epocă – Neagu Cosma, Ion Stănescu, Nicolae Pleșiță, Grigore Răduică – conturează ideea că operațiunea planificată de sovietici viza mai multe direcții: (1) atragerea la colaborare și reactivarea unor generali, precum și a unor activiști PCR cu studii la Moscova, care să formeze un nucleu pentru răsturnarea lui Ceaușescu; (2) acțiuni diversioniste pentru compromiterea lui Ceaușescu, atât în țară, cât și în Occident; (3) provocarea unor stări de spirit nefavorabile regimului de la București în rândul minorităților etnice din România, care să ducă la reacții represive din partea autorităților, ceea ce putea fi folosit ca pretext pentru o eventuală intervenție militară sovietică cu rol de „pacificare”.³⁹

În acest context, Direcția de Contraspionaj s-a sesizat despre intenția „unui grup de comuniști ilegaliști nemulțumiți” care se asociaseră în vederea unei lovituri de stat cu scopul de „a schimba cu ajutor sovietic conducerea superioară de partid și de stat din România”, în speță pe Nicolae Ceaușescu și grupul din jurul său. Încă din octombrie 1967 se obținuseră informații conform cărora, în mediul unor foști agenți sovietici în România, civili sau militari, se comenta că Nicolae Ceaușescu și apropiații săi din conducerea PCR au făcut „trei mari crime: politica antisovietică, naționalismul cel mai abject și sionismul cel mai grav”, pentru care nu vor fi iertați de Uniunea Sovietică.⁴⁰

În aprilie 1970, Victor Dușa, Mihai Nicolae și Ștefan Kostyal au convenit să acționeze organizat pentru a-și face cunoscută opoziția față de

³⁹ Cristian Troncotă, *Duplicarii*, Ed. Elion, 2014, pp. 175-176

⁴⁰ Sorin Aparaschivei, *UM 110 (anti-KGB) – despre „Corbi”*, v. <https://www.historia.ro>

starea de lucruri din țară (Victor Dușa – jurist, fost activist al PMR care a îndeplinit funcții importante în aparatul de stat, fusese exclus din Partid în aprilie 1956 pentru poziția sa pronunțat prosovietică; Mihai Nicolae – fost contraamiral și Ștefan Kostyal – fost general maior, înlăturați din armată pentru legături cu serviciile sovietice de informații).

În acest scop, la inițiativa lui Victor Dușa, cei trei au hotărât să redacteze un memoriu demascator la adresa politicii „criminale” dusă în România pe plan politic, economic și social, care – semnat de persoane ce deținuseră funcții, nume cunoscute – să fie înaintat CC al PCR și, simultan, trimis în Uniunea Sovietică.

Memoriul întocmit de Victor Dușa conținea puncte de vedere critice cu privire la politica antisovietică promovată de Nicolae Ceaușescu și cercul din jurul său. Documentul a fost prezentat în vederea completării și semnării numiților: Mihai Nicolae, Ion Andronache, Eugen Alexe, Petru Bele, Marin Vintilă și Marin Stanciu (cadre din eșalonul doi al conducerii de partid în anii '50), cunoscuți cu opțiuni prosovietice și legături cu serviciile de informații ale URSS.

Pentru contracararea acțiunii celor de mai sus, din dispoziția lui Nicolae Ceaușescu, au fost organizate, cu sprijinul organelor de partid, discuții cu un număr de 17 persoane semnalate ca fiind implicate în susținerea memoriului.

În pofida avertismentelor date, Victor Dușa, Mihai Nicolae, Ștefan Kostyal, Ion Andronache și alții au continuat să se situeze pe aceeași poziție, iar unii dintre ei (Ion Andronache, Victor Dușa, Ștefan Kostyal ș.a.) au realizat noi contacte cu diplomați și alți cetățeni sovietici, prin intermediul cărora au comunicat date despre grupul anticeaușist, preocupările și demersurile întreprinse, precum și măsurile luate împotriva lor.⁴¹

Reacțiile autorităților au fost pe măsură, intensificarea activității informative conducând la înlăturarea din funcții de decizie a persoanelor documentate cu relații oculte cu serviciile de informații sovietice. Cazurile cele mai semnificative au fost cele privind generalii Ioan Șerb, Floca Arhip și Vasile Petruț.

În vara anului 1968, gl. col. Ioan Șerb îndeplinea funcția de comandant al Armatei a II-a. A fost documentat că a oferit unor agenți sovietici o serie de date și informații de interes, între care dislocarea forțelor militare românești din Moldova. La sugestia organelor de contrainformații militare, după august 1968 a fost schimbat din funcție și trecut ca adjunct la Comandamentul trupelor de infanterie și tancuri. Informativ se stabilise că gl. Ioan Șerb era sigur de intrarea

⁴¹ *Ibidem*

trupelor sovietice pe teritoriul României, situație în care i se promisese funcția de ministru al Apărării.

În 1971, gl. Ioan Șerb a fost arestat, în anchetă recunoscând că a trădat în favoarea sovieticilor. Conform opticii lui Ceaușescu, s-a interzis să fie judecat pentru trădare, ci pentru neglijență în serviciu, fiind condamnat la 6 ani închisoare și retrogradat la gradul de soldat.⁴²

Am invocat acest caz și pentru că în mediul filosovieticilor se comenta faptul că ambasadorul sovietic la București, Vasili Ivanovici Drozdenko i-ar fi spus lui Șerb că este singurul om din România în care au încredere și le-ar conveni să fie șeful statului.⁴³

Documente informative ale Serviciului 0110 (Contraspionaj țări socialiste) al Securității Cluj din 17 mai 1979 relevă că, **în anul 1978, Uniunea Sovietică ar fi preconizat o nouă tentativă de imixtiune în treburile interne ale României prin implicarea unor agenți din cadrul Ambasadei Cehoslovaciei la București.** Conform informațiilor, diplomatul cehoslovac Lubomir Hanak, din însărcinarea URSS, a căutat să identifice și să atragă, dintre cadrele de conducere din PCR, persoane nemulțumite, pentru formarea unei opoziții față de președintele țării și solicitarea unei intervenții armate a URSS în România.

În luna noiembrie 1978, unele cercuri din conducerea Cehoslovaciei au permis scurgerea unor informații despre pregătirea unei „lovituri de stat” în România și, astfel, la București au fost luate măsuri de prevenire.

În acest context, în iunie 1978, la ordinul lui Nicolae Ceaușescu, generalul Nicolae Militaru a fost schimbat din funcția de comandant al Armatei a II-a și detașat ca ministru adjunct la Ministerul Construcțiilor Industriale, în baza unor informații indubitabile privind relațiile cu GRU și predispoziția sa de a acționa pentru promovarea intereselor sovietice în România.⁴⁴

Marginalizarea sa a continuat prin pensionarea la 04 aprilie 1983, la 57 de ani și cinci luni, în condițiile în care el solicitase printr-un memoriu adresat șefului statului, invocând motive de sănătate, mutarea pe funcția de comandant al Academiei Militare. Mai mult, la Congresul al XIII-lea al PCR (noiembrie 1984) a pierdut și funcția politică, nemaifiind ales membru supleant al CC al PCR.

⁴² Cristian Troncotă, *Op. cit.*, pp. 173-174.

⁴³ Sorin Aparaschivei, *Op. cit.*

⁴⁴ Cristian Troncotă, *Op. cit.*, p. 177.

După trecerea în rezervă, Nicolae Militaru a încercat să găsească mai mulți colaboratori în scopul înlăturării de la putere a lui Nicolae Ceaușescu, acțiunile sale în acest sens continuând în anii 1984-1985.

În acest context, l-a reîntâlnit pe Ion Iliescu, marginalizat și el de Nicolae Ceaușescu, moment din care au început să se întâlnească, îndeosebi în Parcul Herăstrău, discutând despre posibilitățile de înlăturare de la putere a lui Nicolae Ceaușescu. În anul 1983 și la începutul lui 1984, la asemenea întâlniri au participat și membri ai grupului de complotiști militari (generalii Ion Ioniță, fost ministru al Apărării, generalul Ștefan Kostyal, căpitanii de rangul I Radu Nicolae și Anton Bejan), ale căror legături cu GRU fuseseră documentate.

Tentativa de înlăturare de la putere a lui Nicolae Ceaușescu din octombrie 1984

Potrivit declarațiilor unor membri ai grupului, aceștia au intenționat să acționeze pentru înlăturarea lui Nicolae Ceaușescu de la putere în octombrie 1984, în timpul vizitei de stat pe care acesta urma să o efectueze în Republica Federală a Germaniei (15-17 octombrie 1984).

Deși nu sunt desecretizate documente explicate în acest sens, Nicolae Militaru și complotiștii au mizat pe un sprijin sovietic, având în vedere că, în perioada respectivă, Uniunea Sovietică dorea prelungirea valabilității Tratatului de la Varșovia în aceleași condiții ca la început (20 de ani, cu clauză automată de prelungire pe încă 10 ani, dacă nu era denunțat de vreuna dintre părțile semnatare), iar România era singura țară care se opunea, insistând pentru termene mai scurte: 10 ani cu clauză automată de prelungire de două ori câte cinci ani. Complotiștii nu știau însă că Nicolae Ceaușescu era dispus să mai diminueze ori să renunțe la aceste condiții dacă obținea din partea Uniunii Sovietice livrarea către România a 5-10 milioane tone de petrol anual, la prețul practicat în CAER, care să suplimenteze golul de aprovizionare apărut după căderea șahinșahului Iranului.

Din motive neelucidate, contactele inițiate de generalul (r) Nicolae Militaru în anul 1983 au fost deconspirate în ianuarie 1984 și la începutul lui 1985. În declarațiile publice ale unor membri ai „complotului militar” s-a afirmat că generalii Dragu și Dimitrie Popa (mai târziu și Gheorghe Gomoiu) l-au „trădat” pe Nicolae Militaru, acesta fiind anchetat de către Tudor Postelnicu în luna martie 1984, la sediul Comitetului Central.

La temperarea grupului complotist al lui Nicolae Militaru a concurat și decizia lui Nicolae Ceaușescu privind trecerea în rezervă, în luna februarie 1985, a generalului Paul Cheler, care – conform afirmației ulterioare a lui Silviu Brucan – ar fi făcut parte din complotul respectiv.⁴⁵

În condițiile prezentate, planul de înlăturare de la putere a lui Nicolae Ceaușescu în anul 1984 nu s-a putut pune în aplicare.

Contrainformațiile militare au documentat activitatea infracțională a complotiștilor, însă Nicolae Ceaușescu nu a fost de acord cu arestarea și tragerea lor la răspundere penală pentru a nu-i provoca pe sovietici, limitându-se la neutralizarea lor prin scoaterea din funcțiile de decizie și menținerea sub un strict control informativ.

Grupul Militaru și-a reluat treptat legăturile și viza, în continuare, o răsturnare a lui Ceaușescu printr-un puci organizat la nivelul unor comandanți activi sau în rezervă din Armată, sub coordonarea agenturii militare sovietice din România. Cu toate rezervele manifestate de Ion Iliescu în ce privește intenția de organizare a unui atentat asupra lui Nicolae Ceaușescu, grupul militar a trecut, în 1989, la contactarea prin intermediar a lui Ion Rațiu din Anglia, în numele unui așa-zis „Front Militar Român”, cu solicitarea de a trimite armament și muniție cu efect tranchilizant. Lipsa rezultatelor unor asemenea proiecte și demersuri l-au determinat pe Nicolae Militaru să caute intrarea în contact direct cu reprezentanți oficiali ai URSS acreditați în România, fapt care s-a realizat prin Consulatul sovietic de la Constanța în toamna anului 1989.⁴⁶

Tentativa de complot a lui Dumitru Iuga din 1983

Un aspect mai puțin relevat al perioadei comuniste, poate și pentru faptul că nu a avut implicații externe directe, este cel referitor la acțiunea temerară a lui Dumitru Iuga, tehnician electronist la Televiziunea Română, de a înființa, în anul 1983, o organizație după modelul Solidarității poloneze, intitulată „Mișcarea pentru libertate și dreptate socială din România”. În acest scop, a redactat „platforma-program” a acestei organizații, al cărei obiectiv urma să fie crearea unei mișcări de masă care să acționeze pentru răsturnarea

⁴⁵ Petre Opreș, Detalii în *Un complot militar împotriva președintelui României*, octombrie 1984, apud *Arhivele totalitarismului*, nr.3-4/2012, pp. 144-157

⁴⁶ Alex Mihai Stoenescu, *Cronologia evenimentelor din decembrie 1989*, Ed. RAO, 2009, p. 27.

regimului Ceaușescu. În arsenalul de mijloace și modalități de acțiune era prevăzută și folosirea armamentului din dotarea gărzilor patriotice.

Pentru punerea în aplicare a ideii sale, Dumitru Iuga a trecut la punctarea și contactarea unor persoane considerate pretabile să se angreneze în acțiunea preconizată. Până în momentul în care Securitatea a fost sesizată despre demersurile lui Iuga, acesta reușise să discute despre constituirea grupării respective cu 53 de persoane din diverse domenii, îndeosebi cu profil tehnic, între care 13 tehnicieni și ingineri din TVR, multe dintre acestea dându-și acordul.

După descoperirea și documentarea acestei activități subversive, pentru a nu face publicitate acțiunii și a nu da idei și altora, factorii politici au decis să fie tras la răspundere penală doar inițiatorul, Dumitru Iuga fiind judecat și condamnat pentru tentativă de complot la 12 ani închisoare, din care a executat jumătate. Dintre celelalte persoane, doar șase, care lucrau la Televiziune, au fost avertizate de Securitate.

Cu toate că acțiunea lui Dumitru Iuga a fost temerară și unică în felul ei, aceasta nu s-a bucurat de susținere consistentă din străinătate, iar ulterior s-a vorbit puțin despre ea, deoarece nu a purtat o pecete externă.⁴⁷

Alte acțiuni de rezistență activă față de regimul Ceaușescu

Spre deosebire de celelalte țări comuniste europene, în România nu s-a coagulat nicio mișcare colectivă de opoziție care să poată activa continuu, acestea fiind considerate obligatoriu necesare pentru subminarea din interior și răsturnarea regimurilor comuniste.

La noi putem vorbi doar de câteva tentative de creare a unor grupări, asociații, organizații cu obiective diferite și contrare față de cele ale PCR, care nu au luat ființă efectiv ori nu au rezistat în timp și nu au avut un impact semnificativ.

La 3 martie 1979, postul de radio *Europa Liberă* a anunțat **constituirea Sindicatului Liber al Oamenilor Muncii din România (SLOMR)**. La începutul anului respectiv, preotul Gheorghe Calciu-Dumitreasa, fost condamnat politic în 1949 pentru antecedente legionare, a hotărât, împreună cu medicul Ionel Cană și contabilul Gheorghe Brașoveanu, înființarea unui grup protestatar denumit *Sindicatul Liber al Oamenilor Muncii din România*, care își propunea „atragera cât mai multor persoane, cu sprijinul postului de radio *Europa Liberă*, pentru: a desfășura acțiuni protestatare; transmiterea de

⁴⁷ Florin Mihai, *Condamnat pentru “acțiune de complot”, Dumitru Iuga a executat șase ani de detenție la Aiud, Rahova și Jilava*, apud <http://www.jurnalul.ro>.

informații în Occident referitoare la realitățile social-politice din România, crearea unei atmosfere ostile regimului”.⁴⁸

În februarie 1979, Gheorghe Calciu-Dumitreasa i-a cerut lui Ionel Cană să redacteze o declarație-program de constituire a SLOMR și au întocmit împreună o listă cuprinzând 20 de „membri-fondatori” ai grupării – Ionel Cană, Gheorghe Brașoveanu, alte trei persoane reale care nu aveau însă cunoștință despre acțiune și 15 nume fictive. Gheorghe Calciu-Dumitreasa le-a garantat lui Cană și Brașoveanu că difuzarea declarației-program și a listei „membrilor-fondatori” ai SLOMR nu va avea consecințe punitive deoarece vor fi sprijiniți de organizații din străinătate.

De menționat că Ionel Cană suferea de o boală incurabilă, fiind puternic marcat psihic din acest motiv, iar Gheorghe Brașoveanu, preocupat de promovarea unei doctrine religioase proprii, fusese pensionat medical pentru afecțiuni psihice.

La 27 februarie 1979, Gheorghe Calciu-Dumitreasa s-a întâlnit, într-o locuință din București, cu un corespondent de presă străin, căruia i-a înmănat documentele de constituire a SLOMR, al căror conținut a fost mediatizat de Radio *Europa Liberă* la 3 martie. Începând de a doua zi, Gheorghe Brașoveanu, prezentat ca vicepreședinte, a fost abordat telefonic la domiciliul său de diferite persoane care îi solicitau să fie înscrise în SLOMR. În total, au fost comunicate verbal circa 150-200 de cereri de adeziune.⁴⁹

La 10 martie, cei trei inițiatori au fost arestați, fiind judecați și condamnați pentru săvârșirea infracțiunii de complot, la 10 ani Gheorghe Calciu-Dumitreasa, la 5 ani Ionel Cană și la 3 ani Gheorghe Brașoveanu.

SLOMR a fost conceput ca un organism atipic, Gheorghe Calciu-Dumitreasa mizând pe faptul că esențială era anunțarea publică a creării acestuia, aderenții urmând să apară ulterior.

În anii 980 s-au mai înregistrat și alte încercări de creare a unor „sindicate”, însă acestea nu au reușit să capteze atenția și mai ales susținerea publică. Astfel, în 1981 au fost difuzate în București manifeste în numele unui așa-zis sindicat „Unirea”. De asemenea, în luna mai 1988, șapte foști deținuți de la Penitenciarul Aiud, printre care fizicianul Radu Filipescu, au anunțat crearea

⁴⁸ SRI, Cartea Albă a Securității, vol. 4, Ed. Presa Românească, 1995, *Sindicatul Liber al Oamenilor Muncii din România*, p. 106.

⁴⁹ *Ibidem*, pp. 107-108.

sindicatului „Libertatea”, care s-a relevat, îndeosebi, prin lista de revendicări trimisă Conferinței pentru Securitate Europeană de la Viena, la 17 mai 1988, între care figurau libertatea de organizare pentru grupuri independente, libertatea cuvântului, alegeri libere, desființarea cenzurii, accesul liber la informație.⁵⁰

Efectiv, în țara noastră nu a funcționat în anii 1970-1980 niciun sindicat independent al muncitorilor, care să dea o anume coerență și direcționare eforturilor pentru apărarea și promovarea drepturilor specifice ale acestei categorii sociale.

La începutul anului 1977, **istoricul Vlad Georgescu, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est Europene din București, a redactat un program al unei mișcări disidente din România**, care oferea un posibil fundament programatic pentru orice demers disident. Documentul atrăgea atenția că prevederile unor articole din Constituție, cu precădere cele care garantau drepturile cetățenilor, erau fie aplicate selectiv, fie încălcate grav.

La 28 martie 1977, Vlad Georgescu a transmis textul ambasadorului american Harry Barnes jr. pentru a-l trimite în străinătate spre difuzare, împreună cu alte două materiale scrise tot de el. A doua zi, Vlad Georgescu a fost arestat sub acuzația de trădare prin transmitere de secrete. A fost eliberat la 25 mai 1977 și i s-a permis să-și reia activitatea la ISSEE.

În 1979 a plecat în SUA cu o bursă Woodrow Wilson, după nenumărate intervenții în favoarea sa din partea unor personalități americane. De aici a ajuns la *Radio Europa Liberă*, unde a fost numit director al Secției române.⁵¹

La sfârșitul anului 1982, inginerul Radu Filipescu, angajat la Întreprinderea de Automatică București, a confecționat și tipărit în jur de 11.000 de manifeste, pe care, împreună cu un colaborator, Negru Radu Eugen, le-a răspândit, **în prima jumătate a anului 1983**, în blocuri din mai multe cartiere din Capitală. Manifestele invitau locuitorii orașului, „**care doresc înlocuirea conducerii Ceaușescu**”, ca la 30 ianuarie și apoi la 15 mai 1983 să **iasă la plimbare într-un anumit interval orar și astfel să-și manifeste dezacordul față de cum este condusă țara**. De asemenea, se cerea ca, după aceste date, plimbările să fie reluate din două în două săptămâni. Acțiunea a fost stopată la 7 mai 1983, când Radu Filipescu a fost arestat, fiind prins în

⁵⁰ Ana-Maria Cătănuș, *Op. cit.*, pp. 232-233.

⁵¹ *Ibidem*, pp. 104-111 și Constantin Corneanu, *Op. cit.*, p. 306.

flagrant de difuzare. A fost exclus din PCR, apoi judecat și condamnat la 10 ani închisoare pentru propagandă împotriva orânduirii socialiste.

În 1986, după 3 ani de detenție, a fost eliberat din închisoare în urma unei campanii internaționale susținute de Radio *Europa Liberă*, presa scrisă internațională și organizația *Amnesty International*, care îl declarase deținutul anului în 1984.

În libertate, a transmis către organizațiile pentru apărarea drepturilor omului din Occident date despre alți deținuți politici rămași în închisoarea de la Aiud, în scopul obținerii eliberării acestora.

În octombrie 1987, Radu Filipescu a confecționat, din nou, manifeste prin care propunea organizarea unui referendum într-o manieră particulară: susținătorii lui Nicolae Ceaușescu să se adune într-o piață, iar opozații în alta. A răspândit manifestele și a informat *Europa Liberă*. Arestarea a survenit la 12 decembrie, însă a fost eliberat după 10 zile, întrucât în urma unei convorbiri telefonice avute de tatăl său, medicul Zorel Filipescu, cu Mihnea Berindei de la Paris, a fost declanșată în străinătate o acțiune mediatică puternică în susținerea sa.⁵²

Inițiative și acțiuni de creare a unei mișcări contestatar-disidente în rândul oamenilor de cultură

Strategia SUA și a altor state occidentale de răsturnare a regimurilor comuniste și de destructurare a sistemului coordonat de Moscova, care viza accesul la resursele naturale, piața liberă și forța de muncă ieftină din zonă, conținea, între obiectivele majore, stimularea opozițiilor din domeniile intelectuale, îndeosebi a oamenilor de cultură, pentru crearea unor mișcări contestatate și de opoziție, fiind alocate în acest scop importante mijloace și resurse. În acest context, după 1970, în România s-au coagulat anturaje/grupuri formate din oameni de cultură cu nemulțumiri și opinii critice la adresa lui Nicolae Ceaușescu și a regimului său, în rândul cărora s-au vehiculat idei și chiar s-au înregistrat tentative de inițiere a unor forme colective de opoziție.

Un exemplu ilustrativ este cel al scriitorilor **Paul Goma și Dumitru Țepeneag**, care, reveniți în țară în 1973, la indicația soților Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, după ce se angrenaseră în Occident în mai multe activități publice de factură critică la adresa realităților din România, **au conceput un „plan de**

⁵² Ana-Maria Cătănuș, *Op. cit.*, pp. 172-177.

acțiune”, urmărind să creeze „un grup de contestatari” și să provoace în străinătate un scandal de proporții pe tema lipsei de libertăți. Conform planului, Paul Goma a încercat să polarizeze în jurul său scriitori tineri, nemulțumiți pentru că nu li se publicau lucrările, și să-i determine să le trimită în acest scop în străinătate, asigurându-i că nu se vor lua împotriva lor niciun fel de măsuri. Dumitru Țepeneag, care stătea perioade îndelungate la Paris, urma să înlesnească publicarea lucrărilor scriitorilor atrași de Paul Goma în grupul de contestatari și să declanșeze, prin intermediul presei occidentale, o largă campanie mediatică la adresa politicii statului român în domeniul creației literar-artistice.⁵³

Conform acestui plan, Paul Goma a polarizat în jurul său mai mulți scriitori tineri, între care Virgil Mazilescu, Cezar Ivănescu, Daniel Turcea, Mihai Ursachi, Sorin Titel, speculând nemulțumirile acestora determinate de faptul că nu li se publicau unele lucrări.

În gândirea lui Paul Goma și Dumitru Țepeneag, punctul culminant al acțiunii preconizate ar fi urmat să-l constituie trimiterea unui memoriu colectiv șefului statului, concomitent cu publicarea acestuia în presa occidentală. Memoriul respectiv a fost redactat, dar, ca urmare a măsurilor de influențare și descurajare, nu a obținut adeziunea altor scriitori, cu excepția lui Virgil Tănase, care, de fapt, a și participat la redactarea lui.⁵⁴

Inițiativele lui Paul Goma privind acțiuni contestatar-protestatare colective, inclusiv cele din prima parte a anului 1977 referitoare la drepturile omului în România și solidarizarea cu inițiatorii mișcării *Carta '77*, au fost privite cu rezerve de creatorii de literatură și artă. Cauza o reprezenta faptul că acesta nu era asimilat ca un exponent al lor, fiind considerat compromis.

Un alt exemplu semnificativ este cel al poetului **Mircea Dinescu**, care, **la începutul lunii octombrie 1988, a luat inițiativa organizării unei acțiuni colective de protest la adresa regimului Ceaușescu**. După obținerea acordului de principiu de la circa 20 de scriitori, Mircea Dinescu a întocmit textul unei scrisori de protest împreună cu Aurel Dragoș Munteanu, pe care l-a supus, în ziua de 7 octombrie, analizei altor scriitori reușiți la domiciliul său, respectiv Octavian Paler, Alexandru Paleologu, Dan Deșliu, Mircea Iorgulescu, Gabriel Dimisianu, Andrei Pleșu și Gabriel Liiceanu. Întrucât opiniile asupra textului au

⁵³ *Istoric în problema...*, CNSAS, Op. cit., p. 524.

⁵⁴ M.I., *Notă privind pe Paul Goma din 12 martie 1978*, apud S.R.I., Op. cit., p. 130.

fost divergente, au hotărât să se reîntâlnească după cinci zile cu mai multe variante, dintre care să o aleagă pe cea finală.

Acțiunea preconizată, de a fi transmisă o scrisoare de protest lui Nicolae Ceaușescu și, concomitent, mass-mediei occidentale, nu s-a finalizat deoarece a fost deconspirată la Securitate, iar organele ideologice și administrative din domeniul culturii i-au contactat pe inițiatori și susținători pentru a le asculta nemulțumirile și a-i atenționa.⁵⁵

În prima parte a anilor '980, în Transilvania a activat o mișcare clandestină a revizionismului maghiar intitulată „Biroul de Presă pentru Transilvania”.

Organizată ca o agenție de presă, mișcarea era o rețea conspirativă care, sub pretextul culegerii de informații despre lipsa de drepturi și deznăționalizarea practică de regimul de la București, acționa pentru „redeșteptarea spiritului maghiar”, pentru ca populația maghiară din România să-și ceară autodeterminarea.

„Biroul de presă”, creație a Serviciului de informații al R.P. Ungare, era îndrumat de Consulatul Ungariei din Cluj-Napoca.

Autoritățile nu au dorit să le intenteze membrilor „Biroului de presă” un proces politic, motiv pentru care Securitatea a primit ordin să-i lămurească să plece în străinătate, sens în care, în regim de urgență, le-a înmănat pașapoartele. Astfel, poetul Szocs Geza a plecat în Elveția, iar alți membri ai rețelei s-au stabilit în Ungaria. Singurul care a rămas în țară a fost Laszlo Tökes, care a fost mutat într-o altă parohie reformată, la Timișoara.⁵⁶

Acestea au fost, în opinia noastră, cele mai semnificative modalități de subminare și schimbare a puterii de stat în perioada comunistă. Ele au creat probleme puterii comuniste, însă nu au reușit s-o răstoarne. Acest lucru se va produce în decembrie 1989, într-un context intern și internațional pe care îl vom analiza în numărul următor.

Gl. bg. (r) Vasile Mălureanu

⁵⁵ Detalii despre aceste acțiuni și altele de acest gen am publicat în cartea *Cultura și elitele române sub comunism, din perspectiva Securității. 1964-1989*, Ed. RAO, pp. 312-341

⁵⁶ Traian – Valentin Poncea și Aurel Rogojan, *Spionajul ungar în România*, Ed. Elian, 2006, pp. 224-225.

ARESTAT ÎN REVOLUȚIE. UN INTERVIU EȘUAT

Se întâmpla la aeroportul Arad în 28 decembrie 1989, ora 16.00.

Eram în dormitorul din cazarma corpului de pază al aeroportului. Subofițerul Tică vine din aerogară și mă anunță că sunt căutat de o mașină a miliției. Că între cei care au venit e și locotenentul Burlan de la Miliția economică, plutonierul Munteanu de la circulație și un militar de la Armată pe care nu îl cunoaște. „Solicită să veniți în aerogară”. Tică mă atenționează să-mi iau hainele, că e posibil să mă ducă la inspectorat. Le iau.

Merge cu mine. Ajung în fața aerogării. Intr-adevăr erau persoanele respective. Burlan, înarmat cu pistolul la brâu, se apropie de mine și îmi spune grav:

- Sunteți arestat! Militarul de la Armată cu automatul la piept e alături. Întinde mâinile să-ți pun cătușele. Nu am alternativă, le întind și-mi pune cătușele, strângându-le cu forță. Mă urcă în mașină, o Dacie de la circulație, condusă de Munteanu.

Cătușele puse mă strângeau la încheieturile mâinii. Burlan, fost membru în grupa de intervenție antitero, când mi le-a pus le-a strâns la maxim. I-a pus cătușe fostului său superior! Zâmbea. „De când am așteptat momentul!”, părea că spune. Se răzbuna. Considera că a fost supus unei pregătiri antitero prea dure. Realitatea era că numai cei mai buni îndeplineau baremul. El era printre aceștia. Îi cer să slăbească cătușele, dar refuză. Îmi plătește o poliță, crede el.

- Lasă că nu mori! Ajungem la arest și ți le scot ăia, te pun după gratii!

Ajungem la inspectorat, pe scări oameni diferiți, Burlan mă conducea prins de mână stângă și o ridică să vadă poporul că a fost arestat un terorist. Cel de la arest mă aruncă într-o celulă după ce sunt înregistrat la intrare. Vine o noapte groaznică de frământări și ipoteze pentru a găsi motivele arestării. Spre dimineață cred că am adormit. Nu știu cât m-am odihnit. Sunt trezit de zgomotul zăvorului ușii de la celulă. Apare în ușă colonelul Naghină, șef la Miliția municipiului. Gândul zboară spre relația mea bună cu acesta: sunt salvat! Titus era un bărbat cu influență, îl știam de când eram tineri. Împrejurările au fost de confruntare, pe teme de dame. El ieșise victorios. Mă cam umilise, dar în final am rămas amici.

Studiasem la analiza cazurilor eșuate că nu există eșec total! Într-o acțiune în desfășurare, la o tentativă ratată, nu există numai etape negative, în

mod sigur vor fi și demersuri ori acțiuni bune, aplicate corect, experiențe ce pot fi utilizate pe viitor.

Acum, din nou, Titus este în postura să mă umilească. Sau poate e salvatorul! Zâmbitor, cu o mină ce pare a fi de jenă, cu ochii lui negri, mă scrutează și mi se adresează relativ familial, pe numele mic.

- Hai, măi Alex, că o să ajungi vedetă pe ecranele televiziunilor occidentale! O să capeți notorietate! Te solicită televiziunile străine să le acorzi un interviu. Și noi le-am promis că vei accepta. Eu le-am spus că te cunosc. Știu că ești curajos și nu ai nimic de ascuns! Aici tu ești teroristul numărul unu din județ și din arest.

Mi se adresează aproape colegial. Asta îmi dădea de bănuț. Încerca amabil să mă îndulcească, să mă înduplece, dar pentru ce această atitudine? Nu am obiecțiuni și ies din celulă. Nu mi se pun cătușe la mâini. Mă însoțește pe coridorul arestului, urmat de doi subofițeri înarmați și urcăm la etajul întâi. La mijlocul coridorului îl observ pe colonelul Cotarcă, șeful Miliției județene, care ne aștepta. Mergem mai încet. Mai erau douăzeci de metri, când Titus pune mâna pe umărul meu drept și mi se adresează:

- S-a comunicat la televiziune că ai voștri, colegii tăi, au omorât mii de oameni, iar ziariștii de la televiziunile străine te vor întreba ce știi despre crimele comise și de ce au murit atâția oameni, ca să-l apere pe Ceaușescu?

Îl privesc în ochi, mă opresc, și-i spun:

- Colegii mei nu au omorât oameni, ei au avut armele la rastel. Eu nu am omorât pe nimeni! Eu am fost la aeroport alături de Armată, am fost comandant de forțe și am organizat apărarea interioară a aerogării.

- Toată lumea știe că securiștii l-au apărât pe dictator, că au tras în revoluționari, numai tu nu știi? Ai uitat că la televizor vă strigau teroriști? Că antiteroriștii au devenit teroriști și-l apără pe Ceaușescu? Știa Teodor Brateș ce spune! A auzit toată țara! La procesul lui Ceaușescu, procurorul Voinea l-a acuzat clar! Ai uitat? Cine a omorât mii de oameni, dacă nu voi? se răsti la mine Titus.

- Nu știu cine, dar în nici un caz nu a fost implicat vreun antiterorist, cu atât mai mult eu, care eram în subordinea Armatei la aeroport! Apăram aeroportul atacat de teroriști! Înțelegeți? Tace.

Pornim din nou, încet pe coridor, ne apropiem de Cotarcă. Încruntat, cu ochii lui mici și fruntea lată, macrocefală, fața schimonosită de răutate sau poate de nesomn, mă privește sfidător, oricum îi produceam o stare dezagreabilă. Eram aproape de el, la doi pași. Nu mi se adresează, eram un arestat. Își

întoarce privirea spre Titus cu o mină întrebătoare și așteptă un cuvânt. La întrebarea mută, vine și răspunsul:

- Țsta zice că ai lor n-au omorât pe nimeni, nici un om! Ce facem?

Dialogul început devine mut. Cotarcă mă străfulgeră cu un fascicol vizual ce l-ar fi dorit penetrant, telepatic, care să-mi influențeze convingerea. Îl trezec eu și intervin.

- Noi nu am omorât pe nimeni! Să vă fie clar! Pe nimeni! Noi nu am avut arme!

Mă sfidează din nou, m-ar plezni dar se abține, pe coridor mai circulau persoane. Chiar pe ușa în fața căreia ne-am oprit, un individ relativ tânăr, cu un aparat de filmat, intră în încăpere. Prin fanta întredeschisă observ lume, reflectoare orbitoare pe trepieduri, alte câteva persoane în picioare. Îmi dau seama că este sala unde urmează să acord interviul. Cotarcă se uită la mine, apoi spre Titus:

- Lasă să spună ce vrea! Nu-i treaba noastră. Tu bagă-l înăuntru și prezintă-l! Apoi îl lași pe mâna lor. Ei pun întrebările.

Titus se îndreaptă cu privirea spre mine, îmi pune din nou mâna pe umăr și îmi face semn că intrăm în încăpere. Bate la ușă, o deschide și mă împinge înăuntru. Șoc! Sunt orbit de blitzurile aparatelor foto și de reflectoare cu lumină puternică. Nu văd nimic. Fac câțiva pași în interior și mă opresc. Eram într-o derută totală. Încerc să-mi revin, dar lumina este atât de puternică încât pentru câteva secunde chiar nu disting persoane. Nu văd. Aud doar vorbe și zumzete. Încerc să mă agăț de ceva, întind mâna spre dreapta, spre stânga, nimic palpabil. Cu ochii închiși mă concentrez și, ca din mormânt îngaim: bună seara, domnilor! Hărmălaie. Lumini, vorbeau toți. Aud întrebări de genul: De ce l-ați apărât pe Ceaușescu? De ce ați tras în popor? Ceaușescu a fost înlăturat, pe cine mai apărați? Cine sunt ucigașii manifestanților? De ce securiștii fanatici mai luptă dacă dictatorul a fost executat? Predați armele! strigă unul pe un ton altist. Alte și alte întrebări, zgomote și vorbe neinteligibile îmi vâjâie prin creier de parcă o explozie de decibeli îmi inundă encefalul! Mă opresc din mișcare. Încă nu deslușesc nimic rațional. Nu văd oameni sau obiecte. Am o senzație că mă prăbușesc din clipă-n clipă, o văgăună se crease în fața și în spatele meu. Nu mai am scăpare. O crevasă mentală, a morții, se deschisese să mă înghită, inevitabil o să cad. Nu mai am salvare. Nu mai exist fizic, plutesc în neant. Mă pipăi, revelație! Exist! O undă de rațiune îmi fulgeră gândirea. Realizez că sunt în imaginar, visez, că nu identific material imaginile percepute senzorial, deși mi se păreau aproape. Îmi dau seama totuși că sunt sub șocul exploziei de

lumină și zgomot. Încep să-mi revin. Nu, nu sunt în zona fatală a existenței. Trebuie să redevin om normal, ființă umană. Să raționez. Doream să vorbesc, să spun ceva, dar era încă vacarm. Încerc să întredeschid gura, să grăiesc din nou, „bună seara, domnilor”, fiind sigur că nu auzise nimeni salutul meu anterior. În fapt, urarea mea era o mare tâmpenie! Nu apuc să dau drumul cuvântului sonor, când o voce puternică pronunță:

- Puțină liniște, domnilor, să-l auzim pe domnul Alex, vă rog mult!

Se face liniște și ultimele blitzuri nu mai declanșează. Mi se limpezește și percepția vizuală. Observ opt-zece persoane cu camere de luat vederi sau aparate foto, care mă priveau. Nu vorbeau dar se mișcau, se foiau, parcă doreau să ocupe „un loc mai în față”. Aud aceeași voce.

- Se pune o întrebare, se primește răspunsul, vă rog! ZDF-ul are prioritate, vă rog!

O voce de neamț care înghite consoanele străbate încăperea:

- De ce nu vă predați toți, domnule, de ce mai mor oameni?

Rămân descumpănit, nu revenisem la starea psihică normală, dar eram hotărât, determinat să răspund la orice întrebare. Răspund impersonal.

- Noi nu ne predăm! Liniște de mormânt. Nu ne predăm, pentru că noi nu am luptat și nu luptăm nici acum! Domnilor! Domnilor! strig eu printre vociferările asistenței. Noi nu l-am apărât! Noi am depus armele la rastel încă din 21 decembrie! Noi nu am avut și nu avem arme de foc. Arma noastră este informația, mintea!

- Ați omorât oameni, manifestați, mii de oameni! Crimele comise de voi în toată țara le știu toți! Cum spui că nu ați omorât oameni?

- Probabil că s-au comis crime, dar acestea nu au fost comise de ofițerii de informații sau de cei de la antiterorism! Alții sunt criminalii!

- Dar cei care l-au apărât pe Ceaușescu, au tras în oameni și i-au fost loiali până la moarte, cine sunt? Se aude o altă voce!

- Noi nu i-am fost loiali lui Ceaușescu, noi ne-am apărât țara. Dovadă că nu am intervenit și alții l-au omorât.

Încep să-mi revin, să se lege „discursul”, să ripostez la întrebările acuzatoare.

- Nici noi, ca și alții, nu aveam motive să-l iubim și să-l apărăm. Nu noi l-am apărât. Și noi am fost tratați ca și ceilalți militari: nu se mai făceau avansări în grad, nu primeam bani de echipament, salariile erau de mizerie. Noi nu l-am apărât! L-am predat revoluției!

Aud vocea lui Cotarcă.

- Ajunge, luați-l de aici! Nu vedeți că își bate joc de noi?!

Mă opresc și eu din perorație, mă uit spre ușa de unde venea sunetul și îl văd pe Cotarcă și pe Naghină care se apropie de mine, mă ia de braț și îmi spune „să mergem”, iar eu puțin surprins îl urmez în multitudinea flash-urilor ce se declanșaseră din nou. Sunt afară pe coridor, la ieșire erau doi subofițeri de la arest și un luptător de la grupa antitero. Ieșise și Cotarcă. Nimeni nu spune nimic. Păreau total nemulțumiți.

- Ce facem acum, domnule colonel? i se adresează Naghină lui Cotarcă.

- Băgați-l jos. Duceți-l în celulă – către subofițeri! Măi, auziți? Ambii subofițeri răspund de el, înțeles? Mă privesc, le e jenă să pună mâna pe mine. Mai ales Cociuban, care fusese în grupa antitero și îi fusesem instructor cu pregătirea de specialitate. Întorc privirea și aplec capul în semn că am înțeles și eu.

Pe Titus Naghină sunt tentat să-l iert. Într-o împrejurare dificilă pentru mine m-a ajutat decisiv. Eram pe punctul să mă însor. Le-am invitat la un film istoric pe viitoarea soție și pe mama ei. Am cumpărat bilete în centrul sălii, al doilea rând, mai sus de spațiul liber de afluire, locurile la mijlocul rândului. Filmul se termină, ne ridicăm, eu făcând pe cavalerul, le ajut pe doamne să-și pună pardesiele. Chiar o ajutam pe soacră, când sunt surprins de o împingere agresivă în spate, mă dezechilibrez, cad peste dânsa iar când mă întorc, un tip solid mă întâmpină cu o voce violentă: ieși, mă țărane!, pune mâna pe mine și încearcă să mă împingă. Mă opun și revin vertical. Bruscat, rănit în orgoliu, îi aplic un pumn între ochi și surprins, cade în spate, între scaune. Femeile încep să strige. Se creează panică. Lumea se oprește și vociferează. Observ cum un pumn zboară spre mine din spațiul liber, peste primul rând de scaune. Îl evit, dar pe al doilea nu reușesc, venea de la altă persoană și mă atinge aproape de carotidă. Nu a avut tăria necesară să mă doboare. Vin alți pumni spre mine, de la cei doi din spațiul liber. Cel care mă provocase începea și el să dea semne că-și revine. Eram în mare pericol să iau o bătaie cu urmări imprevizibile. Providența nu mă părăsește! Inițial nu observ persoana, dar văd cum unul din atacatorii din spațiul liber primește un pumn în figură și cade la podea. Nu se mai ridică. Al doilea, prins de păr, primește un genunchi în față și rămâne nemișcat la picioarele salvatorului meu. Cel de pe culoarul dintre scaune, care mă agresase, când observă scena se întoarce brusc și o ia la fugă spre ieșire. Mă dezmeticesc când salvatorul vine spre mine. Îl recunosc pe Titus Naghină. Agresorii se ridică și dispar în stradă.

- Țștia sunt clienții mei, foarte violenți, recidiviști, umblă în grup și poartă cuțit.

- Mulțumesc, Titus, mulțumesc! O luam pe cocoșă rău. M-ai salvat!

- Lasă, dai și tu o bere. Apoi, e sarcina mea să apăr persoanele de infractori. Și zâmbește cu o mină care ar putea fi interpretată: „ai avut noroc cu mine, altfel o încasai rău”. Și avea dreptate. De atunci am rămas prieteni și aveam respect deosebit pentru Titus. Nu era infatuat și mai avea o calitate comună: citea. Oricum eu îl consideram un profesionist, un om de valoare. De aceea, în numele acestor timpuri trecute, îl iert pe Titus Naghină care m-a „predat” reporterilor.

Acum s-a terminat. Cei doi gardieni mă încadrează, ne întoarcem pe coridor și plecăm spre arest. Pe hol mai observ un fotbalist de la divizionara locală, pe care îl cunoșteam bine, anterior aproape îmi spunea săru' mâna când mă întâlnea, acum mă privește, trece și nu zice nimic. Nici eu nu schițez vreun gest că l-aș cunoaște. Auzisem că a fost printre manifestanții de frunte, acum fiind un fel de acreditat pe lângă justiție. Coborâm în beci. Celula mea era goală. Cociuban, ca să se revanșeze, când închide ușa celulei îmi plasează un ziar „Tineretul liber” din ziua aceea, 29 decembrie 1989. Mă grăbesc să citesc evenimentele din țară. Vreau să mă distrag de la efectul demoralizator al „interviului”. Mă concentrez asupra evenimentelor din ziar. În sinteză, pot trage concluzia că Ion Iliescu conduce țara, prin Consiliul Provizoriu de Uniune Națională în componența căruia sunt dizidenți, militari, revoluționari, mai puțini intelectuali...

Mă bucuram că am primit ziarul. Conținutul nu era ceva spectaculos. Eu am trăit mersul revoluției, ca participant și am văzut pe ecran desfășurarea evenimentelor din 22 până în seara de 28 decembrie. Deocamdată nimeni nu-mi spune de ce sunt arestat. Încerc a identifica o culpă penală. Nu găsesc nimic. Dimineața, când mi se aduce ceaiul, solicit cu insistență să ies la raport la colonelul Cotarcă, deoarece am ceva important să-i semnalez. Așteptam deci să fiu chemat de șeful poliției.

Nu voi primi răspuns, se pare că m-au uitat după gratii...

Colonel (r) Alexandru Bochiș

BLAGOVEȘTENIE 1991 (PROCESUL CELOR 24-1-2)

SECVENȚE NECENZURATE – CAPITOLUL 6

MOTTO: *Art. 341 Cod procedură penală /1969 - Ultimul cuvânt al inculpatului*

1. Președintele, înainte de a încheia dezbaterile, dă ultimul cuvânt inculpatului, personal.

2 (1). În timpul în care inculpatul are ultimul cuvânt, nu i se pot pune întrebări.

XV. Miercuri, 20 martie 1991. În această ultimă ședință publică de judecată, care a durat mai multe ore de atenție încordată la maximum, după ce grefiera a referit asupra îndeplinirii procedurii, s-a dat inculpaților ultimul cuvânt¹, rezumat în încheierea de ședință, în ordinea în care aceștia au vorbit, după cum urmează :

- „*inculpații Andrei Ștefan, Ciobanu Lina, Constantin Nicolae, Curticeanu Silviu, David Gheorghe și Dobrescu Miu au dezvoltat oral conținutul notelor scrise, pe care le-au și depus la dosar*”;

- „*inculpatul Fazekas Ludovic a susținut (fără a depune note scrise, n.a.) că este nevinovat și a solicitat pronunțarea unei soluții de achitare, învederând că este de acord întrutotul cu concluziile puse de apărătorul său*”;

- „*... inculpații Gâdea Susănica, Gere Mihai, Mureșan Ana, Niculescu Mizil Paul, Olteanu Constantin, Oprea Gheorghe, Pană Gheorghe, Popescu Dumitru și Radu Constantin, de asemenea, au dezvoltat oral conținutul notelor scrise, pe care le-au și depus la dosar*”;

- „*...inculpatul Radu Ion a susținut (fără a depune note scrise, n.a.) că nu este vinovat și că se impune să fie achitat potrivit concluziilor dezvoltate de apărătorul său, concluzii pe care a învederat că și le însușește în întregime*”;

- „*în fine, inculpații Stoian Ion, Szasz Iosif, Toma Ioan și Totu Ioan au dezvoltat, și ei, conținutul notelor scrise, pe care le-au și depus la dosar*”;

Cum era de așteptat, mai toți inculpații s-au simțit datori să-și încheie ultimul cuvânt, într-o cu adevărat emoționantă notă de patetism, cu aprecieri măgulitoare la adresa instanței, aprecieri pe care, vrând-nevrând, a trebuit să le ascultăm, interdicția formală pomenită în *motto* – de a nu pune întrebări

¹ Pentru detalii din ultimul cuvânt al unora dintre inculpați, v. Mircea Bunea, *Praf în ochi (Procesul celor 24 – 1 – 2)*, Editura Scripta, București, 1994, pp. 291-346.

inculpatului pe durata ultimului cuvânt – însemnând, totodată, și interdicția de a-l întrerupe. Nu pot spune însă, cu mâna pe inimă, că nu ne plăcea ceea ce auzeam, chiar dacă îi suspectam că nu fac altceva decât să încerce o *captatio benevolentiae*, că doar și judecătorii sunt oameni, iar nu *automate de judecat oameni*!² Redau, în continuare, citându-l pe Mircea Bunea³, pasajele finale din ultimul cuvânt al unora dintre inculpați:

Ciobanu Lina (pag. 294): „*Domnule Președinte și Onorat Tribunal, în încheiere, în spiritul demnității, umanității și adevărului, care vă caracterizează, vă adresez rugămintea, dumneavoastră și întregului complet, să-mi stabiliți vinovăția nu numai în funcție de numărul de ședințe la care am participat, în 17 și 22 decembrie 1999, ci să aveți în vedere și activitatea mea, desfășurată în cei 47 de ani de muncă, activitate pusă întotdeauna în slujba poporului...*”

Niculescu Mizil Paul (pag. 313): „*În cel mai înalt grad mă preocupă prezentul și viitorul poporului meu, din care cu mândrie fac parte, bunăstarea și fericirea lui. În același grad înalt, mă preocupă soarta țării, apărarea integrității teritoriale, amenințate de aceleași forțe din trecut, suveranitatea și independența României! Sper în conștiința, în curajul, în puterea minții acestei instanțe militare! Sper în adevăr!*”

Olteanu Constantin (pag. 315): „*Permiteți-mi să vă mulțumesc pentru faptul că mi-ați permis să depun un memoriu în care să dezvolt, mai pe larg, argumentele în apărarea mea. Personal, văd în aceasta încă o dovadă de bunăvoință din partea instanței în efortul ei constant și manifest de a stabili tot adevărul.(...) Eu cred (...) cu convingere, că am servit cu credință, în mod permanent, cu devotament, poporul român, țara mea, România! În orice caz, în ce mă privește, îmi exprim ferma convingere că Onorata Instanță (...), Dumneavoastră, care ne-ați ascultat, cu atenție demnă de apreciere și de admirație, asupra situației noastre, sunt convins, repet, că veți pronunța o dreaptă sentință!*”

Stoian Ion (pag. 329): „*Din cercetarea mea, efectuată de procuratură, din audierea mea în fața completului de judecată, din întreaga desfășurare a procesului (...) nu au rezultat activități (...) care să poată fi sancționate de lege, nu a rezultat vinovăția mea penală. Am încredere deplină în judecata Dumneavoastră dreaptă, a cărei pronunțare sunt convins că nu poate fi decât achitarea!*”

² v. „*Sine ira et studio*”, interviu pe care l-am acordat jurnalistului Emil Marinache, în *Revista Palatul de Justiție* (serie nouă), nr. 5/1991.

³ Mircea Bunea, op. cit, *passim*.

Szasz Iosif (pag. 333): „Am ferma convingere, Domnule Președinte, Onorată Instanță, că dumneavoastră, cu înaltă competență, înaltă profesionalitate, principialitate și obiectivitate (...) veți face realmente din acest proces o întorsătură în ceea ce se numește judecarea și condamnarea mea.”

Toma Ioan (pp. 336-337): „...înțeleg, totodată, să-mi reconsider concepțiile, atitudinile, să mă desprind de tot ceea ce a fost învechit, neviabil, în viața și realitatea socială. Fac această mărturisire nu pentru că aș considera-o relevantă în raport cu cauza. Și nu din complezență, cât pentru a sublinia o atitudine civică pe care am simțit-o și o simt cu toată ființa. În același timp însă, v-aș adresa rugămintea, și eu, să apreciați, cu înțelepciunea care vă caracterizează, că aici nu judecăm o epocă, ci o cauză concretă, bine delimitată în timp și în raport cu care eu consider că puteți pronunța, fără îndoială de a greși, achitarea. Este și părerea mea că pronunțând achitarea, Domnule Președinte, realizați, în primul rând, un act de justiție firesc și uman față de cei din boxă. În al doilea rând, ați reuși să spulberați toate suspiciunile care mai persistă încă, legate de justiție, și ați dovedi independența reală a acesteia. În al treilea rând, ați reuși să trageți un nou și binevenit semnal de alarmă față de slăbiciunile nepermise pe care le manifestă încă procuratura, față de nevoia de însănătoșire foarte grabnică, imediată, a acestei importante instituții. În al patrulea rând, ați reuși să redați curajul și încrederea apărătorilor în forța, importanța și utilitatea misiunii lor, încredere atât de mult zdruncinată în ultimii ani, și pe care noi o simțim uneori nesigură în spatele vorbelor încurajatoare. În al cincilea rând, ați reuși – ceea ce eu doresc cu sinceritate! – ca, într-o lume în care oportunismul, fătărnicia, lașitatea sau ura te izbesc violent la tot pasul, să rămâneți dumneavoastră înșivă, așa cum v-am înțeles și cred că sunteți, Domnule Președinte, prin definiție – integru, neinfluențabil, uman, neclintit în scoaterea și aducerea la suprafață a adevărului”.

Totu Ioan (pp. 345-346): „Cred, în general, în justiția română și, în special, în gândirea și curajul dumneavoastră de a decide o hotărâre fermă. (...) Domnule Președinte, dumneavoastră v-am mulțumit pentru obiectivitate și nu este cazul să revin, dar, ieri, ziarul guvernului, „Curentul Național”, sau cum îi spune (corect: „Curierul Național”, n.r. Mircea Bunea), a dat o fotografie și a dat o explicație sub o vilă și a spus «uite unde locuiește încă Totu Ioan!» Este întâmplător? Nu este! El (autorul știrii - n.a.) știa că astăzi este ultimul cuvânt și sigur e că se încearcă pe toate căile și sub toate formele să se întrețină încă o atmosferă potrivnică nouă. Sunt convins, Onorată Instanță și

Domnule Președinte, că dumneavoastră, așa cum ați procedat și până acum, veți face un act de justiție și nu compromisuri”.

*

Nu întâmplător – și veți înțelege imediat de ce – l-am lăsat la urmă pe inculpatul **Popescu Dumitru**, care, în ultimul său cuvânt, spunea (p. 325): *„Ancheta judecătorească, desfășurată sub conducerea dumneavoastră obiectivă, de înaltă competență, nuanțată și francă, Domnule Președinte, ne-a redat încrederea, grav zdruncinată, în demnitatea incoruptibilă a justiției. Îmi pun toată nădejdea, domnilor judecători și asesori, în nereceptivitatea domniilor voastre la orice presiuni politice s-ar exercita în dauna noastră, în respingerea oricărui prefabricat juridic, în înalta probitate de a extrage sentința nu din idei preconceptuate și interese extrajuridice, ci exclusiv din adevărurile reieșite cu pregnanță în cele opt luni de lucru judecătoresc asiduu, între acești patru pereți, din principiile sacre ale dreptății și din înțeleapta cumpănire a Onoratei Instanțe. (...) Dea Dumnezeu ca timpul să încununeze actul de justiție emanat din cugetele dumneavoastră în acest greu proces de pionierat cu laurii unei dreptăți de nerăsturnat!”*

Toate bune și frumoase, numai că același inculpat, referindu-se, în jurnalul său din închisoare⁴, la audierea sa (petrecută, reamintesc, la 10 octombrie 1990), se lamenta – supărat, probabil, pe el însuși că, în ciuda eforturilor sale, nu reușise să ne „îmbrobodească” – că nu a fost lăsat să spună tot ceea ce ar fi avut de spus, iar din ce a spus s-au consemnat *„doar cuvinte întretăiate, transcrise trunchiat, dintr-un destin frânt, ca o vergea de cositor. Doar atât, într-o sală plictisită, cu o echipă care repetă un ritual prăfuit”* (însemnarea din 11 octombrie 1990, pag. 182). *Nemulțumirea că n-am spus tot ce trebuia, ce-mi stătea pe limbă și aveam datoria să spun, s-a accentuat. Mă las păcălit de jongleria profesionistă. (...) Referirile mele la flagrantele inadvertențe ale rechizitoriului, au făcut ce au făcut și nu le-au consemnat. Intenția de a răspunde direct acuzației (...) mi-a fost dejucată! «Lăsați, despre asta vor vorbi pe larg avocații! Vreți să le luați pâinea?»⁵ De ce am achiesat, de ce am cedat? Datorită blândeții întreruperii, intenției de umor amical?”* (însemnarea din 13 octombrie 1990, pp. 184-185). *„(...) procesul, așa cum este*

⁴ Popescu Dumitru, „*Timpul lepros*”, Editura Hoffman, 2020, *passim*.

⁵ Intervenția îmi aparține și se întemeiază pe legea procesual-penală în vigoare la acea dată. Conform art. 326 alin. 2 Cod procedură penală /1969: *„ inculpatul este lăsat să arate tot ce știe despre fapta pentru care a fost trimis în judecată”*, iar nu despre calitățile sau defecțiunile rechizitoriului, cu privire la care inculpatul are posibilitatea să se refere în ultimul său cuvânt, când nici nu i se pot pune întrebări și nici nu poate fi întrerupt.

condus de aproape opt luni, cu gârbaciul militar și cu foarfecele de tăiat coada vorbelor inculpaților, nu numai că nu a dovedit nici o vinovăție, dar pune în lumină josnicia anchetei penale, falsitatea, cârpăcită cu o incompetență scandaloașă, a rechizitoriului” (însemnarea din 20 februarie 1991, pag. 241).

Așa să fi fost, oare, condus procesul?! Bineînțeles că nu! Doar că așa „l-a văzut” inculpatul Popescu Dumitru, „cotropit” de subiectivism, fiindcă profesioniștii l-au văzut cu totul altfel.⁶

*

„Altminteri, Popescu Dumitru a rămas la fel de inteligent. Ieri (10 octombrie 1990, n.a.), timp de două ore, a vorbit și nu a spus nimic, tocmai pentru că este un bun ventilator de vorbe. A plimbat instanța exclusiv pe cărările pe care le-a dorit. Analist de mare finețe, a încercat și a reușit un timp să nuanțeze fiecare gest consumat de alții în de-acum celebrele ședințe din 17 și 22 decembrie 1989. Și ieri, din punctul de vedere al logicii formale, a fost

⁶ (1): Mircea Bunea *op. cit.* p. 217: Q: „Domnule avocat (întrebare adresată avocatului Lucian Belcea, n.a.), acest proces se apropie de sfârșit (interviul a fost realizat în ziua de 7 martie 1991-n.a.). Ce părere aveți despre modul în care s-a desfășurat el până acum?” R: (...) „A doua treaptă de desfășurare este *dezbaterea publică*, procesul în sine. Cu privire la care aș zice că se desfășoară în condiții de înalt profesionalism, de totală bună credință și cu respectarea tuturor garanțiilor procesuale”. Q: „Ce părere aveți despre complet?” R: „În această privință nu ne-am fi putut dori un complet de o mai înaltă ținută profesională, seriozitate, bunăvoință, dacă pot să spun, înțelegerea situațiilor de fapt și posibilitatea concretă, efectivă, reală, pe parcursul întregii desfășurări, de a ne face apărările și probatoriile”.

(2): B. Greceanu, „*Procesul Nicu Ceaușescu – Joc de-a genocidul*”, interviu cu domnul avocat Viorel Dumitrescu, de la Baroul București, în publicația periodică *Democrația*, Anul II, nr. 2/ iunie 1991: Q: „Ce ne mai puteți spune, domnule avocat?” R: „Că am traversat, în ultimul an și jumătate, o experiență unică în justiția românească. Cu lumini, dar și cu umbre! Aș vrea să apreciez ca avocat, activitatea deosebită a col. Ciobotaru, care a condus exemplar, împreună cu colonelii Panaitescu și Scărlătou, dezbaterile în cadrul procesului foștilor membri C.P.Ex.. Aș putea spune că a condus la nivelul democrațiilor din țările dezvoltate, cu fermitate, dar și cu umanism, căutând numai adevărul. Este un mare merit!”

(3): Marian Nazat, „*De vorbă cu Ion Panaitescu*”, *op. cit.* pp. 62-63: „Cu alte cuvinte, am revocat măsura preventivă a arestării inculpaților – îndeosebi a celor cu tensiuni arteriale primejdioase, am încuviințat internarea altora, am eliberat de sub sechestru sumele de bani ori alte bunuri necesare traiului zilnic al aparținătorilor aflați în întreținerea inculpaților, iar din *Nürnberg-ul românesc* sau din *Procesul Comunismului*, ori alte bazaconii și scorneli, așa cum propaganda oficială încerca să vândă procesul opiniei publice, cauza s-a transformat într-un proces european *avant la lettre*. Personal, am crezut că încă mai putem transforma judecarea cauzei dintr-o anticipată – de către unii – răzbunare sângeroasă (ca la Târgoviște, în ziua de 25 decembrie 1989, n.a.) într-un proces așezat pe normele de procedură, calm, civilizat.”

imbatabil! E stăpân nu numai pe sfera, ci și pe conținutul noțiunilor! Atât de stăpân încât, la un moment dat, a spus: *Domnule Judecător – i se adresa domnului lt.-col. Panaitescu (cărui, în considerarea, între altele, și a studiilor sale de filozofie-psihologie, îi încredințasem – adică, îi delegasem – audierea acestui inculpat, n.a.), lăsați-mă pe mine să formulez frazele, iar dumneavoastră dictați-le greșierii*”.⁷

În acest punct, întrucât insolența „sugestiei” era de natură a afecta solemnitatea ședinței de judecată, putând, pe deasupra, să facă și prozeliti, am fost nevoit să intervin: *„Inculpat Popescu Dumitru, vă rog să lăsați în seama instanței modul, forma de consemnare a declarației, iar dumneavoastră preocupați-vă doar de conținutul, de fondul acesteia; și vă mai rog, socotind că în școala primară ați învățat și ceva religie, să nu uitați că, pentru un bun creștin, „fățaria” este un păcat grav și să nu cădeți nici în păcatul, cel puțin la fel de grav, de a nesocoti cea de a noua poruncă din decalog!*”⁸

După ce inculpatul și-a revenit din pasagera amuțire, audierea sa, tot de către lt.-col. Ion Panaitescu, a decurs, până la capăt, fără incidente.

Și atunci, cum să nu te întrebi când a fost și când nu a fost sincer inculpatul Dumitru Popescu și cum să nu îl suspectezi de o manifestă fățarnicie pragmatică?!

MOTTO: *Deliberandum est diu quod statuendum est semel*⁹

XVI. Miercuri, 20 martie 1991 (in fine). Încheierea de ședință din această ultimă zi a procesului public glăsuia după cum urmează:

„**TRIBUNALUL**

- *văzând că scopul ședinței de judecată de față – acordarea ultimului cuvânt tuturor inculpaților – a fost realizat;*

- *constatând că, din cauza orei deja înaintate, nu are posibilitatea de a delibera și hotărî temeinic asupra cererilor formulate, la un termen anterior, de inculpații Pană Gheorghe și Ciobanu Lina și apreciind, pe de altă parte, că hotărârea pe care o va lua asupra acestor cereri este subordonată modului de soluționare a fondului cauzei;*

⁷ Mircea Bunea, op. cit., pag. 389

⁸ „Să nu mărturisești strâmb împotriva aproapelui tău”.

⁹ Trebuie să chibzuim mai mult la ceea ce hotărâm o singură dată.

- în fine, apreciind că are nevoie de timp pentru a delibera asupra soluției pe care urmează să o adopte cu privire la fondul cauzei și pentru a da apărătorilor inculpaților posibilitatea să definitiveze, să dactilografieze și să depună la greșa instanței concluziile lor scrise,

DISPUNE :

Constată terminate dezbaterile judiciare în cauză;

Unește cu fondul cauzei cererile formulate de inculpații Pană Gheorghe și Ciobanu Lina, Tribunalul urmând să se pronunțe asupra lor prin sentință;

Amână pronunțarea sentinței la 25 martie 1991, ora 13⁰⁰, **la sediul instanței**".¹⁰

MOTTO: *Quot capita, tot sensus. Quot homines, tot sententiae*¹¹

XVII. Joi, 21 martie 1991. În realitate, nu numai considerentele de mai sus, cuprinse ca atare în încheierea de ședință, ne-au determinat să amânăm pronunțarea sentinței. De mai multă vreme căzusem de acord cu coechipierul meu, col. Ion Panaitescu, să încercăm să aflăm și cum gândesc „mai marii” noștri soluționarea acestui atât de dificil proces și cam la ce ne-am putea aștepta din partea lor în cazul în care soluția noastră – ale cărei „coordonate” esențiale ne erau, nouă, celor doi judecători profesioniști, deja clare după îndelungi și aprinse discuții „în doi”, purtate departe de urechi indiscrete, „coordonate” pe care, din prudență, nu le împărtășiserăm încă asesorilor – ar fi fost apreciată ca neconvenabilă sau chiar mai rău; cu alte cuvinte, dacă acea „comandă politică” și acele „directive politice” care guvernaseră procesele de până atunci mai erau sau nu „active”! Și ce a urmat ne-a dovedit că mai erau!

Dar mai era „ceva”! În ziua de 17 ianuarie 1991, la registratura instanței se primise un plic conținând un înscris cu antetul: *Comandamentul Suprem al Forțelor Militare Comuniste. Ordinul nr. 4 / 9 ianuarie 1991*, înscris al cărui conținut era în mod vădit amenințător la adresa Secției Militare a Curții Supreme de Justiție și a Tribunalului Militar Teritorial (adică la adresa noastră!).¹² Înscrisul părea o biată cacealma! Dar dacă nu era!? ¹³

¹⁰ Această ultimă mențiune – **la sediul instanței** – are legătură cu faptul că, ierarhic, se încercase să ni se impună ca pronunțarea să aibă loc, „cu publicitate largită”, în aceeași sală în care procesul începuse, ceea ce mie mi s-a părut inacceptabil.

¹¹ Câte capete atâtea păreri. Câți judecători atâtea sentințe (parafrazele autorului).

¹² Mircea Bunea. *op. cit.*, pp. 436-437

Ce să facem și cum să facem ca această „tatonare” să fie una nu ostentativă și, deci, suspectabilă, ci una discretă și credibilă?! Și am găsit, până la urmă o soluție.

Cu aprobarea Președintelui de atunci al Tribunalului Militar Teritorial – reamintesc, gl. Ion Nistor – sub pretextul că, fiind avansați la gradul de colonel, și eu și Ion Panaitescu, la 29 ianuarie 1991, încă nu ne conformaserăm unei vechi (și bune!) tradiții ostășești, aceea de „a face cinste” șefilor și colegilor – am organizat, cooptându-l în această „operațiune” și pe col. Constantin Lucescu (apărătorul-acuzator al lui Nicolae Ceaușescu în mascarada de proces de la Târgoviște), recent promovat la noi ca judecător (sic!), o masă festivă¹⁴, la care îmi amintesc că i-am invitat, printre alții dintre „mai marii” noștri, pe Victor Babiuc, Ministrul Justiției, Teofil Pop, Președintele Curții Supreme de Justiție, Nicolae Spiroiu, Ministrul Apărării Naționale, gl. Gheorghe Șerbănescu, Directorul Direcției Instanțelor Militare, gl. Ion Nistor, Președintele Tribunalului Militar Teritorial, Valeriu Bogdănescu, vicepreședinte al Curții Supreme de Justiție și Președinte al Secției Penale, gl. Alexandru Catană, Președintele Secției Militare a Curții Supreme de Justiție (dacă memoria nu mă trădează), precum și colegi de la cele două tribunale militare din București.

A fost aleasă o locație discretă – un restaurant „cu circuit închis” și „acces controlat” al vechii nomenclaturi, acaparat rapid de noua nomenclatură – restaurant situat în unul dintre imobilele din Str. Tolstoi nr. 20-22, într-un perimetru străjuit de ziduri înalte, care să ferească de prezumtive pericole și de eventuale priviri indiscrete, „convocarea” fiind făcută, cam în pripă, pentru seara zilei de joi, 21 martie 1991, ora 20⁰⁰; îmi amintesc că de la această convocare, la care consoartele nu au fost invitate, nu a lipsit nimeni!

După ce atmosfera s-a destins suficient cât să ne permită un anumit nivel de familiaritate (licorile bahice, într-o gamă diversificată, fiind și ele responsabile de această destindere), și eu și coechipierul meu am inițiat mici dialoguri, respectând „repartizarea” pe care o conveniserăm din timp, în raport cu afinitățile noastre și cu cele, presupuse doar, ale potențialilor interlocutori, eu, spre exemplu, neconcepând să dialoghez cu Ministrul Justiției, Victor Babiuc.¹⁵

Au rezultat, după cum ne și așteptam, păreri împărțite cu privire la încadrările juridice, la individualizarea pedepselor și la unele aspecte

¹³ La stăruințele coechipierului meu, am dispus atașarea acestui înscris la dosarul cauzei.

¹⁴ Ale cărei costuri le-am suportat doar noi, cei trei organizatori, cum era de la sine înțeles.

¹⁵ V. Secvența III, în Revista Vitralii – Lumini și umbre, nr. 44, p. 68

neesențiale, colaterale ale cauzei, dar – și la aceasta eu unul nu mă așteptam – unanime în privința condamnării drastice a tuturor inculpaților, cu sau fără abandonarea ideii de genocid, nici unul dintre interlocutori, neevocând, măcar, posibilitatea vreunei achitări!

Mi-a rămas în minte, mai ales, dialogul meu cu președintele Curții Supreme de Justiție, Teofil Pop :

- Domnule Președinte, l-am întrebat, cum vedeți dumneavoastră soluționarea acestui dosar, cum credeți că ar trebui să procedăm?

- Coane Georgică, mi-a răspuns, *trebuie lovit tare!* Acești oameni au dus țara de răpă și nu merită nici un fel de milă!

Am rămas pentru câteva clipe, literalmente fără grai, iar după ce mi-am revenit, l-am întrebat:

- Sub ce încadrare juridică, Domnule Președinte?

- Acea cerută de procuror la debateri, nu cea din rechizitoriu! mi-a răspuns.

Am dedus din acest răspuns că interlocutorul meu era la curent cu ceea ce se întâmplase în ultima parte a procesului, ceea ce confirma convingerea noastră că am fost tot timpul, și eram încă, „sub lupă”!

- Bine, am continuat, și după ce *lovesc tare*, eu ce fac? Pe mine cine mă apără? Încotro o apuc?

- Coane Georgică, nu-ți face griji! Te iau la mine, la Curtea Supremă, la oricare secție, după alegerea ta.

- Vă mulțumesc, Domnule Președinte! Vom trăi și vom vedea, i-am răspuns, lăsând dialogul cam „în coadă de pește”. M-am scuzat apoi sub pretextul că trebuie să acord atenție și altor invitați și m-am retras tulburat!

Spre sfârșitul petrecerii – *nota bene*, aproape de ivirea zorilor zilei următoare – când cei mai mulți dintre invitați plecaseră deja „pe la casele lor”, i-am observat pe Victor Babiuc și gl. Gheorghe Șerbănescu căutându-l din priviri pe col. Ion Panaitescu, dar nu am dat nici o atenție acestui fapt.

Ca bune gazde, eu și coechipierul meu am părăsit ultimii „locul faptei”, iar pe timpul drumului spre casă ne-am comunicat unul altuia ce am făcut, cu cine am discutat, cu ce rezultate, care ne sunt impresiile, context în care am avut cu col. Ion Panaitescu următoarea discuție:

- Coane Georgică, Babiuc s-a eschivat de la un dialog cu mine referitor la proces, dar, înainte de a pleca, Șerbănescu mi-a spus că sâmbătă dimineată, la

ora 10⁰⁰, trebuie să fiu prezent la cabinetul ministrului, care vrea, neapărat, să stea de vorbă cu mine!

- Foarte bine, mergeți! Nu aveți încotro!

- Haideți și dumneavoastră cu mine! Eu singur nu mă duc!

- Domnule coleg, dacă Babiuc ar fi vrut să vorbească și cu mine, m-ar fi chemat! Dar, după cum vedem amândoi, v-a preferat pe dumneavoastră! De ce? Nu știu și nici nu mă interesează! Deci, nu merg, fiindcă nu vreau să vă tulbur intimitatea!, am încheiat malițios. Și nu am mers!

Sâmbătă, 23 martie 1991, convins fiind că, după ce se va fi întâlnit și discutat cu ministrul, col. Ion Panaitescu va dori să ne întâlnim să-mi aducă la cunoștință discuțiile pe care le purtase, am hotărât să evit cu orice preț această întâlnire! După cum mă așteptam, puțin după ora 12⁰⁰ a sunat telefonul. A răspuns soția și i-a comunicat, așa cum conveniserăm din timp, că nu sunt acasă și nici nu știe când mă întorc!

Au urmat alte numeroase apeluri telefonice, la care, bineînțeles, soția a răspuns în același fel, până când, începând de pe la ora 19⁰⁰, apelurile au încetat. Am răsuflat ușurat, crezând că renunțase! Dar nu era așa și aveam să aflu asta în scurt timp, și anume când, din Gara de Nord, mi-a telefonat un frate de al meu, care, în drum spre Polonia, era „între două trenuri”, și m-a chemat să ne întâlnim acolo, în cel mult o oră, ca să-mi dea „ceva bun de la Jariștea.”¹⁶

Dintr-o minimă prudență, care s-a dovedit, totuși, inutilă, am preferat să ies pe ușa din spatele blocului în care locuiam, numai că, deschizând acea ușă, am dat nas în nas cu col. Ion Panaitescu, care se postase „planton” tocmai acolo, fiindcă din acel loc, putea supraveghea, fără a fi văzut, și intrarea principală!

- Dar unde vă grăbiți așa, Coane Georgică?

- La Gara de Nord! Și să știți că sunt deja în criză de timp!

- Nu-i nimic, eu sunt cu mașina! Vă duc și vă aduc eu, iar pe drum discutăm!

Nu am mai avut încotro, așa cu am acceptat „generoasa” ofertă, dar nu i-am dat răgaz nici măcar cât să deschidă gura!

- Domnule coleg (devenisem, subit, și „oficial” și, poate, puțin „scorțos”), nu vreau să știu nimic din ce ați discutat cu Babiuc referitor la soluție, ci doar ce v-a promis! Dar dacă v-a spus și el ce mi-a spus mie Teofil

¹⁶ Pentru (acei puțini) neinițiați, Jariștea este una dintre renumitele podgorii vrâncene.

Pop, vă rog să vă fie foarte clar că nu sunt deloc dispus să mă conformez, orice mi s-ar putea întâmpla după!

- Coane Georgică, Babiuc mi-a oferit gradul de general și funcția de judecător la Secția Militară a Curții Supreme de Justiție.

- Domnule coleg, i-am răspuns, în glumă, observ că „stați mai bine” decât mine! Mie gradul de general nu mi s-a oferit! În această situație, am continuat, fie îi convingeți dumneavoastră pe asesori și dați soluția pe care v-a cerut-o Babiuc (eram absolut sigur că soluția acestuia era aceeași cu cea pe care mi-o sugerase mie Teofil Pop), iar eu fac opinie separată, ipoteză în care, poate, chiar veți primi ce vi s-a promis, fie îi conving eu pe asesori să dăm soluția pe care am tot discutat-o de atâtea și atâtea ori, și faceți dumneavoastră opinie separată, păstrându-vă și în această ipoteză, nădejdea că veți primi gradul și funcția promise!

- Coane Georgică, merg cu dumneavoastră „până în pânzele albe” orice s-ar întâmpla!

- Mai gândiți-vă, totuși!, i-am spus, deși „angajamentul” său mă umpluse de respect!

După acest dialog amândoi am amuțit și abia la despărțire i-am spus:

- Dacă nu v-ați răzgândit, vă rog să ne vedem mâine (duminică, 24 martie, n.a.), câteva ore, departe de priviri și auzuri indiscrete, să mai „recapitulăm materia” și să încercăm să stabilim câteva „coordonate”, cele mai importante, ale motivării sentinței, chiar dacă – sau tocmai pentru că – știm prea bine că aceasta va fi „sfârșimată” în recurs!

Și asta am și făcut! Iată ce declara, într-un interviu, în anul 2017, coechipierul meu, col. Ion Panaitescu¹⁷:

„Ordinul de a-i condamna pe inculpați la câte 20 de ani, prin schimbarea încadrării juridice din infracțiunea de genocid, în infracțiunea de omor deosebit de grav, a ajuns pe căi diferite, înainte cu câteva zile de pronunțare, atât la mine, cât și la președintele completului.

Pe mine m-a chemat Victor Babiuc la Ministerul Justiției, în ziua de sâmbătă, 23 martie 1991, și, în prezența generalului Șerbănescu, mi-a spus, cu un zâmbet amenințător, că speră să nu-i fac vreun pocinog luni, la pronunțare, că el nu crede că ne-o trece prin cap să-l achităm pe vreunul dintre inculpați. Înțelegător cum este, admite că nu trebuie să-i condamnăm pe inculpați pentru genocid, dar pentru omor deosebit de grav, la o pedeapsă moderată, de 20 de

¹⁷ Marian Nazat, „Lumea de azi”, Editura RAO, București, 2017, pp. 64-66

ani, trebuie să-i condamnăm pe toți. Și a urmat un dialog a cărui amintire mă urmărește și acum:

„Am înțeles, domnule ministru! i-am răspuns, numai că, la fel ca la genocid, eu nu le-am văzut nici pe Ana Mureșan, nici pe Susănica Gâdea și nici pe Lina Ciobanu, bunăoară, aruncând cu pistoale sau trăgând cu tunul ori cu mitraliera în populație, pentru a conchide că vreuna dintre ele a ucis, la revoluție, pe cineva.

- Păi, noi de aia v-am pus acolo, să găsiți soluții!

- Și dacă găsesc soluția, l-am întrebat, pe mine cine mă protejează?

- Noi o să avem grijă.

- Care noi și ce fel de protecție?

- Te facem imediat general și te numim judecător la Secția Militară a Curții Supreme! a zis Babiuc.

- Atât vă rog, am adăugat eu, fățarnic, se înțelege, să țineți cont că mai trebuie lămurii și președintele completului de judecată și asesorii populari.

- S-a vorbit deja. Nu sunt probleme.

Am ieșit val-vârtej din imobilul de pe bulevardul Regina Elisabeta, unde era sediul Ministerului Justiției, și, tot așa, m-am precipitat, sufocat de revoltă, către domiciliul domnului colonel Ciobotaru, din Piața Constituției, pentru a dezlega șarada. Dumnealui a coborât în spatele blocului și m-a rugat să mă liniștesc, precizându-mi că și el fusese abordat de către Teofil Pop, președintele Curții Supreme, cu aceeași propunere nerușinată și cu aceleași promisiuni. Domnul Ciobotaru a tergiversat, s-a codit feciorelnic, lăsându-l pe Pop să creadă că da.

În aceste condiții, pentru a crea o surpriză totală, am hotărât să deliberăm nu în „camera de chibzuință” de la tribunal, căci am fi picat pe tehnică, ci în Dacia mea 1210, nr. 5-B-354, a doua zi, începând cu ora 8³⁰, în fața sediului RATB din Piața Virgiliu. Am petrecut astfel Sfânta Duminică, meditănd și consemnând, luând la mână încheieri, note de ședință personale etc. până la ora 16⁰⁰. Decisaserăm ca minuta sentinței – ale cărei linii generale le trasaserăm – să fie scrisă cu o oră înainte de pronunțare, la tribunal. Știind că, oricum, hotărârea avea să fie casată în recurs la Curtea Supremă, am hotărât să fim ponderați în schimbările de încadrări juridice care fuseseră anterior discutate, în soluțiile absolutorii și/sau în pedepse.

MOTTO: *Art. 307 Cod procedură penală 1969. Deliberarea.*

1. La deliberare iau parte numai membrii completului în fața căruia a avut loc dezbateră.

2. Completul de judecată deliberează în secret.

XVIII. Luni, 25 martie 1991 (Blagoveștenie). Am ajuns la birou mai înainte chiar de ora oficială a începerii programului, după o noapte agitată, în care mai mult nu am dormit decât am dormit! Și nici nu am apucat să deschid fișetul, că am și fost chemat la „Țucu” (președintele Tribunalului), pe care l-am găsit în compania „directorului” (gl. Gheorghe Șerbănescu).

- Amice, m-a abordat acesta din urmă pe un ton de comandă. Ce ai de gând să faci azi? Ai vorbit cu Panaitescu? Ți-a spus ce a discutat sâmbătă cu Babiuc, în prezența mea?

- Domnule general, să o luăm în ordine! Unu, nu știu ce a vorbit Panaitescu cu Babiuc sâmbătă, fiindcă nu m-a interesat deloc să aflu, așa că nu l-am lăsat să-mi spună nimic, deși el ar fi vrut! Doi, nu știu încă ce vom face în dosar, fiindcă abia la ora 9³⁰ mă voi întâlni cu ceilalți membri ai completului de judecată pentru deliberări, care se vor petrece în cabinetul „de sus” (adică al coechipierului meu, col. Ion Panaitescu, cabinet care, vă reamintesc, fusese „cartierul general” al presei procesului), și abia atunci voi ști! Dar, am adăugat pe un ton zeflemitor, de care nu mă credeam în stare, vă invit să veniți și dumneavoastră să asistați și, eventual, să ne ajutați să nu greșim!

- Amice, mi-a replicat pe un ton răstit, vizibil iritat de absolut imposibila (procedural vorbind, v. *motto*, n.a.) invitație, lasă-mă, nu-mi umbla mie cu chestii de-astea ieftine! și a lovit puternic cu palma în masă.

Am salutat ceremonios și, fără să le mai cer permisiunea, am ieșit val vârtej, tot astfel ajungând în biroul meu, de la a cărui fereastră i-am văzut pe cei doi generali, siderați de-a dreptul de „impertinența” mea, cu fețele roșii ca sfecla, ieșind, precipitat, pe poarta „oficială” a Tribunalului!

MOTTO: *Semper spectanda et agenda sunt que justa sunt*¹⁸

XIX. Luni, 25 martie 1991 (Blagoveștenie) - continuare. În locul și la ora sorocite, ne-am întrunit pentru deliberări. După ce m-am informat asupra stării de spirit a asesorilor – bună, potrivit afirmațiilor fiecăruia dintre ei – le-am cerut permisiunea să rostesc un cuvânt introductiv la ceea ce urma să facem în continuare.

- Domnilor asessori, suntem în pragul adoptării unei hotărâri deosebit de dificile, mai ales în circumstanțele pe care le cunoașteți prea bine, hotărâre ale cărei aspecte esențiale le-am tot discutat și răs-discutat cu domnul colonel Panaitescu, iar astăzi vom asculta și părerile dumneavoastră; și vom face asta ținând seamă că sentința pe care o vom pronunța astăzi poate intra în analele justiției române sau, dimpotrivă – ferească-ne Dumnezeu! – în anecdotica neagră a acesteia! După mintea mea, esențiale pentru adoptarea unei hotărâri corecte, demnă de analele justiției, ar fi :

- „descifrarea” semnificației – penală ori nepenală! – a poziției adoptate de *inculpații care au participat numai la ședința C.P.Ex. din 17 decembrie 1989* (Constantin Nicolae, David Gheorghe, Dobrescu Miu, Olteanu Constantin, Oprea Gheorghe, Pană Gheorghe, Radu Constantin și Szasz Iosif), de cei care au participat atât la această primă ședință cât și la ședința C.P.Ex. din 22 decembrie 1989 (Andrei Ștefan, Ciobanu Lina, Curticeanu Silviu, Fazekas Ludovic, Gere Mihai, Mureșan Ana, Niculescu Mizil Paul, Popescu Dumitru, Stoian Ion, Toma Ioan și Totu Ioan) și, în fine, de cei care au participat numai la această din urmă ședință (Gâdea Susânica și Radu Ion);

- evaluarea corectă, din perspectiva legii penale, a activității inculpatului Constantin Nicolae la Cluj, pe lângă prim-secretarul Comitetului Județean P.C.R. Cluj, Moga Ioachim, și a inculpatului Dobrescu Miu la Târgu Mureș, pe lângă prim-secretarul Comitetului Județean P.C.R. Mureș, Igreț Viorel, având în vedere, pe de o parte, că, în incidentele violente de la Cluj, și-au pierdut viața 26 de persoane și altele – mai numeroase – au fost rănite, iar în cele de la Târgu Mureș au fost ucise 6 persoane și mai multe au fost rănite, iar pe de altă parte, că împrejurările în care acele persoane au fost ucise sau rănite – toate, prin împușcare! – nu au fost încă elucidate de procurori, încât, la acest moment, nu știm dacă suntem în prezența unor omucideri sau tentative de omor voluntare, ori a unor ucideri, respectiv vătămări corporale din culpă.

¹⁸ Întotdeauna trebuie să luăm seama și să săvârșim cele ce sunt drepte.

- aceeași evaluare în privința activității inculpaților Olteanu Constantin, pe lângă prim-secretarul Comitetului Județean P.C.R.-Iași, Maria Ghițulică (14.04.1987-22.12.1989), Pană Gheorghe, pe lângă prim-secretarul Comitetului Județean P.C.R. Brașov, Petre Preoteasa (03.10.1987-22.12.1989) și Szasz Iosif, pe lângă prim-secretarul Comitetului Județean P.C.R. Caraș Severin, Radu Constantin (11.11.-22.12.1989), având în vedere că în municipiile de reședință ale acestor județe (Iași, Brașov, Reșița), nu s-au produs incidente violente care să se fi soldat cu victime umane;

- în fine, după aprecierea mea – le-am mai spus – încălcarea regimului legal al armelor și munițiilor, imputată inculpaților Gere Mihai, Oprea Gheorghe și Popescu Dumitru, nu comportă nici o neclaritate, încât ceea ce ne-ar rămâne să discutăm ar fi doar stabilirea unor pedepse rezonabile.

După ce, timp de mai bine de două ore, asesorii și-au expus părerile – chiar dacă oarecum aproximative din punct de vedere juridic, dar de un evident bun-simț – încheind cu reafirmarea convingerii lor că noi, cei doi judecători profesioniști, vom fi în măsură să găsim și să le propunem o rezolvare temeinică și legală a cauzei, i-am dat cuvântul coechipierului meu col. Ion Panaitescu; acesta, evocând, rezumativ, discuțiile pe care le purtaserăm în ajun (în circumstanțele „neuzuale” mai înainte pomenite), a expus coordonatele esențiale ale sentinței pe care urma să o pronunțăm, încât mie, ca președinte al completului de judecată, având „ultimul cuvânt” (care, evident, nu este tot una cu ultimul cuvânt al inculpatului!), nu mi-a rămas decât să detaliez unele aspecte, să le reamintesc că orice hotărâre vom pronunța, dacă aceasta nu ar „cădea” pe starea de fapt din rechizitoriu și pe concluziile finale ale procurorului de ședință, va fi, pur și simplu, „zdrobită” în recurs, că, în aceste condiții, avem datoria să ne asigurăm că sentința noastră va promova un mesaj ferm și neîndoielnic, anume, că **nu a existat genocid în România lui decembrie 1989**¹⁹, și să supunem votului, „bucată cu bucată”, conținutul minutei sentinței, conținut adoptat cu unanimitate.

Am chemat imediat dactilografa și greșiera și, sub supravegherea mea, s-a procedat la dactilografierea minutei, după care, cu o întârziere de doar câteva minute, ne-am deplasat *in corpore* la sala de ședință, pentru pronunțare.

¹⁹ Nu știam atunci, ci am aflat abia în anul 2015, citind confesiunile gl. bg. Constantin Lucescu (v. Gheorghe Bănică, „În numele speranței”, Editura Hoffman 2015, pag.116), că, în Procesul celor patru demnitari (Bobu, Dincă, Mănescu, Postelnicu), condamnați, inițial, pentru genocid, cel de-al doilea judecător, lt. col. Coriolan Voinea, a contestat genocidul, făcând opinie separată. A fost prima opinie separată care a generat un scandal mare (bine ținut sub obroc!, n.a.), acesta fiind îndepărtat din celelalte procese.

MOTTO: *Ne Jupiter quidem omnibus placet*²⁰

XX. Luni, 25 martie 1991 (puțin după ora 13⁰⁰). La intrarea noastră în sala de ședință, zumzetul ca de stup de albine pe care îl percepuserăm pe când eram încă pe hol a încetat ca prin farmec, toți cei de față s-au ridicat imediat, ca la o comandă, rămânând într-o așteptare solemnă, dar și, în același timp, apăsătoare! A urmat apelul inculpaților și referatul grefierii, după care, cu o voce care parcă nu mai era a mea, copleșit de emoție, am dat citire minutei:

„Pentru motivele ce se vor arăta în cuprinsul sentinței, TRIBUNALUL, în numele legii, HOTĂRĂȘTE (redau rezumativ):

- schimbarea încadrării juridice, din infracțiunea (continuată, n.a.) de genocid, prevăzută de art. 357 alin. 1 lit.a și b, cu aplicarea art. 41 alin. 2 Cod penal, în infracțiunea de favorizare a infractorului, prevăzută de art. 361 alin. 2, raportat la art. 264 alin. 1, cu referire la art. 357 alin. 1 lit. a-c Cod penal, în ce îi privește pe inculpații Andrei Ștefan, Ciobanu Lina, Curticeanu Silviu, Fazekas Ludovic, Gere Mihai, Mureșan Ana, Niculescu Mizil Paul, Popescu Dumitru, Stoian Ion, Toma Ioan și Totu Ioan – adică acei inculpați care participaseră atât la ședința C.P.Ex. din 17 decembrie 1989, cât și la cea din 22 decembrie 1989 – condamnându-i la pedepse cuprinse între 2 ani închisoare (Ciobanu Lina și Mureșan Ana) și 5 ani și 6 luni închisoare (inculpații Popescu Dumitru și Totu Ioan);

- schimbarea încadrării juridice, din infracțiunea de genocid (faptă unică, n.a.) prevăzută de art. 357 alin. 1 lit.a și b, Cod penal, în infracțiunea de favorizare a infractorului prevăzută de art. 361 alin. 2, raportat la art. 264 alin. 1, cu referire la art. 357 alin. 1 lit. a-c Cod penal, în ce îi privește pe inculpații Gâdea Susanica și Radu Ion – care participaseră numai la ședința C.P.Ex. din 22 decembrie 1989 – condamnându-i la 2 ani închisoare (Gâdea Susanica), respectiv, 3 ani închisoare (Radu Ion);

- schimbarea încadrării juridice, *din infracțiunea de genocid* (faptă unică, n.a.) prevăzută de art. 357 alin. 1 lit.a și b, Cod penal, în *infracțiunea de neglijență în serviciu* (cu consecințe deosebit de grave, n.a.), prevăzută de art. 249 alin. 2 Cod penal, în ce îi privește pe inculpații Constantin Nicolae (prezent

²⁰ Nici chiar Jupiter nu poate face pe placul tuturor.

la Cluj) și Dobrescu Miu (prezent la Târgu Mureș), condamându-i la 3 ani închisoare (pe primul), respectiv, 2 ani închisoare (pe cel de-al doilea);

- condamnarea inculpaților Gere Mihai (1 an închisoare), Popescu Dumitru (1 an închisoare) și Oprea Gheorghe (1 an și 6 luni închisoare), pentru căte o *infracțiune la regimul armelor și munițiilor*, în cazul primului inculpat cu circumstanțe atenuante judiciare (art. 74 Cod penal).

- suspendarea condiționată a executării pedepselor stabilite inculpaților Ciobanu Lina, Dobrescu Miu, Gâdea Susănica, Mureșan Ana și Oprea Gheorghe;

- **achitarea**, în baza art. 11, pct. 2, lit. a, raportat la art. 10, lit. a Cod procedură penală (fapta nu există), a inculpaților Olteanu Constantin, Pană Gheorghe, Szasz Iosif, David Gheorghe, Oprea Gheorghe și Radu Constantin, pentru infracțiunea de genocid, prevăzută de art. 357, alin. 1, lit. a și b Cod penal; acești inculpați participaseră numai la ședința C.P.Ex. din 17 decembrie 1989, iar primii trei fuseseră prezenți în reședințele județelor Iași (Olteanu Constantin), Brașov (Pană Gheorghe) și Caraș-Severin (Szasz Iosif), unde nu avuseseră loc incidente violente, soldate cu victime umane, ci, dimpotrivă;

- au fost, apoi, precizate detalii pur tehnice referitoare la starea de arest, măsurile asigurătorii, cheltuielile judiciare etc.; trebuie să menționez dispoziția privind punerea de îndată în libertate a inculpaților Olteanu Constantin și Radu Constantin și să reamintesc că alți opt inculpați (David Gheorghe, Dobrescu Miu, Gâdea Susănica, Mureșan Ana, Pană Gheorghe, Radu Ion, Stoian Ion și Szasz Iosif) se aflau deja în libertate ca urmare a măsurilor dispuse deja de instanță.

*„De la acea dată (08 august 1990, n.a.), zeița Themis s-a dovedit a fi protectoare pentru noul președinte al completului, dl. col. Gheorghe Ciobotaru, care, ieri, 25 martie 1991 a pronunțat hotărârea judecătorească în cauză. În sală și în boxă, atmosferă apăsătoare în așteptarea deznodământului judiciar. Cele câteva minute peste ora 13⁰⁰, până la apariția completului, au fost cele mai lungi momente de așteptare din viața inculpaților. Odată însă cu citirea sentinței, fețele tuturor s-au luminat. Verdictul fusese dat în consens cu maniera **anglo-saxonă** în care au avut loc dezbaterile pe toată durata ședințelor de judecată. Adică intransigență pentru respectarea legii, dar înaltă înțelegere pentru orice idee, uneori nesemnificativă la prima vedere, care să servească adevărul. (...) Dacă la 25 decembrie 1989, inclusiv apărătorii s-au erijat în acuzatori, la 25 martie 1991 justiția a demonstrat că este într-adevăr una din cele trei puteri în stat. Este o muncă uriașă de filtrare a tuturor acuzelor dintr-un rechizitoriu stufos și adesea confuz, până la găsirea adevărului pe care ți-l dă numai intima convingere. Și completul de judecată se poate felicita pentru*

*înalta competență și forța morală dovedite. Cu atât mai nobilă se conturează independența judecătorului într-o democrație cu cât procesul este mai dificil. Și, iată, ieri, în sala tribunalului de pe calea Plevnei, acest lucru a fost confirmat, chiar dacă verdictul a fost primit de asistență ca o lovitură de trăsnet. Sau, tocmai de aceea! Astfel, nu putem decât să subscriem afirmației domnului Președinte Ciobotaru la observația că a fost emoționat la citirea sentinței: Într-adevăr, dar consider că acest fapt a înnobilit actul juridic la care am participat cu toții!*²¹

În aceeași notă, vădit favorabilă, gl.-col. Iulian Vlad, deținut la acea dată (25 martie 1991) în Penitenciarul Jilava, nota în jurnalul său de închisoare: „La întoarcerea la Jilava (de la audierea sa, la Curtea Supremă de Justiție, Secția Militară, ca inculpat în propriul proces, n.a.), am aflat sentința dată în procesul C.P.Ex.. Este de necrezut! Cinci (în realitate, șase, n.a.) sunt achitați. Cele mai mari pedepse le-au primit Ioan Totu și Dumitru Popescu – câte 5,5 ani (adică 5 ani și 6 luni, n.a.) închisoare, restul, sub această pedeapsă, până la 2 ani și 10 luni, pare-mi-se (în realitate, 2 ani a fost pedeapsa minimă, n.a.), din care unii cu suspendare. Bravo, colonele Ciobotaru! Vei intra în istoria justiției românești. Și o vei face prin intrarea de onoare!”²²

**

Imediat după „căderea cortinei” am fost convocați, numai noi, judecătorii, iar nu și asesorii, de președintele Tribunalului, gl. Ion Nistor, pe care l-am găsit într-o vizibilă stare de agitație, roșu la față ca un rac fiert. Ne-a invitat, cu o politețe rece și rău prevestitoare, să luăm loc, moment în care a sunat telefonul „scurt”, la celălalt capăt al firului aflându-se „Directorul” (gl. Gheorghe Șerbănescu).

- Țucule, cei doi nebuni sunt cu tine acolo?
- Da, tocmai s-au prezentat la ordin !
- Dă-mi-l pe Panaitescu!
- Să trăiți, domnule general, sunt colonelul Panaitescu! Ordonăți!
- Ce-am vorbit noi sâmbătă cu Babiuc, Jeane? Și voi ce-ați făcut?... Ați înnebunit de tot? Să vă faceți repede-repede bagajele și să dispăreți din justiția militară unde oți vedea voi cu ochii! Ai înțeles?
- Domnule general, Conu' Georgică este lângă mine, vi-l dau să-i spuneți și lui ceea ce tocmai mi-ați spus mie!

²¹ Marian Teodorescu: „O soluție neașteptată”, articol publicat în ziarul *Libertatea*, Anul III, nr. 384, marți 26/miercuri 27 martie 1991.

²² v. Revista *Evenimentul Istoric* nr. 22, 22 noiembrie -20 decembrie 2019, pag. 74 (fascimil)

- Nu vreau să vorbesc cu nebunul ăla, fiindcă nu am nimic de vorbit cu el! Eu și Babiuc cu tine am vorbit sâmbătă, nu cu el! Clar?

Panaitecu i-a răspuns cu o înjurătură apăsată (mărturisesc că eu nu aș fi fost în stare de așa ceva) și a pus capăt discuției trântindu-i telefonul „în nas”²³, după care, mai înainte ca Țucu să apuce să ne „prelucreze” și el (sunt convins că era pregătit să o facă), și eu și Panaitecu am ieșit val-vârtej pe ușă!

Între timp, răspunzând parcă unei convocări ferme și nedeclinabile, mai mulți dintre colegii noștri, judecători de la cele două tribunale militare ce-și împărțeau sediul din Calea Plevnei, judecători care nu avuseseră „șansa” (?) noastră, se adunaseră în curtea interioară, care servea, în mod curent, ca „loc de fumat”, și comentau, fără a se sinchisi de prezența unor „auxiliari” (grefieri, dactilografe, arhivari), în termeni necruțători (pe care nu-mi pot permite să-i reproduc aici, pentru că nici hârtia nu ar ezita să roșească), „tâmpenia” pe care tocmai o făcuserăm și care, după mintea lor, ar fi avut drept consecință, imediată și inevitabilă, desființarea justiției militare.

Am lăsat, din nou, în seama colegului de suferință, col. Ion Panaitecu, relația cu reprezentanții „presei procesului”, care se și adunaseră la fostul lor „cartier general” (reamintesc, cabinetul de președinte de instanță al sus-pomenitului coleg), apoi, cerând, din pură complezență, permisiunea șefului meu (Țucu), am plecat, „travestit” în ținută civilă, pe jos, spre casă, mâhnit și dezgustat de ce-mi fusese dat să aud nemijlocit sau să aflu de la alții.

Acasă, mă aștepta bunul meu prieten Ioan Neamțu²⁴, pe care Războiul din Golf (izbucnit la 17 ianuarie 1991) îl silise să-și scurteze drastic sejurul la Tel Aviv, la fiica sa; de cum m-a văzut, acesta mi-a reproșat că nu i-am achitat pe toți inculpații, felicitându-mă, totuși, pentru „jumătatea bună de drum” pe care o parcusesem, constând în achitarea unora dintre inculpați (reamintesc, șase la număr). Neavând „starea de spirit” potrivită pentru o minimă discuție, cât de cât lămuritoare, l-am rugat să aștepte motivarea sentinței, din care, negreșit va înțelege „resorturile” intime ale hotărârii noastre, asigurându-l că, după ce aceasta va fi semnată de toți membrii completului de judecată, îi voi

²³ v. Marian Nazat, op. cit. p. 66: „După pronunțare, transmisă pe postul național de radio, primul telefon pe care l-am primit a fost de la unul dintre protagoniștii discuției de sâmbătă, care m-a sfătuit să-mi fac bagajele și să dispar din justiția militară. Am ripostat violent la sugestie cu o înjurătură care, vorba lui Nicolae Velea, începea cu arhivele mă-sii și se sfârșea cu amenințarea că am să intru în el ca 2 în 12 ...”

²⁴ v. Revista Vitralii – Lumini și Umbre, nr. 45/2021, secvența IV, pp. 91-93.

„dăru” o copie! Spre seară, sună telefonul; la celălalt capăt al firului, maiorul Alexandru Sârbu:

- Să trăiți, *Dom ' Jeneral!* Felicitări! Când „lichidați” tot ce mai aveți de făcut acolo? Fiindcă noi avem deja toate avizele și aprobările necesare pentru detașarea dumneavoastră la noi!

- *Dom' Caporal*, în trei-patru săptămâni, cel mult, pot fi al dumneavoastră, „cu arme și bagaje”, i-am răspuns într-un episod de optimism ce s-a dovedit, în foarte scurt timp, naiv. De ce? Fiindcă, în ziua următoare, 26 martie 1991, la prima oră, optimismul meu a primit – spre stupefacția mea – o lovitură „demolatoare”: greșiera de ședință a venit la mine în birou și, cu o vizibilă expresie de bucurie pe față, mi-a spus că, începând chiar cu acea zi, este chemată în cadrele militare active, cu grad de ofițer.

Această „mișcare”, pusă în operă cu o discreție absolută, soră bună cu diversiunea, ca să nu mai vorbesc de *fair play*, pe care nici gând să o imput acestei doamne, ci, exclusiv, „conducerii” Tribunalului și celei a Direcției, m-a lăsat nu numai fără grai, ci și cu „o grea moștenire” – mai mult de cincizeci de încheieri de ședință, aflate, unele, în stadiu de proiect, iar altele, mai multe, în stadiu de simplă schiță, a căror verificare, completare, remediere, rămâneau în sarcina mea, ca și cum redactarea sentinței nu ar fi fost de ajuns! Bineînțeles că, în aceste circumstanțe, munca mea în beneficiul Tribunalului a continuat și după detașarea mea, cu îngăduința noilor mei șefi, mai mult de o lună.

**

În zilele imediat următoare, s-a dezlănțuit, probabil inspirat de sloganul „ziua neagră a justiției”²⁵, un adevărat „cor al bocitoarelor” la catafalcul sentinței pe care tocmai o pronunțaserăm, cor găzduit cu generozitate de „o anumită parte” a presei, și care exprima, chipurile!, o stupefacție generalizată față de grava eroare de judecată comisă de noi! Tot astfel, ziarul *Tineretul Liber*

²⁵ Este titlul articolului publicat de Petre Mihai Băcanu în ziarul *România Liberă* din 28 martie 1991, articol în care se spunea - între multe altele - cele ce urmează: „*Este o sentință nedreaptă, în parte, grotescă și umilitoare pentru judecătorii care au pronunțat-o... De fapt, oprobiul cade asupra întregii justiții, celei militare în special (celor care pledează pentru desființarea lor li s-a dat apă la moară)*”. Amintesc celor ce poate au uitat că, până la 22 decembrie 1989, *România Liberă* era cotidianul Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste, iar a doua zi, 23 decembrie 1989 devenise cotidian al tuturor forțelor politice și democratice din România, iar Petre Mihai Băcanu a publicat și în primul cotidian și în cel de-al doilea.

publica, sub titlul „*Credeți că s-a făcut dreptate?*”²⁶, un expeditiv sondaj de opinie, adresat mai ales unor pensionari, din care, în mod sigur, au fost alese doar păreri convenabile ziaristului, celelalte fiind ignorate!

Și totuși, în acest „întuneric de cuvinte” și „pustiu de idei”, vorba cronicarului!, a apărut și o rază de lumină²⁷: „*Am sublinia ... că, astăzi ca și ieri, la noi găsești în cele mai diferite zone sociale o pleiadă de veleitari care se pricep la toate și, nu în ultimul rând, la administrarea actului de justiție. În opinia veleitarului post revoluționar, procesele politice ale foștilor membri ai C.P.Ex. ar fi trebuit să se desfășoare în baza unei anchete inchiziționale, prin care o mărturie să fie obținută prin proba fierului roșu, a apei fierbinți, turnarea plumbului topit, iar dacă ceva-ceva mai rămânea din ființa umană, sentința să fi consacrat osânda pe viață, dacă nu arderea pe rug! (...) Dar după Revoluție, să nu înțelegem, oare, că TREBUIE ODATA să lăsăm justiția să-și facă meseria? Să tolerăm la infinit acțiunile inocente sau premeditate ale veleitarilor de a umili și stigmatiza justiția noastră, abia intrată pe făgașul democrației, atunci când o soluție pronunțată nu concordă cu unele porniri și sentimente individuale? (...) Câți judecători și-ar fi permis sub dictatură să schimbe o încadrare juridică într-un proces politic? (...) Iar dacă astăzi puterea judecătorească în stat este așezată pe principiile universale de a judeca procesele – penale și civile – plecând pe drumul amarnic de greu al descoperirii adevărului, am propune celei de a patra puteri să o lase să lucreze în liniște și pace! Astăzi, judecătorul nu judecă după conștiința lui juridică socialistă, ci după conștiința lui cetățenească, de profesionist, caută adevărul și numai adevărul, și apoi să pronunțe soluții care au la bază legile țării”.*

Aproape zece ani mai târziu, Silviu Curticeanu scria²⁸: „*Este evident pentru orice cunoscător în materie că soluția primei instanțe reprezintă un compromis și, ca atare, judecarea ei nu poate fi decât severă și tranșantă! Există însă un „dar” care-mi dă dreptul mie, cel ce i-am suportat pe nedrept consecințele, să depun mărturie, în fața celor ce vor să-i judece cu ușurință, că cei doi magistrați și ceilalți membri ai completului de judecată, deși au dat dovadă, la pronunțarea sentinței, de prudență și nu de fermitate, aceasta nu era, după cum s-ar putea crede, a lașului, ci, dimpotrivă, a îndrăznețului.*

²⁶ Din 27 martie 1991.

²⁷ Vasile Onica: „*Pe când sărutul crucii?*”, în ziarul Azi, din 30 martie 1991.

²⁸ Silviu Curticeanu, „*Mărturia unei istorii trăite. Imagini suprapuse*”, Editura Albatros, București, 2000, pp. 471-472.

Acești oameni au avut curajul, forța și înțelepciunea ca, în condiții extrem de grele, rezistând unor presiuni de tot felul, inclusiv, în ce mă privește, din partea unuia al cărui nume mi-e silă să-l pronunț, să rupă lanțul minciunii construit de procuratură și să sădească în conștiința oamenilor de bună-credință, în locul certitudinii fabricate, o îndoială legitimă. Sunt, de altfel, convins că soluția pronunțată în recurs (achitarea tuturor inculpaților- n.a.) ar fi fost greu sau imposibil de pronunțat fără începutul făcut de acești doi magistrați, pe care, în loc să-i acuz gratuit și interesat prin prisma condamnatului, îi apreciez obiectiv și sincer, fără urmă de resentiment, prin prisma profesionistului care știe ce greu se poate face dreptate”.

(va urma)

Col. (r) Gheorghe Ciobotaru

ATITUDINI

„NU CONDAMNAȚI CULTURA LA AUTOFINANȚARE!”

Dacă bine-mi aduc aminte, prin toamna anului 1982 circula în mediile oamenilor de artă și cultură din Arad zvonul potrivit căruia, începând cu anul următor, din ordin venit de sus, toate instituțiile profesioniste subordonate Ministerului Culturii urmau să treacă pe autofinanțare: salarială și cheltuieli de întreținere (căldură, apă, curent, curățenie și pază). Era o aberație. O anomalie. Un atentat la ființa spirituală a națiunii. Un act absolut abominabil. Era ceva de noaptea minții. Cu siguranță, a unei minți bolnave. Era – în fond – o găselniță. Un fel de a te spăla pe mâini. De a te face că nu vezi. De a arăta cine-i jupânul. Că nu-i pasă și nu-l interesează. Altfel spus, dacă vreți salarii, descurcați-vă. Organizați concerte, spectacole și expoziții. Mergeți prin fabrici și uzine. Culturalizați satele și lumea lor. Promovați cuvântul partidului. Vorbiți „meselor” despre visul de aur al omenirii. Despre imaginea omului nou.

Cert lucru, pe măsură ce momentul implementării sus-numitei decizii se apropia, îngrijorarea celor vizați – că erau actori, pictori, instrumentiști, muzeografi sau scriitori – degenera în disperare. Se întrezărea o perspectivă... fără perspectivă. Toți, dar absolut toți, la locul de muncă sau acasă, la piață, pe stradă sau în tramvai, cu colegii, cu prietenii și cunoșcuiții, prin viu grai, dar și la telefon, discutau interminabil despre autofinanțare și consecințele ei. Era *breaking news* al aceluși trist sfârșit de toamnă mohorâtă. Se crease o stare de spirit antisistem. Una generală și generalizată. Tensionată, i-aș zice, cu riscuri evidente de a deveni incendiară. Poate chiar explozivă și de necontrolat. Nu lipseau anonimele, lozincile și fițuicile. Se înmulțeau difuzările de înscrisuri cu conținut incitator sau de contestare. De nemulțumire și de dezaprobare. Cele mai multe, de genul: *Nu condamnați cultura la autofinanțare!* Într-un alt registru și pe alt palier, mucaliți care încă își mai păstrau simțul umorului, făcând haz de necaz, veneau cu citate din Lenin, din zicerile acestuia despre rolul și locul artei și al culturii în societatea socialistă. Citeau cu avânt și-l citau din greu, cu aplomb, întrebându-se retoric: Ce facem, tovarăși?! Ne dezicem de învățătura marelui învățat? Divorțăm de tezele locatarului din mausoleul de la Kremlin? Iar, ca tacâmul să fie complet, frigul și întreruperile de curent din sălile de concert și de spectacole făceau adevărate ravagii: răceli și viroze, stări

febrile, gripe și concedii medicale. Din cauza temperaturilor scăzute, violoniștii cântau cu mănuși improvizate pe mâini, iar actrițele se înfoleau cu tot felul de șaluri și funde, dantele și zorzoane. Era de râsu'-plânsu'. Cât despre directorii acestor instituții, nu exagerez deloc spunând că erau cei mai năpăstuiți. Săptămână de săptămână, județeană de partid sau ministerul le solicitau tot felul de planuri, prognoze și proiecte, de tabele și statistici, situații și informări, iar salariații îi bombardau zilnic cu audiențe și intervenții, cu jalbe și întrebări. Dar și cu mărturisiri și confidențe care, fără excepție, trădau neputință, neliniște și nesiguranță, spaimă, panică și derută. Mai ales, după ce se aflase că, potrivit acelorași dispoziții, orientări și prețioase indicații, urma ca acolo unde nu se vor găsi resurse financiare să se treacă la reangajarea personalului artistic și auxiliar, dar cu jumătate de normă. Era tot ce mai lipsea.

Așa stând lucrurile, cu sprijinul și cu concursul domnilor directori, dar și prin activarea celorlalte mijloace specifice, am reușit un inventar al problematicei cu eventuale implicații asupra domeniului de siguranță națională existentă pe atunci în aceste instituții. Un inventar complet, subliniez. Cuprinzător și convingător. Inclusiv o listă întreagă de necazuri și de nevoi, de neajunsuri și greutăți ale angajaților, care, în noile condiții ar fi fost fără șanse de rezolvare. Odată materialul finalizat, după o consultare prealabilă cu ofițerul direcțional – un profesionist de top, abordabil, cooperant și de ispravă – în data de 03.01.1983, raportul autofinanțării a fost trimis unității centrale pentru a fi integrat într-o sinteză ce tocmai se întocmea la nivel central și care, conform procedurii, urma să fie înaintată beneficiarilor legali de atunci. Spun 03.01.1983 pentru că, imediat după evenimentele din decembrie 1989, raportul Aradului apare – transcris și fotocopiat – în două ziare episodice, dar de scandal: *Cuvântul* și *Strict Secret*, după câte îmi aduc aminte. În câteva ore, toate exemplarele care sosiseră la chioșcurile din Arad se vânduseră ca pâinea caldă, iar cei din FSN-ul județean l-au citit, l-au recitit și răscitit. Pe orizontală, pe verticală, în diagonală. Încă o „citire” și l-ar fi știut pe de rost. „Stop!”, are o revelație și ajunge la o primă și înțeleaptă concluzie unul dintre proaspeții înscăunați. Unul care, prin 1983, fusese și el trecut pe lista neagră a autofinanțării. „Trebuie citit printre rânduri. Așadar, să nu ne grăbim cu acuzațiile. Dimpotrivă. Securistul care l-a întocmit pledează cauza instituțiilor de artă și cultură amenințate de pericolul autofinanțării. Se vede că știa situația și a înțeles gravitatea ei. Prin ceea ce a spus, a făcut pe avocatul. A

pus totul cap la cap și a dat celor ce trebuia să cunoască adevărul. Să vadă și să audă realitatea.”

În paranteză fie spus, persoane din cadrul FSN-ului local mi-au confirmat, cu condiția păstrării anonimatului, că, într-adevăr, în primul moment, nota-raport a stârnit reacții, fiind considerată o ingerință în viața și activitatea instituțiilor de artă și cultură. Ușor-ușor însă, pe măsură ce lucrurile se decantau, semnalarea a fost reevaluată și catalogată ca un ecou al disperării colective din acele instituții. Cu siguranță, aș completa eu, acum, la patru decenii de la dejucatul proiect al autofinanțării. Și cu precizarea că ceea ce a urmat n-a fost o „Bombonia”. Nu, nici pe departe. Dar, cel puțin se mai putea respira. Și supraviețui. Nu comentez mai mult. Se mai întâmplă. Uneori, și la case mai mari. Nu e o noutate spunând că noi, conform obiceiului casei, ne-am documentat și am informat. Am insistat și am revenit. Cât, când și unde a fost necesar. În problema autofinanțării, până s-a rezolvat. Sigur – și subliniez acest lucru – nu caut merite scriind acest *remember*. De fapt, nu este și nici nu s-ar putea găsi un merit pentru cei care, într-un fel sau altul, ne-am implicat atunci în asemenea demersuri. Erau activități specifice. Curente și obișnuite. De strictă, necesară și operativă informare. Cu amendamentul că, de această dată, erau urgente, foarte importante și ceva mai speciale. Trebuia marșat rapid și țintit fără greș. Așadar, niciun merit! Din contră. Era misiunea noastră s-o facem și, făcând-o, nu ne-am făcut decât datoria.

În schimb, satisfacții profesionale au fost. Și, la o adică, încă mai există. Există, pentru că satisfacțiile nu le confirmă, nu le contestă și nu le confiscă nimeni. Le-am trăit din plin, atunci când am aflat că s-a renunțat la proiectul auto finanțării. La fel, recunoștința și recunoașterea unora dintre cei vizați, care erau convinși că noi – instituția – am jucat un rol și am avut partea noastră de contribuție, mă rog, un cuvânt de spus la această schimbare de macaz. Sincer să fiu, m-am bucurat atât de aprecieri, cât și de bucuria lor. Mai ales că erau oameni minunați. Sensibili, stilați și de onoare. Intelectuali cu ștaif, în compania cărora nu te puteai simți decât confortabil. Ca ofițer cu competențe informative în domeniu, am fost o carieră întreagă în preajma și în mediul lor. Cu toți am cultivat relații principiale. I-am apreciat, i-am admirat și, adesea, i-am aplaudat. Discuțiile cu unii dintre ei erau, pentru mine, adevărate cursuri sau colocvii de literatură. Datorită lor – trebuie să recunosc – eram la curent cu fenomenul literar contemporan, românesc și universal. Mă bucuram atunci când vedeam că le-am câștigat încrederea. Că vin și mă consultă sau că simt nevoia

să se confeseze. Cărțile cu autograf primite de la ei pot fi, oricând, o mărturie. În biblioteca mea, locul lor e pe primul raft.

Rămânând la capitolul satisfacții, aș mai consemna că aspectele cuprinse în raportul sinteză de atunci, pe larg – cu date, dovezi și argumente, toate verificate și verificabile, cu exemple, explicații și semnale de alarmă – pe cu totul alt plan, erau sintetizate poetic, tot în 1983, de Adrian Păunescu, într-un teribil și acuzator pamflet, cenzurat, firește.

Intitulat „*Cultura condamnată*”, era un rechizitoriu la adresa celor vinovați, a marilor și adevăraților vinovați, a celor ce urmau să facă parte din plutonul de execuție a culturii: „*Viorile îngheață în concerte,/ Și ninge vinovat pe dirijori/ Inchizitorii nu mai vor să ierte/ Pe nimeni dintre cei nemuritori/... Concerte va transmite telegraful/ Analfabeții cărți vor scrie, deci/ De sculptori, pictori, să se-aleagă praful/ Și teatrele să fie grajduri reci/... Să fie frig în sălile de artă,/ Să înființăm violoncele mici,/ Că, poate, ne mai uită, ne mai iartă/ Frumoșii surzi ce ne-au adus aici*”. Cenzurată atunci, poezia a apărut în 1990, în volumul intitulat *Poezii cenzurate*. Cartea are 780 de pagini și adună între copertile ei peste 340 de poezii. Mă veți întreba unde a păstrat Păunescu atâtea poezie de sertar. O spune chiar el. Pe la mănăstiri, duhovnici și starețe. Le-a dat spre păstrare unor înalți prelați – intelectuali de încredere, toți iubitori de limbă, de cultură și de neam. A apelat la prieteni și rude, la colecționari și pasionați de poezie. Le-a recuperat după revoluție și le-a publicat în volumul de care vorbeam. Multe, foarte multe, sunt un strigăt disperat. Ani de zile ținute sub cheie, la sertar, au fost un strigăt mut într-un pustiu supraaglomerat.

PS: Și, totuși, să nu fie, care-cumva, un merit faptul că atunci, în acel 1983, în problema autofinanțării culturii, acolo, pe felia noastră nevăzută, am gândit, am acționat și am vibrat pe aceeași lungime de undă cu alții, mult mai inspirați și mai în vogă, mai vocali și mai la vedere decât noi?

Col. (r) Valeriu Ilica

COLȚUL MIZANTROPULUI

EROS, BATĂ-L VINA!

(„Mărțișoare”... informative)

Activitatea cu rețeaua informativă impune întodeauna mult tact și discernământ, iar ofițerii care lucrează cu oamenii trebuie să fie și buni psihologi. În acest sens, îmi amintesc foarte bine de un caz: la o ambasadă din București venise la post un nou atașat militar adjunct. Era un tânăr carismatic, a cărui principală activitate diplomatică s-a dovedit că era axată mai ales pe cucerirea inimilor frumoaselor bucureștence. Locuia undeva pe strada Londra și avea o menajeră angajată prin „Oficiul pentru Deservirea Corpului Diplomatic”, respectiv informatoarea „Olga”. Aceasta era folosită mai mult pentru a cunoaște activitatea extra-profesională și comportamentul atașatului, care venea adesea acasă cu câte o nouă cucerire feminină sau organiza party-uri mondene, uneori cu participarea a diverse personaje din protipendada Capitalei „agățate” de prin barurile de noapte.

„Olga”, o femeie destul de simplă, nu putea face excepție și s-a îndrăgostit până peste urechi de frumosul ei patron, iar ca ofrandă pentru dovedirea iubirii sale, i-a destăinuit că ține legătura cu un „agent” de la Securitate, cu care se întâlnea periodic, informându-l despre ceea ce se petrecea în casă. „Iubitul” nu a fost impresionat prea tare de această mărturisire și a început s-o instruiască asupra conținutului rapoartelor, respectiv despre ce trebuia și ce nu trebuia să spună „agentului”.

În scurt timp, ofițerul care lucra cu „Olga” a sesizat o schimbare de atitudine a acesteia, văzând-o mai încordată, iar informațiile le debita ca pe o lecție învățată. În plus, orice întrebare suplimentară părea să o pună în încurcătură: evident, ceva era în neregulă.

Misterul a fost elucidat tot datorită rețelei create de ofițerul de caz, care reușise să formeze în jurul atașatului o centură informativă destul de bună, prin care îl monitoriza și, totodată, realiza dezinformarea acestuia, mai ales că respectivul începuse să combine sistematic plăcutul cu utilul, căci printre

legăturile sale feminine începuseă să apară și unele provenind din familii de militari sau demnitari din aparatul de stat.

La o întâlnire cu una din cuceririle sale (informatoarea „Ana”), atașatul a întrebat-o zâmbind dacă nu cumva fusese interpelată de vreun reprezentant al Securității, căci menajera lui îi mărturisise că raporta săptămânal unui agent, despre mișcările lui în casă. „Don Juan”-ul diplomat afirma, cu înfatuare și foarte amuzat, că „a fost mărinimos” față de „Olga”, pe care nu a concediat-o ci, dimpotrivă, o ajuta pe „biata femeie” să pregătească rapoartele pe care trebuia să le prezinte.

Conducerea serviciului a hotărât să se acționeze pentru îndepărtarea „Olgăi” într-un mod cât mai bine acoperit. Instruită în mod corespunzător, „Ana”, căreia diplomatul îi povestise despre „Olga”, a reluat la un moment dat discuția și i-a spus direct diplomatului că era naiv dacă credea toate poveștile polițiste ale menajerei, care de fapt își dădea importanță pentru a crește în ochii lui.

Sămânța îndoielii a prins, iar diplomatul a devenit tot mai suspicios, îndoindu-se de existența celui „agent” datorită căruia, o perioadă, „Olga” ajunsese o persoană mai atractivă pentru el.

Plictisit și agasat de comportamentul „Olgăi”, care devenea în ochii lui tot mai dubioasă, și mai ales pentru că începuse să fie asaltat de avansurile ei amoroase, atașatul a invocat plecarea în concediu în țara sa pentru o perioadă mai îndelungată și a renunțat la serviciile ei. Cum s-ar spune, „fiecare pasăre pe limba ei pierе”. „Olga” și-a trădat statutul, lăsându-se copleșită cu naivitate de o dragoste fără viitor, iar ofițerul de legătură are meritul de a fi sesizat imediat că s-a produs o schimbare în comportamentul acesteia, dar mai ales de a fi creat un dispozitiv informativ eficient în caz.

*

În activitatea informativă, slăbiciunile și sentimentele, oricât ar fi de sincere, pot duce la finaluri nedorite. Am mai avut un caz cu un tânăr ofițer: una dintre informatoarele cu care acesta ținea legătura s-a îndrăgostit de el, declarându-i iubire fără rezerve. Cunoscând regulile stricte ce există în relația cu informatorii, tânărul, deși flatat, a raportat, spre cînstea lui, situația creată. Nu era oportună abandonarea informatoarei, care dispunea de o poziție

privilegiată pe lângă obiectiv. S-a decis, ca după alte două întâlniri, ofițerul să se prezinte cu un coleg care să-i preia legătura, deoarece este trimis la un curs de specializare. Fără a disimula surpriza neplăcută, informatoarea a afirmat cu hotărâre că ea nu poate și nu vrea să colaboreze cu alt ofițer. Doar după lungi discuții, aceasta a acceptat formal, așa cum s-a dovedit mai târziu, continuarea colaborării. După aceea, sub diverse motive, de boală, de timp etc., nu s-a mai prezentat la întâlniri, cu alte cuvinte, ne-a „abandonat”.

*

Din cele relatate s-ar putea trage concluzia greșită, Doamne ferește, că sunt un misogin. Pot fi acuzat cel mult că sunt un incorigibil „mizantrop”, dar eu nu am făcut decât să povestesc două cazuri adevărate, fără a selecționa personaje.

Sentimentul iubirii este unul minunat dar, din păcate, Eros, cu arcul și săgețile lui dulci, este, în același timp, un element înarmat și periculos, care nu poate fi primit în spațiul *intelligence*-ului. Iubirea curată trebuie și, desigur, poate să-și găsească loc în viața noastră dar, pentru binele tuturor, acest loc trebuie să fie separat de sfera activităților profesionale din acest delicat domeniu.

Col. (r) Hagop Hairabetian

ÎN SPRIJINUL CULTURII DE SECURITATE

SERVICIILE DE *INTELLIGENCE* ȘI SOCIETATEA CIVILĂ

INTRODUCERE

Una dintre provocările majore ale omenirii în perioada actuală o reprezintă evoluția și impactul tehnologiei informației asupra societății.

Deținerea, puterea și utilitatea informației, *intelligence* (cum este denumit în terminologia anglosaxonă și cum a fost preluat în toate societățile democratice) reprezintă miza noilor conflicte economice, politice, militare culturale, civilizaționale.

Serviciile de *intelligence* constituie un subiect fascinant pentru o parte însemnată a populației, aceste structuri fiind privite ca unele necesare, dar în același timp fiind blamate pentru că utilizează în realizarea activității specifice metode prin care este restrâns exercițiul unor drepturi și libertăți cetățenești.

Într-o lume a incertitudinilor și în care marea majoritate a evoluțiilor se desfășoară în zona gri, serviciile de *intelligence* sunt singurele care pot să dea o oarecare predictibilitate evoluțiilor viitoare și prin aceasta să permită luarea unor decizii care să protejeze valorile democratice și să promoveze interesele naționale în vederea realizării securității naționale, apărării statului de drept, asigurării respectării drepturilor și libertăților cetățenilor, activitatea de *intelligence* fiind, astfel, indispensabilă în realizarea procesului guvernării, în toate marile democrații ale lumii și în România.

Intelligence nu înseamnă numai culegerea de informații și transmiterea acestora către beneficiari, ci cunoaștere, un mod de a înțelege lumea utilizând toate sursele.

Spre deosebire de informație, care are un mare grad de relativitate, *intelligence*-ul reprezintă informația analizată, care este prezentată decidentului ca suport în fundamentarea deciziilor.

Vom prezenta serviciile de *intelligence*: scurt istoric, delimitări conceptuale, activitățile pe care le desfășoară, precum și relația dintre serviciile de *intelligence* și societatea civilă.

SERVICIILE DE INFORMAȚII

1. Scurt istoric

Apariția primei structuri informative instituționalizate cu caracter militar s-a înscris în organizarea armatei române moderne de după Unirea Principatelor Române din 1859, constituindu-se ca o necesitate impusă de apărarea și consolidarea noului stat național român. Încă din primele luni de domnie, Alexandru Ioan Cuza a luat măsuri pentru implicarea întregului aparat de stat în obținerea de informații necesare actului decizional politic.

La 12 noiembrie 1859, domnitorul Alexandru Ioan Cuza, prin Înaltul ordin de zi nr. 83, a înființat Statul Major General al armatei, în componența căruia a apărut, ca element de structură, Secția a II-a, primul serviciu de informații al armatei române, după model francez, condus de sublocotenentul Gheorghe Slăniceanu, ajutat de sublocotenentul Ștefan Fălcoianu.

Principalele atribuții ale acestui serviciu de informații au fost:

- întocmirea lucrărilor statistice;
- culegerea și centralizarea datelor și informațiilor ce interesau operațiile tactice și strategice;
- cunoașterea itinerariilor militare.

Secția a II-a și-a desfășurat activitatea până în anul 1865, când Statul Major General a fost desființat. Pe lângă structurile informative instituționale a funcționat și o rețea paralelă a „camarilelor” de la Curtea Domnească.

Aceasta îl avea în frunte pe Cezar Librecht, inspectorul general al poștelor și telegrafelor, și îi furniza lui Cuza informații despre prefecți, șefi de instituții, miniștri și chiar despre primul-ministru. Deseori formula aprecieri ori sugera soluții, fapt care în final s-a dovedit că a făcut un mare rău domnitorului ducând la înlăturarea acestuia de la conducerea țării.

În anul 1882, în cadrul Secției a II-a a fost înființată Diviziunea a II-a informații, cu trei subdiviziuni: contraspionaj, informații externe și informații interne. Activitatea structurilor informative instituționalizate cunoaște o nouă organizare în 19 aprilie 1892 când în cadrul Ministerului de Interne a fost înființat Biroul Siguranței Generale cu atribuții în domeniul culegerii de informații, iar la 13 ianuarie 1913 a fost adoptată Legea privind spionajul în timp de pace, care prevedea pedepsirea celor vinovați de trădare și spionaj cu închisoarea de la 2 la 15 ani.

În 1930 a fost elaborată o nouă lege asupra spionajului în timp de pace, care agrava cuantumul pedepselor, după care serviciul secret păstrează timp de 10 ani relații de colaborare cu structurile informative anglo-franceze, iar în

perioada celui de-Al Doilea Război Mondial cu serviciile de informații militare germane și italiene.

După declanșarea procesului de instaurare în România a regimului comunist, la 6 martie 1945, colaborarea în plan informativ s-a îndreptat spre sovietici, Serviciul de Informații este trecut în subordinea Președinției Consiliului de Miniștri, fiind redenumit Serviciul Special de Informații, iar în 1947 este înființat Serviciul de Informații al Armatei, aflat în subordinea Marelui Stat Major. La 30 august 1948, prin Decretul nr.221 a luat ființă Direcția Generală a Securității Poporului, iar la 30 martie 1951 în Direcția Generală a Securității Statului a fost creată Direcția A-Informații Externe. La 11 iulie 1956 în cadrul Ministerului de Interne s-a înființat Departamentul Securității. Din 1972, Departamentul Securității Statului (D.S.S.) a funcționat pe șase direcții principale (informații interne, contrainformații economice, contraspionaj, contrainformații militare, securitate și gardă și cercetări penale) până în 30 decembrie 1989, când prin hotărâre a Consiliului Frontului Salvării Naționale a fost desființat.

La 26 martie 1990, prin Decretul nr. 181 a fost înființat Serviciul Român de Informații, instituție de stat specializată în domeniul culegerii de informații privind siguranța națională. La 13 decembrie 1990, prin Legea nr. 39 se stipulează înființarea SIE (Serviciul de Informații Externe), subordonat Consiliului Suprem de Apărare a Țării (CSAT).

2. Delimitări conceptuale

Informația a existat dintotdeauna, iar în perioada actuală devine resursa esențială în societățile moderne, mai ales în contextul extinderii globalizării și a progresului tehnologic. Evoluția societății se datorează în mare măsură circulației rapide a informațiilor. Necesitatea dezvoltării unui management specializat al informațiilor de securitate este determinată de gradul de utilitate și de importanța acestora, având în vedere că, de cele mai multe ori, ele oferă decidenților atu-ul în jurul căruia se construiesc strategiile geopolitice pentru securitatea omenirii.

În acest sens apare odată în plus ca prioritate pentru evoluția sistemului de securitate global, regional și național, dezvoltarea în mod armonios în concordanță cu celelalte capacități și capacități de securitate și informații.

Rolul unui serviciu de *intelligence* este acela de a proteja valorile democratice și de a promova interesele naționale ale unui stat în vederea

realizării securității naționale, apărării statului de drept, asigurării respectării drepturilor și libertăților cetățenilor.¹

Modelându-se după noile caracteristici ale societății informaționale, serviciile de *intelligence* trebuie să-și redefinească obiectivele, strategiile, doctrinele, să identifice noile forme de amenințări și modalitățile optime de prevenire a acestora.

Conceptul de *intelligence*² înglobează patru elemente distincte care vizează activitatea de realizare a securității naționale:

- procesul prin care informațiile pentru securitatea națională sunt solicitate, colectate, analizate și diseminate factorilor de decizie din stat;
- produsul rezultat în urma acestui proces, utilizat pentru susținerea intereselor și obiectivelor naționale;
- forma de organizare pentru desfășurarea acestui proces, din punct de vedere structural și al operațiunilor derulate;
- protejarea acestui proces și a informațiilor obținute prin activități de contrainformații.

„Serviciile de informații sunt instituții angrenate într-un «război tăcut», un război al *intelligence*-ului, în care trebuie să protejeze și să susțină interesele națiunii. Într-un asemenea război este nevoie de eficiență, de reacție rapidă, de prognoză și analiză serioasă pentru a putea contracara riscuri tot mai diverse și mai complexe, de la terorism sau atacuri cibernetice la riscurile energetice sau economice”.³

Dar ce fac Serviciile de *intelligence*?

- furnizează analize în domenii relevante ale securității naționale;
- avertizează din vreme cu privire la crize iminente;
- ajută la gestionarea crizelor naționale și internaționale, contribuind la înțelegerea intențiilor oponentilor cunoscuți sau potențiali;
- informează structurile naționale de planificare a apărării și operațiunii militare;
- apără secretul, atât al propriilor surse și activități, cât și al altor agenții ale statului;
- pot acționa sub acoperire pentru a influența evoluția evenimentelor în favoarea intereselor naționale.

¹ www.sri.ro;

² Așa cum a fost abordat la masa rotundă *Societate, Democrație, Intelligence*, organizată de Serviciul Român de Informații în data de 8 octombrie 2008 (www.sri.ro).

³ George Cristian Maior, *Intelligence eficient: de la control la cooperare*, în rev.22 Plus, ANUL XV, nr. 266/2008 -Libertate și securitate – CADI;

Informațiile secrete (*secret intelligence*) se referă la faptul că un stat își cunoaște și înțelege mediul strategic, ca urmare a colectării și analizei de informații secrete și publice. În afară de aceasta, termenul de „informații” se mai referă la:

- organizațiile care produc astfel de date;
- activitățile desfășurate de aceste organizații;
- procesele organizatorice după care se conduc aceste activități;
- produsul acestor activități.

Serviciile de *intelligence* se împart în servicii interne sau externe, în funcție de misiunile⁴ pe care le au, astfel:

- serviciile interne de informații au ca misiuni obținerea, centralizarea/coroborarea și evaluarea informațiilor relevante pentru securitatea internă (protecția statului, a teritoriului și a societății împotriva actelor de spionaj, sabotaj, subversiune, extremism, terorism, crimă organizată, trafic și producție de droguri, contrabandă cu arme și alte materiale supuse regimurilor prohibite);
- serviciile externe de informații au ca misiune obținerea, centralizarea/coroborarea informațiilor relevante pentru securitatea externă a statelor (intenții, capacități și activități ale puterilor, organizațiilor și grupurilor non-statale, a agenților acestora care reprezintă amenințări curente sau potențiale la adresa statului și intereselor sale).

Serviciile de informații externe ale unor state (în special dintre cele puternice) au și sarcini acoperite, care pot consta în activități și operațiuni, inclusiv violente, menite a influența guverne, organizații non-guvernamentale străine, persoane ori evenimente, în sprijinul realizării obiectivelor de politică externă și de apărare a statului propriu.

Principalele funcții ale serviciilor de *intelligence* sunt:

- informativă – constând în culegerea, verificarea și evaluarea informațiilor, procesarea acestora în documente analitice care emit avertismente, rapoarte și evaluări de situație necesare fundamentării politicilor și strategiilor guvernamentale;
- contrainformativă – constând în obținerea de informații documentate și întreprinderea unor acțiuni concrete în scopul neutralizării activităților serviciilor de spionaj ostile, îndreptate împotriva statului propriu.

⁴ Alexandru Radu Timofte – „Lungul drum al serviciilor secrete către democrație”, Editura A.N.I., București, 2004, p. 233;

Serviciile de informații ale căror mandate sunt bazate pe probleme sau domenii specifice includ:

- *Serviciile de informații militare sau de apărare*, care produc informații secrete referitoare la planificarea apărării și sprijinirea operațiunilor militare.
- *Serviciile de informații privind criminalitatea*, care produc informații secrete privind crima organizată, corupția și activitățile criminale, pentru a sprijini aplicarea legii.
- *Centre naționale specializate* care se axează pe probleme specifice, ca de exemplu *Centrul național pentru combaterea terorismului* din SUA.
- *Unități speciale de coordonare pe probleme*, care reunesc diferiți actori din domeniul informațiilor și/sau din alte structuri ale guvernului. În această categorie intră *CT-Infobox* din Olanda, care coordonează eforturile serviciului de informații în contracararea terorismului, Poliția națională, Serviciul de imigrări și alte agenții, ca și *Oficiul privind terorismul și informațiile financiare* din cadrul Ministerului de Finanțe al Statelor Unite.

În funcție de metodele de colectare a datelor, în special cele obținute prin mijloace tehnologice, pot fi create agenții de *intelligence* specializate. Printre acestea se numără agențiile de *intelligence* pentru imagini aeriene, semnale sau mesaje codificate (ex.- NSA din Statele Unite, FAPSI din Rusia (integrată în FSB din 2004) și GCHQ din Marea Britanie sunt, probabil, cele mai mari agenții de acest fel din punct de vedere al personalului și al bugetului).

În țara noastră, instituțiile de stat care realizează activitate de *intelligence* pentru securitate națională sunt: *Serviciul Român de Informații*, *Serviciul de Informații Externe*, iar controlul asupra serviciilor de informații din România este realizat de către comisiile parlamentare de control al activității SRI și SIE, precum și de către CSAT.

Majoritatea statelor și-au reconsiderat politicile, strategiile și legislațiile în materia informațiilor pentru securitate, fiind urmărite scopuri și obiective precise privind:⁵

- definirea elementelor de necesitate națională care constituie condiția de securitate a țării;
- stabilirea consensului general în ceea ce privește scopurile de atins și mijloacele de folosit pentru dobândirea securității naționale.

Doctrina națională a informațiilor pentru securitate⁶ vizează următoarele obiective:

⁵ I. N. Sava, *Studii de securitate*, Centrul Român de Studii Regionale, București, 2005;

⁶ *Doctrina națională a informațiilor pentru securitate*, Editura SRI, București, 2004;

- perceperea și înțelegerea corectă a activității de informații, față de amenințările și pericolele la adresa cetățeanului, națiunii și statului român și a aliaților săi;

- asigurarea suportului teoretic al politicilor, strategiilor și legislației privind activitatea de informații, contrainformații și de securitate, care să confere instituțiilor abilitate ale statului de drept capacitatea de a desfășura, potrivit competențelor, activități specifice de căutare, obținere și prelucrare prin tehnici și proceduri specifice, precum și de transmitere, către factorii de decizie legal abilitați, a informațiilor cu relevanță operativă pentru statul român și aliații săi;

- statuarea principiilor coordonării, a regulilor de cooperare, conlucrare, colaborare între structurile de informații ale sistemului securității naționale, precum și cu cele ale aliaților, pentru cunoașterea, prevenirea și contracararea amenințărilor specifice și comune;

- instituirea terminologiei unitare care să asigure compatibilitatea structurilor de informații naționale cu cele ale aliaților și dezvoltarea unei culturi de securitate în măsură să faciliteze comunicarea la nivelul sistemului securității naționale, cu celelalte autorități și instituții publice, inclusiv cu societatea civilă, precum și cu structurile de informații partenere;

- perfecționarea cadrului organizațional-funcțional necesar concentrării structurilor informative, potrivit domeniilor, problemelor și profilurilor specifice de activitate, asupra informațiilor cu relevanță în planul de securitate, sporind eficiența pe linia prevenirii și contracarării riscurilor și amenințărilor, precum și în domeniul apărării și promovării valorilor și intereselor naționale și ale aliaților;

- asigurarea, în domeniul securității și al activității serviciilor de informații pentru securitate, a supremației legii, protejarea statului de drept și a respectului drepturilor și libertăților fundamentale ale omului;

- dezvoltarea și consolidarea participării la cooperarea internațională și la schimbul de informații privind amenințările la adresa securității naționale și a aliaților României.

Conform Doctrinei naționale a informațiilor pentru securitate, informația pentru securitatea națională este *un produs analitic, rezultat al activității specializate de căutare, identificare, obținere a datelor referitoare la disfuncții, vulnerabilități, factori de risc, amenințări, stări de pericol la adresa principiilor și normelor politico-sociale statornicite prin Constituția României.*

De asemenea, conform aceluiași document, informațiile pentru securitate sunt:

- de necesitate națională – care se referă la apărarea valorilor și realizarea obiectivelor naționale fundamentale, precum și la protejarea funcțiilor națiunii;

- de interes național – care privesc căile de realizare, susținere și promovare a intereselor naționale fundamentale.

Informațiile pentru securitate constituie:

- suportul viabil al cunoașterii nevoilor de siguranță ale cetățeanului, națiunii și statului;

- resursă de putere națională în evoluția mediului internațional de securitate;

- factor de avertizare oportună, asupra posibilelor situații critice și suport al deciziilor necesare prevenirii, contracarării sau înlăturării pericolelor la adresa securității naționale.

În documentul menționat anterior se face referire inclusiv la interesele naționale de securitate exprimate prin nevoi și aspirații ale națiunii, de afirmare a propriilor valori și de garantare a identității și existenței naționale, afirmate prin obiectivele, căile și tacticile asumate prin consens de întreaga societate, în vederea îndeplinirii lor.

Prin desfășurarea activității de informații pentru securitate, care este reglementată prin norme specifice, se urmărește îndeosebi identificarea din timp a riscurilor și amenințărilor care pot aduce atingere securității naționale.⁷

În activitatea de informații pentru securitate sunt utilizate, de regulă, următoarele surse de informații:

- a) surse deschise – „publice și oficiale”, accesate, de regulă, înaintea celor secrete;

- b) surse umane secrete – persoane fizice care consimt să caute și să furnizeze informații pe bază confidențială, garantându-li-se protecția identității și a secretului relației stabilite;

- c) surse tehnice secrete – constituite din mijloace tehnice, electronice, utilizate pentru interceptarea/captarea/procesarea sunetelor, imaginilor sau oricărui tip de semnal sau suport purtător de informații.

În asigurarea stării de securitate, un rol important revine cunoașterii disfuncțiilor, vulnerabilităților, factorilor de risc, amenințărilor și stărilor de pericol la adresa acesteia, care se realizează prin căutarea și obținerea

⁷ I. N. Sava, *Studii de securitate*, Centrul Român de Studii Regionale, București, 2005;

informațiilor pentru securitate și transmiterea acestora factorilor legal abilitați în vederea luării deciziilor de prevenire și contracarare.

Din acest punct de vedere, structurile de *intelligence* pentru securitate sunt obligate:

- a) să caute, să identifice, să obțină și să furnizeze factorilor de decizie politico-statală cunoștințe ample și exacte despre problemele care generează vulnerabilități, factori de risc, amenințări și pericole la adresa securității naționale;
- b) să contribuie prin măsuri de cunoaștere la prevenirea conflictelor locale și zonale generate de noii actori identificați în state agresoare, actori non-statali – interesați să controleze difuzarea informațiilor pentru promovarea intereselor, așa-zisele corporații multinaționale – cu o identitate greu de stabilit, care intră în jocurile internaționale ca actori ai politicii globale, organizațiile criminale de diverse tipuri;
- c) să-și reevalueze permanent modul de acțiune, în vederea identificării oportunităților și amenințărilor la adresa intereselor naționale;
- d) să evalueze și să prognozeze evoluția situației operative în domeniul securității naționale, să formuleze propuneri de măsuri adecvate de cunoaștere, prevenire și contracarare a factorilor de risc și amenințărilor și să sprijine procesul de luare a deciziilor;
- e) să asigure un management eficient al resurselor, pe bază de programe integrate, să-și îmbunătățească activitatea de cooperare, conlucrare și colaborare cu instituțiile din sistemul securității naționale și cu cele ale partenerilor externi;
- f) să elaboreze evaluări și analize complexe asupra stării de securitate națională, care să identifice și să sesizeze amenințările potențiale asupra securității naționale, caracteristicile mediului în care acestea acționează și să propună măsuri adecvate pentru protejarea obiectivelor, valorilor fundamentale și intereselor naționale împotriva oricăror acțiuni ilegale.⁸

SERVICIILE DE INTELLIGENCE ȘI SOCIETATEA CIVILĂ

Având în vedere importanța asigurării securității naționale pentru existența și buna funcționare a oricărei societăți, precum și rolul esențial pe care îl joacă serviciile de *intelligence* în acest proces, rezultă că provocarea privind controlul și supravegherea serviciilor de *intelligence* în statul de drept vine din

⁸ Moinescu Radu, *Structuri de securitate într-o societate democratică*, lucrare de disertație;

imperativul echilibrării nevoii de securitate și a interesului colectiv, pe de o parte, cu libertățile și drepturile individuale specifice unei societăți democratice, pe de altă parte.

Interesul statului de a avea servicii de *intelligence* eficiente este suprapus intereselor cetățenilor de a fi protejați de servicii de informații care să funcționeze legal și în spiritul normelor și standardelor democratice.

În relația servicii de *intelligence* – beneficiari este deosebit de importantă participarea reală și sinceră a ambelor entități la elaborarea deciziei de către beneficiar.

Intelligence-ul este și produsul rezultat în urma colectării, evaluării, și interpretării informațiilor. Abordarea publică față de aceste servicii este diferențiată: de la o abordare romantică, idealistă față de o profesie pe care un mare număr de persoane și-ar dori-o, până la detestarea acestei profesii din cauza unei pretinse imoralități sau a suspiciunilor privind nerespectarea cu premeditare a drepturilor omului. Însă marea majoritate a populației consideră că această muncă nu este numai deosebit de grea, dar și utilă pentru societate, pentru asigurarea securității cetățeanului.

Modul de acțiune al serviciilor de *intelligence* într-o societate democratică ar putea părea, la o analiză superficială, că intră uneori în contradicție cu principiile de bază ale democrației: transparența și participarea societății civile la luarea deciziilor de interes național, separația puterilor în stat, respectul față de aplicarea legii, dreptul la viața privată sau încrederea reciprocă, precum și prezumția de nevinovăție.

Asigurarea eficienței serviciilor de *intelligence* într-o societate democratică se realizează prin adoptarea unor legi care găsesc echilibrul între asigurarea drepturilor și libertăților cetățeanului și asigurarea securității acestuia.

Supuse dezbaterii publice și aprobate de către forul legislativ național, aceste legi vor fi cele care vor garanta funcționarea democratică a serviciilor de *intelligence*. Controlul democratic civil al serviciilor de *intelligence* este necesar din următoarele motive:

- activitatea acestor servicii se desfășoară în deplină confidențialitate. Este necesar ca opinia publică să primească, prin comisiile pentru supravegherea activității serviciilor de informații ale supremului for democratic ales, garanția că aceste servicii, lucrând în interes național și în folosul cetățeanului, nu încalcă principiile democratice și nici legislația.

- serviciile de informații dețin, prin lege, puteri sporite, cum ar fi posibilitatea de a interfera cu viața privată a cetățenilor, aspect care în mod evident vine în contradicție cu drepturile omului. De aceea, trebuie să existe un organism extern acestor servicii care să vegheze ca această interferență să se facă în condiții legale și deplin justificate.⁹

Mare parte din activitatea serviciilor de *intelligence* se desfășoară în secret, fiind astfel ascunsă evaluării publice.

Totodată, serviciile de *intelligence* dețin unele abilități speciale, cum ar fi posibilitatea de a intercepta comunicațiile, care pot limita respectarea drepturilor omului. Pentru a preveni astfel de situații, este necesar controlul parlamentar.

În ultimii ani, s-a conturat tot mai mult un consens internațional asupra importanței acestui proces. Foruri internaționale precum Uniunea Interparlamentară, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, Adunarea Uniunii Europei Occidentale, admit, în mod explicit, faptul că serviciile de *intelligence* trebuie supuse unui control democratic.

Perioada de după terminarea Războiului rece și, mai ales, de după atentatele teroriste din SUA de la 11 septembrie 2001, a marcat schimbări majore în ceea ce privește amenințările de securitate. Principala amenințare pentru societățile democratice nu mai era aceea a unei agresiuni militare străine, ci riscurile legate de terorism, crima organizată, dezvoltarea unor conflicte regionale, traficul ilegal de persoane, de arme și de alte bunuri. Această evoluție din mediul de securitate a impus serviciilor de *intelligence* un proces de readaptare la noile amenințări, desfășurat sub supravegherea autorităților civile alese, acestea fiind singurele care pot oferi garanția că restructurarea serviciilor de *intelligence* se desfășoară în conformitate cu nevoile cetățenilor.

Un alt aspect important îl reprezintă faptul că, în general, serviciile de *intelligence* au rolul de a culege și analiza informații despre posibilele amenințări, precum și de a evalua riscurile. Evaluarea riscurilor, care reprezintă punctul de plecare pentru celelalte forțe de securitate ale statului, presupune stabilirea unei prioritizări a amenințărilor care au, de regulă, implicații politice semnificative, de aceea este necesar să se desfășoare cu respectarea principiilor controlului parlamentar.

⁹ Sergiu Medar, *Societatea democratică și serviciile de informații*, în rev. „Transilvania”, nr.1/2007, p.86-89;

La nivel național, ea reprezintă, totodată, pregătirea întregii societăți în spiritul apărării patriei, respectării legii și valorilor naționale, a obiceiurilor neamului și tradițiilor pentru contracararea unui posibil adversar intern sau extern, constituind un reper de conduită, moral, educativ și formativ. Trebuie avut în vedere faptul că, indiferent de mediul în care se acționează pentru asigurarea unei stări de securitate, beneficiarul final va fi întotdeauna individul. Cetățeanul, ca individ ce aparține unei comunități, trebuie pregătit și eventual instruit în domeniul securității, pentru a fi în măsură atât să contribuie la crearea climatului de securitate, cât și să recepteze și să aprecieze corect valorile securitare.¹⁰

În societatea cunoașterii, securitatea a devenit, mai mult decât oricând, un bun comun, iar principala caracteristică a noilor realități este „transparența determinată de multiple interdependențe”. Astfel, serviciile de informații tind să devină furnizoare de cunoaștere, în cadrul unei rețele interdisciplinare în care rolurile de beneficiar și furnizor sunt complementare. Din acest punct de vedere, este vitală relația pe care structurile de securitate o stabilesc cu opinia publică. Mass-media, prin funcția sa de filtrare și traducere a mesajului organizațiilor, se dovedește a fi extrem de importantă. Colaborarea public-privat, consilierea și influența exercitate de organizații neguvernamentale au un efect important asupra eficienței deciziilor politice adoptate de stat pentru asigurarea securității. Totodată, universitățile și institutele de cercetare contribuie la procesul de *intelligence*, expertiza mediului academic prezentând avantajul cercetării științifice aprofundate, al dezbaterilor critice și al perspectivelor culturale variate. Educarea cetățenilor într-un spirit participativ, în propriul beneficiu, reprezintă însă cea mai mare provocare, mai ales în societățile care s-au confruntat cu regimuri autoritare.

Beneficiile unei abordări bazate pe comunicare activă sunt majore, și anume:

- consolidarea încrederii între părți;
- responsabilizarea societății, precum și întărirea convingerii cetățenilor că aceștia nu sunt doar beneficiari, ci și contribuitori la satisfacerea propriilor nevoi de securitate.

¹⁰ Frătilă Ovidiu, Solomon Iosif, *Securitate și intelligence în cadrul unei societăți democratice*, în rev. „Gândirea militară românească”, nr.1/2013, p.43;

CONCLUZII

Informația înseamnă, înainte de toate, cunoaștere, iar cunoașterea este elementul esențial al deciziei, motiv pentru care serviciile de informații au obligația de a culege, verifica, aprofunda, sintetiza și elabora acele produse analitice utile factorilor de conducere pentru a emite deciziile și politicile necesare bunei funcționări a societății, în situații normale ori de criză. Totuși, chiar și în situația îndeplinirii acestor atribuțiuni de către serviciile de informații, se pune problema gradului de receptare a informațiilor de către beneficiari, deoarece chiar și cea mai bună informație din lume nu servește la nimic dacă nu este luată în seamă și nu sunt dispuse măsuri în consecință.

Activitatea informativă și serviciile de *intelligence* sunt privite, în general, cu reticență, rezervă și suspiciune de către societatea civilă și nu numai, iar acțiunile lor specifice, întrucât sunt secrete, stimulează imaginația opiniei publice, care, de multe ori, este departe de realitate.

Serviciile de *intelligence* determină expertiza analitică, având capacitatea de prognoză pentru a putea anticipa anumite evoluții sau provocări cu care se confruntă statele în lumea actuală.

În prezent, există o serie de fenomene de risc în creștere, inclusiv în apropierea geografică a României, precum și o serie de problematici globale care ne afectează tot mai mult securitatea și, astfel, este extrem de important pentru un serviciu de informații să poată lucra și interacționa cu mediile academice și cu mediile de analiză profesionistă pentru a putea oferi decidenților în stat informația necesară luării celor mai oportune și adecvate decizii în domeniul securității naționale.

În toate marile democrații ale lumii, controlul și spravegherea serviciilor de *intelligence* reprezintă o condiție obligatorie a existenței democrației, iar acest sector are rolul de a consolida democrația unui stat, ajutând nu numai la combaterea corupției, dar și în tot ceea ce înseamnă procesul guvernării, unde informația ajută la fundamentarea deciziilor în toate sectoarele guvernării.

Puține servicii de *intelligence*, dar și guverne sau societăți civile au fost pregătite pentru evenimentele din 11 septembrie și ceea ce a urmat. Din acel moment au avut loc schimbări importante în prioritățile și cerințele serviciilor de informații, schimbări ce au vizat modul de colaborare a guvernelor cu aceste servicii pentru a asigura împreună securitatea societății fără a sacrifica drepturile individuale.

Rolul serviciilor de *intelligence* a crescut în contextul unei lumi globalizate și interconectate. Tehnologia informației facilitează, pe de o parte, diseminarea unei mari cantități de informație, dar creează, pe de altă parte, îngrijorarea că această informație nu ajunge la destinația ei.

În societatea informațională, bazată pe cunoaștere, rolul *intelligence*-ului devine capital pentru înțelegerea și luarea măsurilor necesare prevenirii și contracarării oricărei amenințări la adresa securității, fie că este vorba de securitatea individuală, națională, regională sau globală.

Pentru serviciile de *intelligence*, o provocare permanentă o reprezintă aducerea, menținerea și promovarea oamenilor inteligenți, prin crearea unor profile de carieră adecvate, deschiderea către mediul privat și academic, precum și integrarea tehnologiilor informaționale.

Într-o lume aflată într-o continuă schimbare și cu un mediu transnațional de securitate ce variază în funcție de fluctuațiile realității internaționale, amenințările asimetrice s-au diversificat, atât ca număr, cât și ca intensitate. Evoluția tehnologiei, trecerea de la societatea industrială la societatea informațională, bazată pe cunoaștere, au facilitat mijloacele de propagare a acestor amenințări, serviciile de informații fiind nevoite să se racordeze la noile cerințe ale mediului de securitate și să dezvolte noi mijloace și metode de contracarare a riscurilor în secolul al XXI-lea.

Astfel, instrumentele de proiectare a „puterii digitale”, precum rețelele de socializare, pot deveni mijloace eficiente ale teroriștilor, putând fi folosite pentru propagandă, radicalizare și recrutarea de noi membri.

Acest tip de efecte negative ale globalizării manifestate sub forma creșterii incertitudinilor și amenințărilor asimetrice reprezintă o provocare pentru serviciile de informații, care trebuie să își adapteze metodele și capacitățile și să-și orienteze activitățile în direcția atenuării incertitudinilor și a pericolelor care planează asupra securității. Prevenirea și combaterea terorismului, traficului de orice fel sau a altor comportamente și activități generatoare de insecuritate reprezintă puncte esențiale pe agenda serviciilor de *intelligence* la începutul mileniului al III-lea.

Col. (r) dr. Tiberiu Tănase

CUNOAȘTEREA ÎN SECOLUL XXI ȘI ORGANIZAȚIA MODERNĂ DE *INTELLIGENCE*

Globalizarea și interconectarea rețelelor de comunicații de masă fac ca evenimentele produse într-o anumită parte a globului să fie transmise instantaneu pe întreg mapamondul, cu repercusiuni, adesea imediate, asupra burselor, piețelor, deciziilor politice și economice și, implicit, direct sau indirect, asupra tuturor organizațiilor și indivizilor din sistem.

Schimbarea coordonatelor fundamentale ale generării *cunoașterii* din perspectiva surselor, mijloacelor, metodelor și tehnologiei utilizate a determinat o reorientare a cercetării în domeniul *intelligence*, în vederea identificării celor mai bune formule de valorificare a potențialului elementelor enumerate.

În actualul context de securitate mondială, al globalizării accentuate și al dezvoltării *societății cunoașterii*, mediul guvernamental, privat și academic resimt tot mai mult necesitatea reconsiderării conceptelor relative la managementul și rolul organizațiilor sau structurilor moderne de *intelligence*. Un prim demers teoretic a fost acela de a defini cât mai exact conceptele aferente noii abordări. Aflate în avangarda eforturilor de valorificare în produse de *intelligence* a datelor din noile tipuri de surse, instituțiile și organizațiile din SUA au realizat primii pași, în acest sens.

Capacitatea de cunoaștere, anticipare, prevenire și contracarare a disfuncțiilor, vulnerabilităților, riscurilor și amenințărilor la adresa securității naționale conferă *intelligence*-ului o importantă valoare socială, economică, politică, militară, ce trebuie integrată în patrimoniul strategic și protejată prin norme legale.

Activitățile specifice derulate de serviciile guvernamentale de informații vizează, în principal:

- culegerea de date prin diverse mijloace și metode (HUMINT/ *Human Intelligence*, SIGINT/ *Signal Intelligence*, OSINT/ *Open Source Intelligence* etc.);
- analiza și diseminarea informațiilor;

- contraspionajul (prevenirea și contracararea acțiunilor de spionaj, subversiune sau sabotaj îndreptate împotriva statului).¹

Un impact direct asupra percepției fiecăruia dintre noi asupra lumii înconjurătoare și evenimentelor ce ne pot afecta personal îl au *sursele deschise*. Acestea sunt definite drept *date aflate la dispoziția publicului, ce pot apărea în format electronic sau tipărit, transmisibile prin intermediul televiziunii, radioului, ziarelor, bazelor de date electronice, suporturilor portabili (CD, DVD) etc.* Ele pot fi propagate către un public larg, cum este cazul mass-media, dar și către grupuri bine determinate, în cazul literaturii gri.

Un teoretician al OSINT, Robert David Steele, considerând această definiție drept limitativă, a încadrat în sfera surselor deschise:

- „toate datele aflate în circulație publică și care pot fi obținute, în mod legal, de orice persoană, la cerere sau prin observație directă”;
- „datele care au o circulație restrânsă, dar pot fi utilizate într-un context neclasificat”.²

*NATO Open Source Intelligence Handbook*³ subliniază cel mai bine distincția dintre *surse deschise* și informația obținută din acestea, punând accent pe obiectivul OSINT, respectiv „*acea informație (...), care a fost descoperită deliberat, selectată, filtrată și diseminată pentru o audiență specifică în vederea răspunderii la o anumită solicitare*”.

Se poate spune că, în concluzie, OSINT reprezintă procesul de identificare, selectare, validare, interpretare și diseminare a informațiilor din surse deschise de informare.

Trecerea de la mass-media tradițională către un sistem orizontal de comunicații prin intermediul rețelelor organizate în jurul Internetului și a comunicațiilor *wireless* a produs transformări culturale fundamentale, mediul on-line devenind o dimensiune esențială a realității noastre.

Configurarea unei noi societăți, în care *rețeaua* este cheia tuturor dimensiunilor organizațiilor și practicilor sociale, conferă noi dimensiuni OSINT ca mijloc esențial de cercetare a noilor realități, inclusiv a celor digitale, reprezentate într-o pondere semnificativă de *social media*.

¹ Legea 182/2002 privind protecția informațiilor clasificate, publicată în Monitorul Oficial nr. 248 din 12 aprilie 2001

² Robert D. Steele, *The Importance of Open Source Intelligence to the Military*

³ https://www.academia.edu/4037348/NATO_Open_Source_Intelligence_Handbook

Social Media însumează tehnologiile web și tehnologiile mobile folosite pentru a transforma comunicarea într-un dialog interactiv între utilizatori.

Andreas Kaplan și Michael Haenlein au definit *social media* drept „aplicațiile Internet construite pornind de la fundamentele tehnologice și ideologice ale Web-ului 2.0 și care permit crearea și partajarea de conținut generat de utilizatori”⁴, cum ar fi proiectele colaborative gen Wikipedia, site-uri ale rețelelor de socializare (Facebook), platforme de tip blog și micro-blog (WordPress), comunități de conținut (YouTube), lumi virtuale pentru jocuri (World of Warcraft) sau lumi virtuale sociale (Second Life ori viitorul Metavers).

Derularea în mediul online a unui procent tot mai extins din viața cotidiană prezintă implicații majore în cel puțin patru domenii⁵:

- identitate personală;
- structură și dinamică socială;
- acțiune colectivă;
- ordine socială și control.

Aceste coordonate se raportează la două seturi majore de repere ale vieții în era *cunoașterii*:

- primele trei definesc paradigma „societății rețelelor”;
- ultima generează imperativul analizării interacțiunilor umane din perspectiva *societății supravegherii*, ce se dezvoltă în medii mai mult sau mai puțin transparente, aparent non-ierarhizate și fără constrângeri spațio-temporale.⁶

Adaptarea la noua filosofie a „rețelelor” (caracterizată de o determinare cu dublu sens între multiplicarea *rețelelor online* și *offline* în care unitățile sociale activează dezvoltarea calitativă a fluxurilor informaționale în cadrul acestor rețele) și *supravegherii* (definită de noile instrumente de identificare a informațiilor despre unitățile cercetate și modul în care acestea relaționează, în special în mediul *online*) face necesară reconfigurarea mecanismelor de abordare a *surselor deschise* de informații în vederea exploatării lor.

Reorientarea este justificată de libertatea pe care o percep indivizii în a se exprima în mediul *online*, respectiv de a difuza informații relevante pe care nu le-ar vehicula în viața de zi cu zi, și chiar de capacitatea acțională a oamenilor în favoarea sau în detrimentul intereselor comunității.

⁴ Benkler, *The Wealth of Networks*

⁵ Kollock, Smith, 1999

⁶ Maior, Nițu, 2013

Astfel, OSINT constituie o importantă capabilitate pentru factorii de decizie, prin furnizarea de imagini asupra aspectelor critice dintr-un mediu de activitate sau agendă a unei instituții /organizații, pe baza cărora aceștia să poată stabili politici pe termen lung, întărind capacitatea de acțiune, prevenire și răspuns la eventualele crize.

Din acest punct de vedere, avantajul OSINT este acela că poate oferi avertizări timpurii și evaluări strategice pe baza unor informații din zone care nu sunt foarte bine acoperite de mijloacele de culegere și analiză tradiționale, precum infrastructură, economie, cultură, mentalități, demografie, contribuind la reducerea imprevizibilului, a incertitudinii ce caracterizează mediul actual de securitate.

Prin metode științifice se pot crea ipoteze, se pot formula observații, predicții, concluzii, însă cunoașterea furnizată de OSINT trebuie conectată permanent la acțiune, asigurarea de informații nefiind suficientă fără conștientizarea implicațiilor, atât imediate, cât și pe termen lung.

Distribuția *cunoașterii* într-o lume globalizată precum cea a secolului XXI face ca imaginea unei structuri de *intelligence* închisă în sine, necomunicativă cu societatea, să fie una perimată. Angrenarea tuturor actorilor sociali (organizații guvernamentale și non-guvernamentale, medii academice, grupuri profesionale, experți sau simpli cetățeni) ce pot și vor să contribuie la realizarea securității naționale (privită ca o premisă esențială a dezvoltării și prosperității sociale și individuale) devine o necesitate de supraviețuire a națiunii într-un mediu global tot mai interconectat, dar și mai vulnerabil în fața pericolelor.

Robert David Steele⁷, fost ofițer de informații în marina americană și unul dintre cei mai vocali susținători ai ideii conform căreia o organizație/comunitate de *intelligence* nu poate performa decât în cadrul unei societăți inteligente, a promovat conceptul de *smart nation*, ce are în vedere dobândirea avantajului competitiv prin identitate, valori, potențial de inovare socială și integrarea *intelligence*-ului.

Subliniind că „informația aplicată” (*intelligence*) este vitală pentru apărarea și prosperitatea unei națiuni, conceptul lansat de Steele se axează pe ideea că, pentru a supraviețui în secolul XXI, marcat de dezvoltarea fără precedent a amenințărilor asimetrice, fiecare națiune trebuie să devină o națiune

⁷ Robert David Steele, *Creating a Smart Nation: Strategy, Policy, Intelligence and Information*, 1996

inteligentă (*smart nation*), în care fiecare cetățean să devină un colector, un producător și, în același timp, un consumator de *intelligence*.

De asemenea, Steele este principalul promotor al unei arhitecturi de „*intelligence public*”, un model de cooperare în care indivizii și organizațiile guvernamentale, neguvernamentale, academice etc. produc și folosesc informații obținute etic și legal – în special OSINT – pentru beneficiul comun și colectiv al unei națiuni inteligente. El apreciază că cele mai importante sectoare producătoare și consumatoare de informații sunt: școlile, universitățile, bibliotecile („cunoașterea distribuită”), mediul de afaceri, investigatorii privați și brokerii de informații („*intelligence-ul comercial*”), mass-media, guvernul, sectorul militar și de *intelligence*.

OSINT contribuie la realizarea analizei multisursă prin identificarea unor elemente necesare înțelegerii contextului general și facilitarea accesului la anumite tipuri de expertiză din medii diverse, și, totodată, constituie zona cea mai potrivită pentru promovarea *intelligence-sharing*.

Noua filozofie a *intelligence*-ului presupune ca analiștii de *intelligence* să partajeze informația cu alți analiști din cadrul propriei organizații, dar și cu instituții externe, pentru a genera produse informaționale de calitate.

Tot Steele propunea realizarea unei arhitecturi de tip „diamant” prin interconectarea serviciilor de informații cu mediul academic și alți producători și consumatori de *intelligence* din cadrul societății, care să conducă la dezvoltarea fondului de cunoaștere al tuturor părților implicate, facilitând abordarea transdisciplinară, holistică, a fenomenelor cu impact în planul securității și competitivității naționale, precum și diseminarea (pe verticală și orizontală) și fructificarea cunoașterii cu potențial de utilizare (*actionable knowledge*).

Acest concept a fost adoptat, printre altele, de Suedia, care promovează o colaborare tripartită a instituțiilor de *intelligence* în plan academic, național (servicii de informații) și de business, sau de Marea Britanie, care, în cadrul Strategiei Naționale de Securitate – „*Securitatea într-o lume interdependentă*” (2008)⁸, pune accent pe întărirea colaborării între politic, servicii și opinia publică și, în general, pe participarea tuturor reprezentanților societății pentru a dezvolta o înțelegere comună a provocărilor de securitate cu care se confruntă și a măsurilor menite pentru a le combate.

⁸ Strategia Națională de Securitate a Marii Britanii – „*Securitatea într-o lume interdependentă*”

Conexiunile și interdependențele specifice societății cunoașterii în era globalizării fac ca îndeplinirea misiunilor unei organizații să depindă de gradul de înțelegere al acestora, de acces la ultimele evoluții și de combinarea fericită între păstrarea secretului (*need to know*) și împărtășirea informațiilor (*need to share*) cu experții relevanți, fie ei din societatea civilă, medii private sau academice.

Într-o lume complexă, amenințările locale au repercusiuni globale, iar amenințările globale au manifestări locale. Cultura de securitate și cea de *intelligence* produc urgență la nivelul tuturor factorilor de decizie în înțelegerea contextelor de securitate la un moment dat, decelarea posibilelor soluții sau căi de urmat, într-un efort comun pentru îndeplinirea scopului de asigurare a securității.

Gl. bg. (r) Adrian Popescu

PLEDOARIE PENTRU O TERMINOLOGIE UNITARĂ ȘI COMPATIBILĂ ÎN DOMENIUL SECURITĂȚII NAȚIONALE

Din analiza mai multor texte ale unor documente în care sunt menționați termeni, expresii și concepte privitoare la securitate și sistemul securității naționale al României, am constatat că:

- sunt utilizate, dar nu sunt definite (cazul conceptului de *securitate națională*);
- nu sunt definite corect (cazul definirii *serviciilor de informații*, care apar în diverse texte de legi nu ca *autorități publice sau administrative autonome*, ci ca:
 - *instituții și structuri cu atribuții în domeniul siguranței naționale*;
 - *organe de stat cu atribuții în domeniul siguranței naționale*;
 - *serviciu organizat de stat specializat în domeniul informațiilor privitoare la siguranța națională a României, parte componentă a sistemului național de apărare (cazul Serviciului Român de Informații)*;
 - *organul de stat specializat în domeniul informațiilor externe privind siguranța națională și apărarea României și a intereselor sale. (cazul Serviciului de Informații Externe)*;
- creează confuzii ce pot da naștere la interpretări (cazul sistemului securității naționale/sistemului național de securitate).

Având în vedere situațiile prezentate, pentru eliminarea acestora sau evitarea apariției altora noi, considerăm necesare și propunem următoarele soluții pentru eliminarea formulărilor ambigue sau neclare generate de utilizarea incorectă a unor termeni, expresii sau concepte pentru domeniul securității naționale:

- înlocuirea noțiunii de „instituții” din Strategia de Securitate Națională și din textul Legii nr. 415/2002, cu cea de „autorități”;
- definirea conceptului de securitate națională, reanalizarea conceptului de siguranță națională în funcție de cel de securitate națională, precum și stabilirea unei terminologii unitare în și pentru domeniul securității naționale, în prezent circulând mai multe variante, cum ar fi: *domeniul apărării, ordinii publice și siguranței naționale; domeniul apărării țării și al siguranței naționale* (vezi Legea 415/2002), *sau domeniul siguranței naționale și ordinii publice* (conform Strategiei de Securitate Națională), în vederea stabilirii raporturilor și competențelor în acest domeniu;
- redefinirea conceptului de sistem al securității naționale, tot mai des uzitat în literatura de specialitate, concept distinct, integrator, în acord cu conceptul de securitate națională și adoptarea Legii privind Securitatea națională;
- pe baza acestor concepte și legi, elaborarea unei noi Strategii, ca instrument de fundamentare și orientare a acțiunilor din întregul sistem al securității naționale;
- completarea noii Strategii prin includerea autorităților ce sunt abilitate să asigure securitatea națională, precum și includerea altor concepte din domeniu, cum ar fi *amenințare, agresiune și securitate informațională*, deoarece strategia securității naționale se elaborează în funcție de evoluția mediului de securitate ce poate genera vulnerabilități, riscuri și amenințări noi, transnaționale și asimetrice. În acest sens, nu ar fi lipsită de interes instituirea, într-un cadru interdepartamental suficient de apropiat de macro-deciziile naționale, a unor grupuri de lucru destinate cercetării interdisciplinare pe problematica vulnerabilităților, amenințărilor și riscurilor transnaționale și asimetrice, care pot elabora estimări și prognoze privind impactul acestora asupra securității naționale;
- eliminarea unor ambiguități și inadvertențe sesizate în analiza textelor unor documente juridice, întreprinderea unor demersuri eficiente pentru adoptarea unei terminologii unitare în domeniul securității naționale și luarea de măsuri pentru implementarea acesteia printr-o coordonare

adecvată la nivel național a unor activități de cercetare științifică care să implementeze problematica securității naționale și internaționale prin structuri specializate, cum ar fi centrele de studii și cercetări pentru *intelligence* și securitate națională;

- adoptarea unor concepte realiste privind costurile securității și necesarul de resurse, care trebuie să devină instrumente uzuale în cadrul structurilor economiei de piață pentru România. Aceste concepte vor asigura posibilitatea evaluării corecte a costurilor de securitate.

Sistemul de legi al societății viitoare trebuie să ia în considerare posibilul impact al amenințărilor asimetrice și să-l reglementeze în mod corespunzător prin adoptarea unor legi cum ar fi: Legea privind securitatea națională; Legea privind resursele de securitate, Legea privind organizarea și funcționarea Comunității de Informații în România, Legea privind Sistemul Informațional Național.

Col. (r.) dr. Tiberiu Tănase

NOTE DE LECTURĂ ȘI EVENIMENTE

ALIN SPÂNU: DEZVĂLUIRI DIN ACTIVITATEA DE INFORMAȚII ÎN VREMEA MARIÎ UNIRI

- *Spioni, spioane și dandanale în România neutră (1914-1916)*, Editura Militară, București, 2016;
- *Spioni, spioane și dandanale în România războinică (1916-1919)*, Editura Militară, București, 2019;
- *Informații, propagandă și contraspionaj în Transilvania, Ungaria și Banat (1918-1920)*, Editura Militară, București, 2020.

Datoria și respectul pentru generația care a purtat Marele Război Mondial și a înfăptuit Marea Unire a românilor la 1918 l-au determinat pe istoricul Alin Spânu să purceadă la o nouă cercetare monumentală în domeniul istoriei activității de informații. De această dată, cu acribia care îl caracterizează, Alin Spânu ne introduce în amplul și complexul proces de identificare a agenților de influență, propagandiștilor, spionilor și a rețelelor informative ce erau pregătiți să acționeze în toate compartimentele statului român în acele vremuri.

Roadele cercetării domniei sale, publicate în cursul anilor 2016 – 2020 în cadrul a trei volume (doar aparent independente), prezintă povestea neștiută a celor „din umbră” care s-au sacrificat sub stindardul românesc pentru Întregirea Națională. Avem o trilogie în care autorul pătrunde critic în tainele trecutului, răscolește evenimente și biografii de patrioți români, amintindu-ne că *cei care s-au jertfit au făcut-o pentru a îndeplini sfintele legi ale patriei*. Este și un omagiu pe care autorul l-a adus „centenarului” Marii Uniri.

Cu prefete semnate de regretatul istoric și profesor Mihai Retegan, precum și de profesorul și diplomatul Dumitru Preda, lucrările sunt publicate la prestigioasa Editură Militară, sub oblăduirea distinsului director al editurii și reputat istoric domnul Adrian Pandea.

Primele două volume, intitulate „*Spioni, spioane și dandanale în România neutră (1914-1916)*” și „*Spioni, spioane și dandanale în România războinică (1916-1919)*”⁹, ne oferă o imagine comprehensivă a ceea ce a reprezentat acțiunea spionajului total contra României în perioada 1914 - 1919. Sunt tratate interesele unor puteri în spațiul românesc, obiectivele și direcțiile de acțiune, organizarea și acțiunea spionajului pentru a realiza și satisface aceste interese, evident pe seama interesului nostru național. Este redat și imensul efort de contracarare al organelor noastre speciale, spiritul profund al conștiinței lor naționale.

„Dandanalele” este termenul prin care autorul evocă atmosfera de incertitudine și nesiguranță a societății românești dinaintea războiului. Declararea neutralității armate de către România în 1914, în condițiile în care din anul 1883 țara noastră făcea parte din alianța Puterilor Centrale, a obligat Direcția Poliției și Siguranței Generale a Statului (DPSG) să se reorienteze brusc. Vechii noștri aliați deveneau peste noapte inamici. Și invers. Totul se schimba, nimic nu mai era cert.

Spionii, agenții, colaboratorii, informatorii sunt puși în „*încurcătură*”, „*boroboațe*”, „*scandal*”, „*bucluc*”. Agenții DPSG investighează „*cazuri de răs și plâns, în care diferite persoane au fost în postura de a fi suspectate de acțiuni subversive la adresa României*”. Apar denunțuri fără confirmare, „*erori de recunoaștere, interpretări greșite, scandaluri domestice, răzbunări personale*” etc.

⁹ Primele două volume au fost prezentate în revista *Vitralii – Lumini și umbre* nr. 30 (martie-mai 2017), respectiv nr. 41 (decembrie 2019-februarie 2020)

Prin prisma atribuțiilor, în prima linie de apărare s-au aflat DPSG și organele speciale ale armatei. Acestea erau obligate să facă verificări, „*căci niciodată nu se știe de unde vine o informație bună și apare un fir de urmărit*”. Însă toate aceste eforturi măcinau resursele, și așa puține, ale acestor instituții.

De asemenea, sunt redată preocupările și capabilitățile organelor noastre speciale în a întocmi analize, prognoze, de a propune măsuri preventive și soluții ferme împotriva celor dovediți că acționau împotriva statului român.

Ultimul volum din cele trei semnate de istoricul Alin Spănu, intitulat **„Informații, propagandă și contraspionaj în Transilvania, Ungaria și Banat (1918-1920)”**, apărut în anul 2020, se ocupă de activitatea *intelligence*-ului românesc în acțiunea de apărare a Marii Uniri și a evenimentelor circumscrise bătăliei pentru recunoașterea internațională a acestui act istoric, ce a făcut posibilă evoluția spre o nouă etapă în istoria statului și națiunii române.

Sunt evocate contribuții ale *intelligence*-ului național la informarea corectă și în timp util a decidentului politic, la refacerea rapidă a capacității de luptă a statului român, la colaborarea și schimbul de informații cu aliații, la activitatea de contracarare a propagandei și acțiunii subversive duse de statul ungar contra Marii Uniri, la crearea unui scut informativ care să apere România Mare, dar și referiri la ofensiva organelor noastre speciale contra acțiunilor bolșevismului ungar (Bela Kun) și a amenințărilor noului regim instalat în fosta Rusie țaristă.

Cele trei lucrări se constituie și într-o pledoarie pentru a susține că victoriile statului român pe frontul de luptă sau cele dobândite în culisele cancelariilor diplomatice au fost obținute și cu sprijinul serviciilor de informații, contrainformații și contraspionaj, fiind tranșate și cu aportul inteligenței, imaginației, creativității și viziunii anticipative a celor care au îmbrățișat „arma informației”.

Cazuistica bogată și detaliată relevă și povestea unor profesioniști ai domeniului, între care îi menționăm pe Iancu Panaitescu, N. Stan Emmanuel, Romulus P. Voinescu, Vili Georgescu sau Vintilă Ionescu.

Datorită lor *intelligence*-ul românesc a strălucit și va continua să strălucească pe plan mondial. Amintim că în prima parte a anului 1913, Behaeddin Shakir Bey, subdirectorul Siguranței statului otoman, a sosit în România pentru a studia organizarea Poliției române. La 21 noiembrie 1913, Iancu Panaitescu, directorul DPSG, a fost invitat în Turcia de ministrul de Interne Mehmet Talaat (Talaat Pașa), pentru a sprijini organizarea Siguranței acestui stat după modelul creat în România.

Avem certitudinea că această remarcabilă realizare istoriografică a domnului Alin Spânu va deveni un reper în domeniul istoriei serviciilor de informații/contrainformații și contraspijonaj din România. Vă invităm la lectură și luare-aminte. (*Sorin Aparaschivei*)

VITALIAN TOMESCU: *Pământul. Ultimul SOS*, Editura Bibliotheca, Târgoviște

Cine dintre noi, contemporanii lui, s-ar fi așteptat ca Vitalian Tomescu, colonel în rezervă, să spargă gheața editorială într-un mod cu totul și cu totul original?! Într-o direcție pe care n-ar fi bănuț-o nici el cu două decenii mai înainte! Nici mai mult, nici mai puțin, decât cu o problemă stresantă la nivelul întregului mapamond¹⁰...

Adevărul este că proaspătul autor de cărți a aruncat cu nonșalanță mănuașă pentru a se duela cu celebriți din lumea științifică a geologiei, geografiei fizice, seismologiei, vulcanologiei și, și... sau, în termeni adecvați domeniului abordat, a polemiza cu unii savanți ce bat pasul pe loc în timp ce seismele, vulcanii, inundațiile aparent inexplicabile fac ravagii, ca forțe ale naturii ce nu pot fi stăvilite. Românul Vitalian Tomescu apare de nicăieri și afirmă argumentat că există soluții la marile probleme planetare obsedante, numai că fenomenele naturale trebuie cercetate în cu totul alte moduri decât cele cunoscute în prezent.

Dar de unde și până unde această preocupare științifică la el? Chiar! Cam de prin 2004. Nu, „cam”, ci sigur. După tsunami-ul din Indonezia, care l-a șocat nu numai pe el. Privea la televizor, când o știristă anunța că evenimentul a cauzat câteva sute de victime omenești și s-a trezit spunându-i soției: „Paula

¹⁰ Cartea poate fi procurată direct de la editură: e-mail biblioth@gmail.com, tel. 0761 136 921; 0724 636 300.

dragă, nu sute de victime, ci sute de mii. Sunt peste 200.000 de morți!” A rămas conectat la tensiunea cu adevărat planetară și din acea zi a început să strângă date și documente despre evenimentele de acest tip. Și-a procurat cărți de specialitate, a citit și selectat articole pe profil în revistele științifice, a urmărit toate emisiunile tv științifice și și-a luat notițe. (Norocul nostru, al viitorilor beneficiari, este că nu prea mai avea ce face altceva, obligații nu mai avea de nici un fel, copiii și-i crescuse și se descurcau la rândul lor). Iată-l din nou studiind ca în prima tinerețe, numai că la vremea respectivă se mulțumea câteodată și cu o notă de trecere, pe când la noile standarde trebuia să studieze de „10+”, ca să fie sigur că nu va greși.

Adunând date, sintetizându-le și interpretându-le, a ajuns la concluzii absolut necunoscute oamenilor de știință, care studiază sistematic planeta. Bunăoară, colonelul (r) Vitalian Tomescu a observat curios că la Fontana di Trevi din Roma, apa este adusă de peste două milenii fără întrerupere prin căderea datorată diferenței de nivel, și a făcut legătura cu curenții oceanici care circulă de la Sud la Nord și invers tot datorită înclinației pantei de cădere, a „diferenței de nivel” de la ecuator la poli, ba a mai făcut și calculele de rigoare și i s-a confirmat că acționează aceeași cădere datorată diferenței de nivel.

În prezent, există o enigmă, cum de marea provocată de orbitarea Lunii în jurul Pământului se produc și în partea terestră opusă ei, enigmă explicată forțat de știința actuală că s-ar datora tot aceleași cauze. Dar el vine cu observații vechi de când lumea și neluate în seamă, precum și cu argumente personale, că marea terestră din partea opusă Lunii sunt reale și efective, însă se datorează necesității naturale de echilibru a planetei noastre și formulează „Legea echilibrului planetar” conform căreia Pământul se autoechilibrează „din mers” pentru a nu se răsturna, aducând argumente credibile și verificabile.

Tendința actuală de îmbogățire a omului cu orice preț, care i-a furnizat soluția „subtilă” de a produce explozii subterane pentru extragerea petrolului din locurile unde nu vrea să țâșnească singur din cauza cantității mici – cum s-a întâmplat recent și la noi, în jurul orașelor Brăila-Galați – este în același timp distructivă într-o măsură infinit mai mare, deoarece poate provoca seisme naturale foarte puternice și grave pe suprafețe mari din scoarța terestră și poate trezi chiar vulcani din somnul lor milenar. Dacă în Africa, în subsolul din apropierea Etiopiei există un mare vulcan, care se poate activa oricând, distrugând mare parte din continent, conform cercetărilor și pronosticului marelui vulcanolog Harun Tazieff, în Europa la Campi Flegrei dormitează liniștit un altul și mai mare, dar care poate fi trezit la viață de manevre

neinspirate ale omului, situație periculoasă ce s-ar putea solda cu aruncarea în aer a întregii Europe! Noroc că fenomenul „Campi Flegrei” este în atenția oamenilor de știință italieni și nu numai, este studiat și tratat ca atare, dar nu ne putem aștepta la nimic bun de la exploziile industriale subterane necontrolate și neavizate de vulcanologi, ca oameni de știință conștienți.

Cartea publicată de Vitalian Tomescu este palpitantă, se citește cu sufletul la gură, numai că nu întâlnim în cuprinsul ei doar simple aventuri captivante care să ne delecteze, ci ne conștientizează de marile pericole privind stabilitatea mediului înconjurător la scară planetară, pe care omul modern, în inconștiența sa, riscă să le declanșeze împotriva planetei și a întregii omeniri. Provocarea la „duelurile”, care de care mai incitante, pe care le avansează autorul cărții, constituie momentul propice de a ne pregăti în dublă postură la respectivele confruntări, pentru că vom obține un dublu câștig, delectându-ne ca spectatori, dar, mai ales ca beneficiari, care ne vom apropria câștigul umanitar-general ce se va realiza prin aplicarea teoriilor avansate atât de insolit... (Corin Bianu)

LANSARE DE CĂRȚI LA FUNDATIA EUROPEANĂ TITULESCU

La 19 ianuarie a.c., Centrul de Cercetare al Fundației Europene Titulescu a găzduit lansarea lucrării colegului nostru **Sorin Aparaschivei**, ***Serviciul Britanic de Informații în România (1916-1950)***, precum și a recentului volum al colaboratorului nostru **Alin Spânu**, intitulat ***Informații, propagandă și contraspionaj în Transilvania, Ungaria și Banat (1918-1920)***, ambele apărute la Editura Militară.

La dezbaterile moderate de Adrian Năstase, președintele Fundației, a participat directorul Editurii Militare, Adrian Pandea, istoricii Dr. Florian Banu și Dr. Constantin Corneanu, precum și cei doi autori. Vorbitorii au subliniat modul în care cele două lucrări adaugă noi elemente la înțelegerea dinamicii unor epoci complexe, pline de convulsii sociale și economice, de luări de poziție, atitudini și manifestări în căutarea de noi orizonturi politice, ideologice și culturale, evidențiind totodată interesante conexiuni cu prezentul, de natură a da de gândit cititorilor și nu numai lor.

Evenimentul poate fi urmărit online pe site-ul Fundației (www.titulescu.eu) și pe canalul de YouTube al acesteia.

MARGINALII LA O CARTE ȘI COMENTARII ADIACENTE

În a doua parte a lunii noiembrie 2021, la Centrul Cultural al Municipiului Pitești, **profesorul și scriitorul Lucian Costache a prezentat**, în ciclul de expuneri „*Teme culturale în emoții raționale*”, **un amplu comentariu pe marginea cărții „Cultura și elitele române sub comunism, din perspectiva Securității” de gl. bg. (r) Vasile Mălureanu** (Ed. RAO, 2019).

De la început, autorul a ținut să precizeze că este vorba de o carte cu totul specială, cu un subiect delicat, sensibil, pe care trebuie să-l abordăm pe baza documentelor. În opinia sa, cartea este dincolo de suspiciunea de a se situa în intervalul de apologeți sau detractori, problematica fiind abordată cu inteligență, obiectivitate și profesionalism, având la bază documente, nu impresii. Procedând la analiza concretă a conținutului cărții, dl. Lucian Costache a punctat câteva considerente care merită a fi consemnate:

- Se face o diferență între Securitatea dinainte de 1964 și cea de după, precum și între regimul bolșevic instaurat de sovietici în anii '950 și cel de după 1964.
- Cartea face distincție între cetățenii români care erau în relații cu servicii de informații străine și transmiteau date în exterior și cei care își asumau riscul unor atitudini/acțiuni deschise cu caracter protestatar și/sau contestatar.
- Este interesant de văzut că sunt multe persoane din cultura română, mari autori, istorici, critici literari, publiciști care s-au dovedit patrioți și cu atitudine civică.

În concluzie, dl. Lucian Costache consideră că lucrarea este inedită datorită volumului mare de informații privind istoria contemporană.

În context, realizatorul a făcut și unele **afirmații de reținut privind activitatea serviciilor de informații**:

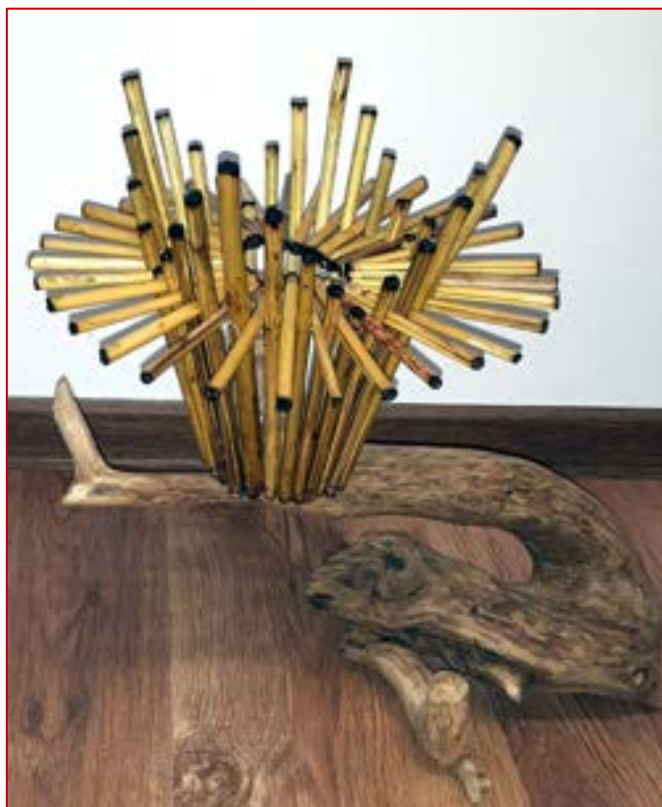
- Problema serviciilor de informații este una delicată, pentru că acestea au o menire cu totul specială. Cei care nu înțeleg acest lucru pot emite opinii, care însă trebuie să fie amendate.
- Serviciile secrete există de când lumea. Statele au nevoie de informații din domeniile politic, economic, cultural etc.
- Statul român a trebuit întotdeauna să aibă servicii de informații care să fie loiale țării, nu partidelor și oamenilor care trec.
- De când există statul român, serviciile secrete din țările din jurul nostru au trimis aici oameni care să obțină date cu caracter economic, militar, privind mentalitățile poporului.

În acest context, **dl. Lucian Costache a prezentat numerele 46 și 47 ale revistei „Vitrallii – Lumini și umbre”**, publicație a veteranilor din serviciile române de informații **și a făcut referiri elogioase la adresa acestei reviste:**

- este o publicație de mare ținută intelectuală, literară, istorică, patriotică;
- revista creează o anumită satisfacție de a o citi, cuprinzând și texte literare, de critică, de istorie diversă.

Totodată, respectabilul scriitor piteștean a evidențiat **acțiunile comemorative din ultimii ani ale col. (r) Dumitru Șovar**, președintele Sucursalei Argeș, realizate împreună cu pensionari din serviciile de informații, Jandarmerie și autoritățile locale **privind cinstirea eroilor din primul război mondial de la Mausoleul Mateiaș**, evidențiind ediția din august 2021 a evenimentului.

Dezbaterea de la Centrul Cultural Pitești poate fi urmărită pe site-urile <https://www.youtube.com/watch?v=RJV65iQTRcE> și <http://acmrr-sri.ro/>

„Paginile Literare” cuprind contribuții ale membrilor ACMRR și ale veteranilor din serviciile de informații care au preocupări și prezențe publicistice în acest domeniu.

EMIL DREPTATE

ACEA SĂRBĂTOARE A VÂRSTEI

Acea sărbătoare a vârstei
Prin care poți desluși
Zei în trecerea lor

Un cântec al lutului
În căutarea hotarului său
Solemnă pregătire a marilor praznice

Acea sărbătoare - urmă rămasă pe cer -
Pragul și geamul - deschiderii spre casă
Galopul prin rouă
Apa pârâului
Când se adapă sălbăticiunile
Rămase dragi
Într-un ungher al memoriei

Acea sărbătoare a vârstei
Fragil echilibru
Printre lucrurile lumii

COCORII-S POATE GÂNDURILE NOASTRE

Cocorii-s poate gândurile noastre
Pe care cândva nu le-am ascultat
Și primăveri când se deștern pe praguri
Cu chip de păsări vin și ne străbat

De-aceea-n seri când se aprind pe cer
Cocori ori poate gânduri alungate
Ne regăsim în limpedele mit
Cu gândurile-n păsări preschimbate

P
A
G
I
N
I

L
I
T
E
R
A
R
E

CORIN BIANU**OCHI CĂPRUI**

Despre copiii mei nu prea am vorbit,
Fiindcă sunt mai discret,
Dar dacă ar fi să-i înfățișez poetic,
Pe cei doi băieți ai mei
Cu ochii căprui,
M-ar cuprinde mai întâi emoția și teama,
Ca pe femei, înainte de naștere:
Oare voi reuși să le dau viața
La care au dreptul?

Dacă aș fi fost pictor,
Aș fi rezolvat mai ușor?!
A fi părinte de copii
Este arta cea mai riscantă...

LA MARGINE DE SEARA

Se scurg amurguri iarăși și iarăși
O pasăre albă îmi moare pe umeri,
Sângele ei răsfirat inundă tot cerul
E ora în care se-adună foșnind
Ca într-o mare de sargasse,
Secundele ce vin pe drumul
Surpându-se în urma lor
În depărtare, un negru vertij.

GHEORGHE MICLE**NUMELE IUBIRII**

Dacă vreți să dați iubirii un nume
dați numele mamei
căci ea este patria limbii române
formula cristalină a lacrimii
sărutul bland al privirii
șoapta liniștitoare a cântecului de leagăn
ghemul incipient al conștiinței
orizontul sacru al creșterii ființei
lumina prefacerii cea fără de seamăn

CUVINTELE

Cuvintele ne mor în fiecare zi,
Se răsucesc, se strâmbă, se ciocnesc,
Nu mai sclipesc din fraze fantezii,
Metaforele nu se împlinesc.

Până și-n vorbe decădem prin noi,
Ne exprimăm din ce în ce mai greu;
Ajunși la judecata de apoi,
Cum vom putea vorbi cu Dumnezeu?

MARIANA DAVID

PROCES NATURAL

Primăvara nu vine.
Se desprinde doar
De iarna-mamă
Trimite săgeți verzi
Din miezul pământului.
Florile – accidente genetice
Ale ierbii.
Copacii - simple case
Ale pomilor.
Trebuie mobilate verde.
Toate.
Nu știi niciodată,
Când, dintr-o revoltă
Ciclică,
Vara se va desprinde
De primăvară.
și tot așa, spirala vie
trece, din când în când,
prin timpurile cunoscute.

VIOREL POP

SPERANȚĂ ÎN INVERN

Și totuși vine primăvara
Oricâte spaime sunt în noi
și după ea veni-va vara
S-aducă liniștea înapoi

Când viruși ucigași veniți de-aiurea
Lovesc bărbați, lovesc femei
Mi-e dor de inima pădurii
Cu liniștea și umbra ei

Când sălcii înflorite bat în geam
Și firul ierbii dă să iasă
Coronavirus mă apasă
Și-i simt povara ca un ham

De-aceea vreau să vină vara
Cu soarele și cu căldura ei
Să moară toți virușii din țară
Și poate să scăpăm și de mișei

IOAN GRIGORAȘ

CAUT POVESTEA DE IUBIRE

Caut povestea de iubire
În care eu și tu avem un rol
Cules din vers de izvodire,
Un teatru niciodată trist și gol.

Și dacă viața e o scenă
În care-am fost și suntem doar actori,
Prefer o dramă, chiar elenă,
Decât poveștile cu amatori.

Nu vreau iubirea vieții noastre,
O tragedie-n stil shakespeareian,
Nici rime simple și sihastre,
Culese din tărâm arcadian.

Caut povestea de iubire
În care eu și tu avem un rol,
Pășind cu el spre nemurire
În teatrul nostru niciodată gol.

SORIN AIPU

CĂLĂTOR

Călător ce lumea vrei s-o vezi,
De-ți place mult la mare,
Sau pe culmi, printre zăpezi,
De vrei să stai la soare,
În munți să te campezi,
Dorința-ți arzătoare,
Nici când să nu o pierzi.

Nimic nu-i mai frumos,
Decât să-ți stâmperi dorul,
De drumeție și plimbări,
Să simți intens fiorul,
De reveniri și de plecări.

FERICIREA

Toată viața, fericirea,
Ca la fotbal mingea,
Căutăm
Și-n final când o găsim,
Cu piciorul... o lovim!

A sosit ăst' virus mic,
Să ne-nchidă-n case-un pic.
Dar acum, dacă scăpăm,
Știm cum să ne bucurăm.

Fericirea e acum și-aici!
Aveți tot ce vă doriți.
Să fiți bucuroși mereu,
Nu-i un lucru atât de greu!

Doar să-ncerci să o păstrezi,
De ea să te minunezi!
Nu-ncerca să o socoți,
Că-i destulă pentru toți!

O concluzie dacă vreți,
Fericirea o aveți
După ea nu alergați,
Că mai mult o-ndepărtați!

GHEORGHE TRIFU

EFUZIUNI

Frunze galben-ruginii
scrisori cu vești așteptate,
file ale vremii
scrise în culorile toamnei,
Mă cutreieră
viscolind tăcerea nopții
ca un început de furtună
gata să erupă vulcanic.
Aduc primăveri
de pe planeta inocenței
cu murmur de izvor
ascuns sub cetini albastre,
astâmpăr
al neliniștilor care îmi
umbresc ziua

*

Mă strig
îmi rostesc numele
ascult ecoul
și aud singurătatea,
precum un pom
uitat în mijlocul unei miriști
care își adoră puținele fructe
fără miez,
aproape pietrificate.

DIN VIAȚA ȘI ACTIVITATEA ACMRR-SRI

CRONOLOGIE: DECEMBRIE 2021 – FEBRUARIE 2022

- *29 noiembrie – 1 decembrie 2021: Sucursala Galați* a organizat, cu prilejul Zilei Naționale, acțiuni de socializare și sportive la care au participat și colegi din Sucursalele București, Constanța, Ialomița, Călărași, Brăila și Tulcea.
- *22 decembrie* : Membri ai **Sucursalei Cluj** au depus o coroană de flori la monumentul eroului martir col. (pm) Dumitru Coman, ucis mișelește de extremiști maghiari din Odorheiu Secuiesc la 22.12.1989.
- *22 decembrie*: Președintele și membri ai **Sucursalei Harghita** au depus coroane de flori la Monumentul Eroilor Poliției Harghitene, căzuți la datorie în Decembrie 1989. De asemenea, a fost depusă o jerbă de flori și o candelă la placa comemorativă de pe clădirea I.P.J. Harghita, în onoarea eroului martir colonel Dumitru Coman, pe care scrie: Omagiu etern căzut la datorie în Revoluția Română din Decembrie 1989.
- *23 decembrie*: Cu prilejul Zilei Luptătorului Antiterorist, membri ai **Sucursalei București – profilul antitero** au depus coroane de flori la locurile de veci și la Monumentul luptătorilor antiteroriști căzuți la datorie. În semn de înaltă prețuire a jertfei lor, după depunerea jerbelor au fost lansate în spațiu stoluri de porumbei albi. Participanților le-a fost oferit documentarul „*Eroii antiterorismului românesc*”, elaborat de col. (r) Adrian Nițoi, care evocă numele și faptele eroice ale foștilor colegi căzuți la datorie.

Precizăm că activitățile s-au desfășurat cu respectarea strictă a reglementărilor privind prevenirea răspândirii virusului Sars-Cov 2.

- *30 decembrie*: Documentarul menționat a fost de asemenea prezentat în cadrul unei ceremonii la Inspectoratul General al Jandarmeriei, în prezența conducerii instituției și a unei numeroase audiențe, fiind apreciat atât de colegii antiteroriști, cât și de conducerea Jandarmeriei Române.
- *24 ianuarie 2022*: Cu prilejul sărbătoririi Unirii Principatelor Române, **Sucursala Cluj**, împreună cu delegați din alte structuri reprezentative ale rezerviștilor militari din municipiu, au participat la depunerea unei coroane la monumentul lui Alexandru Ioan Cuza.

OMAGII PENTRU CEI CE NE REPREZINTĂ CU CINSTE!

Deschidem în acest număr o nouă rubrică, pe care ne-o dorim permanentă și consistentă, în care dăm cuvântul colegilor noștri care doresc să aducă mărturie despre oameni deosebiți aflați la vârsta senectuții, personalități ce merită a fi cunoscute dincolo de zona profesiei și a locului de muncă.

Cel ce „inaugurează” această rubrică este colegul și colaboratorul nostru gl. bg. (r) Vasile Doroș, din Sucursala Bacău, personalitate de marcă a maximafiliei românești și europene, a cărui activitate a fost prezentată pe parcursul anilor în paginile revistei. Generalul Vasile Doroș, care și-a aniversat recent frumoasa vârstă de 80 de ani, este omagiat de col. (r) Alexandru Bochiș și gl. bg. (r) Vasile Mălureanu.

Portret de general octogenar

Îl știam pe Vasile din anul 1964, am fost colegi de companie, dar l-am cunoscut cu adevărat pe când pregăteam aniversarea a 50 de ani de la absolvirea Academiei de Informații București - Băneasa. Atunci, din inițiativa unor colegi, în special din capitală, la care m-am alăturat și eu, s-a hotărât scoaterea unei cărți despre prezența în societatea civilă a ofițerilor promoției 1967. Mi-a revenit mie plăcerea să-l contactez pe șeful nostru de promoție, locotenentul Vasile Doroș din Bacău, pentru a-l invita să apară în cartea promoției.

A început să-mi trimită materiale despre activitatea paralelă profesiei de *intelligence*. Surprinderea mea a fost evidentă, excepțională. Elogiile aduse colegului meu și premiile acordate, de nivel național, dar îndeosebi de către Forumuri internaționale de cultură, păreau neverosimile, oricum fără precedent.

Aș începe cu prezența sa în „Enciclopedia județului Bacău” apărută în 2008, unde, după prezentarea datelor personale se menționează: „După

Revoluția din 1989 a fost numit șeful Secției de informații Bacău a S.R.I. (1991-1998). Spirit novator, analitic și echilibrat, excelent organizator, a creat o nouă instituție de informații la Bacău pe baze democratice, prin promovarea tinerilor, formarea noilor ofițeri, fapt apreciat pozitiv de societatea civilă și mass-media băcăuană. În anul 1994 Asociația „23 Decembrie” Bacău i-a acordat „Diploma în semn de prețuire pentru implicare directă în Victoria Revoluției Române - Decembrie 1989”...

Contribuții culturale: pasiunea pentru literatură și lecturi pe teme de istorie, pictură și muzică își găsește materializarea în filatelie, expunând colecții și lucrări pe teme de artă și cultură,... colecții filatelice apreciate cu medalii de rang înalt, inclusiv aur la competiții europene...

În anul 2005 a publicat ampla lucrare bilingvă, română și franceză „George Enescu în constelația muzicii universale”, iar în 2006 Filarmonica „Mihail Jora” din Bacău i-a acordat „Diploma de onoare în semn de prețuire pentru contribuția adusă la susținerea și afirmarea valorilor muzicale”.

Generalul Vasile Doroș, prin activitatea sa și poziția dobândită în societatea civilă este o valoare sigură de adăugat la comunitatea de informații din România. Dar notorietatea sa depășește granițele țării, în calitatea sa de autor de cărți unicat, filatelist premiat la multiple expoziții și concursuri internaționale de maximafilie.

După o muncă profesionistă asiduă, în vara anului 2017, Vasile Doroș publică un nou album de maximafilie, cu titlu inspirat: „Impresionismul, fascinație și culoare”, a cărui valoare artistică a fost certificată și de lansarea la Târgul internațional de carte „Gaudeamus”. Sub egida prestigioasei Edituri RAO, albumul conține imagini de maximafilie din operele a 70 de pictori impresionisti, însumând 330 de tablouri expuse în peste 80 de muzee și colecții particulare din Europa și America.

În perioada 23 – 25 octombrie 2020 a fost vernisată o mare și frumoasă expoziție internațională de filatelie la Sibiu, la care generalul Vasile Doroș a avut o triplă calitate, de coorganizator cu Societatea Română de Maximafilie pe care o conduce, ca expozant cu colecții personale de maximafilie, dar și delegat din partea Comisiei de maximafilie a Federației Filatelice Române.

La ediția din 2021 a Campionatului European de Maximafilie ce a avut loc între 8–10 octombrie în orașul Valenciennes, generalul Vasile Doroș a

reprezentat România cu colecția „*Impresionismul, dezvoltarea sa în Franța*”, obținând medalia „Grand Vermeil” a Asociației Les Maximaphiles français „*pentru implicarea în dezvoltarea maximafiliei pe plan internațional*”.

M-am bucurat că printre colegii noștri există asemenea oameni, recunoscuți ca cetățeni loiali semenilor, urbei unde locuiesc, țării, așa cum este stimatul general în rezervă Vasile Doroș la Bacău. Acum, la împlinirea vârstei de 80 de ani, să-i urăm sănătate deplină, mulți ani și triumf în lumea maximafiliei.

Col. (r) Alexandru Bochiș

Mulumesc și felicitări, stimat coleg !

Îți transmit acest mesaj cu nostalgia anilor când am fost colegi la Școala de ofițeri de informații (azi Academia Națională de Informații) și apoi, camarazi pe redevale activității Serviciului național de informații, în mai multe regimuri politice. Deși am lucrat pe profile diferite, între noi s-a creat o relație specială, de camaraderie și prietenie, care a dăinuit timp de decenii.

Făcând parte dintr-o promoție mai tânără cu un an, te-am avut mai mult timp drept exemplu și model. Am apreciat în mod deosebit faptul că, la absolvire, fiind lider în promoția ta, ai refuzat oportunitățile care ți se ofereau și ai optat pentru a te reîntoarce pe plaiurile natale, lângă familie, la structura județeană de informații.

Atunci când, cu foarte mulți ani în urmă, am auzit că te-ai apucat de filatelie, aveam să constat că te-ai angrenat și în această direcție cu tot arsenalul necesar: entuziasm, abnegație, profesionalism. M-ai surprins cu adevărat în 2005, o dată cu editarea volumului „*George Enescu în constelația muzicii universale*”, iar în toamna anului 2017 m-ai fermecat total cu lansarea volumului „*Impresionismul – fascinație și culoare*”. În cartea despre George Enescu reușești – cu instrumentele maximafiliei și informațiilor din domeniul muzical – să-l relaționezi pe cel mai mare muzician român cu cei mai importanți contemporani și înaintași ai săi.

M-ai fascinat de-a binelea cu volumul despre impresionism deoarece, ca mulți iubitori de artă, am o slăbiciune aparte pentru acest curent artistic. Albumul tău mi-a adus în fața retinei multe dintre lucrările reprezentative pe care le-am văzut, dar mi-a înfățișat, totodată, multe altele la care nu aveam cum să ajung vreodată. Pentru acest fapt, îți mulțumesc profund.

Te felicit pentru aceste două lucrări, pentru investiția de inteligență, imaginație, perseverență și resurse financiare care a făcut posibilă colecționarea unui număr atât de mare de piese de maximafilie. De asemenea, te felicit pentru faptul că, publicând ediții bilingve, ai conferit celor două lucrări o proiecție internațională.

La împlinirea frumoasei vârste de 80 de ani, urări de viață lungă și rodnicie!

Gl. bg (r) Vasile Mălureanu

PREZENȚI ÎN VIAȚA ȘI CULTURA CETĂȚII

- În contextul evocărilor ocazionate de aniversarea evenimentelor din decembrie 1989, **gl. bg. (r) Dan Marin, din Sucursala București, a acordat un amplu interviu apărut la 22 decembrie 2021 în cotidianul „Gândul”** sub titlul *„Povestea cutremurătoare a singurului «terorist» arătat la televizor în decembrie 1989”*. Colegul nostru a evocat momentele grele prin care a trecut în acele zile, pentru care nu i-a dat în judecată pe instigatori și nici nu a cerut vreodată merite sau diplome pentru suferințele și umilințele îndurate. Subliniem aici și ne însușim pe de-a-ntregul concluzia colegului nostru: *„Toți tinerii din ziua de astăzi trebuie să știe istoria poporului român, deși istoria o scriu doar învingătorii. Tinerii trebuie să învețe foarte bine că pe minciună nu se poate clădi nimic. Noi pășim ce pășim astăzi din cauza minciunilor spuse atunci de mai marii țării, minciuni care au continuat 32 de ani...”*.
- **Col. (r) Ioan Burdulea, din Sucursala Dâmbovița, a fost invitat, în luna decembrie 2021, în studioul TV al publicației „Evenimentul Zilei”, unde, în discuții cu ziaristul Dan Andronic, a evocat întâmplări trăite în calitate de angajat al fostei Unități 0110, specializată în acțiuni de contraspionaj - țări socialiste, cuprinse în volumul memorialistic „În slujba adevărului – din amintirile unui ofițer de informații”**.
- La sfârșitul lunii ianuarie a.c., colegul și colaboratorul nostru **col. (r) Alexandru Bochiș, din Sucursala Arad, a participat la emisiunea „Ghilea Show” difuzată de TV Arad, care a avut genericul „România 1989: revoluție sau lovitură de stat?”**.

- **Președintele Sucursalei Galați, col. (r) Viorel Ursu**, a fost invitat și a participat lunar la ședințele **Comitetului Consultativ de Dialog Civic pentru Problemele Persoanelor Vârstnice**, organizate de instituția Prefectului Galați.
- **Col. (r) Voicu Șichet**, președintele Sucursalei Satu Mare, este autorul unei ample și documentate monografii intitulate **„Cimitirul Eroilor din Satu Mare, loc de odihnă pentru ostași din întreaga Europă”**. Elaborată în limbile română, engleză, germană, rusă și maghiară, lucrarea este subsumată

și ilustrează cu o bogăție de date și fapte adevărul asumat de autor, și anume că *„eroii nu au naționalitate. Toți și-au dat viața pentru un țel nobil. De aceea este necesar să le acordăm tuturor același onor”*.

Volumul, apărut cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Satu Mare, a fost lansat la 9 decembrie 2021 la Catedrala ortodoxă „Adormirea Maicii Domnului” din Satu Mare, în cursul unei festivități la care au participat, printre alții, ambasador Simona Miculescu, cetățean de onoare al Municipiului Satu Mare, dr.

Daniela Bălu, director al Muzeului Județean Satu Mare, dr. Viorel Câmpean, colonel (r) Zorin Platec.

- **Lt. col. (r) Mircea Dorin Istrate** din Sucursala Mureș și-a dovedit din nou talentul poetic, obținând recent **Premiul pentru carte de poezie acordat de Liga Scriitorilor Români (LSR)**, pentru volumul *„Jertfelnicul Ardeal”*, apărut la Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2021. Volumul, selecționat dintr-un număr de 67 de lucrări nominalizate, este, în opinia LSR, o *„admirabilă reușită de a restitui extraordinara vitalitate a poeziei patriotice și a spiritului național, cu virtuți literare de necontestat, într-o vreme de declin al valorilor și de ignorare a ceea ce ne definește ca neam”*.

- **Col. (r) Ion Munteanu**, din **Sucursala Dolj**, este **coordonatorul volumului al treilea de „Caiete Macedonskiene”** (Ed. Eikon, 2021), omagiind astfel 101 ani de la trecerea în eternitate a poetului „Noptilor” și „Rondelurilor”. Totodată, colegul nostru s-a implicat și în organizarea celei de a III-a ediții a *Festivalului Național „Alexandru Macedonski”*, care au avut ca finalitate concretă reamplasarea, cu sprijinul Primăriei Craiova, a bustului poetului în Grădina Botanică.
- **O interesantă expoziție intitulată „Jandarmeria Română – 170 de ani”**, găzduită de Muzeul de Istorie din Târgoviște și organizată de fiul **col. (r) Valeriu Vișan** din **Sucursala București**, a fost vizitată, în perioada **octombrie 2021 – ianuarie 2022**, de **membri ai Sucursalei Dâmbovița**.

NOI APARIȚII EDITORIALE

- **Dr. Gheorghe Rațiu** ne-a oferit, la sfârșit de an, o antologie intitulată **„Balsam – culegere de poezii alese”**, care readuce în sufletul cititorului farmecul și învățămintele unora dintre marile poezii ale literaturii românești și universale.

În prag de primăvară, când gândul ne duce din nou la rădăcini, revenim cu plăcere la evocarea acestor izvoare ale vieții prin noi lucrări de artă decorativă realizate de colegul nostru **lt. col. (r) Constantin-Toni Sultana**, prezentate mai jos de poetul Corin Bianu:

„Lampadare și aplice. Din material lemnos. De diverse forme și înfățișări. Protejate cu pelicule transparente de lac. Forma și aspectul sunt date de materialele folosite, crengi de copaci și fibre de plante uscate. Inclusiv tulpini de nap și tijele crizantemelor ori chiar ale florilor de pădărie, pe care le recoltează verzi, cu multă migală și le usucă la fel de grijuliu. Ingeniozitatea formelor urmează pe cea a crengilor depistate oriunde, în păduri, parcuri, grădini. Vopseaua de lac le desăvârșește și le sporește atractivitatea.

Artă decorativă. Aceasta e categoria estetică a artei plastice în care se încadrează. Denumirea generică explică din start că e nevoie de un spațiu, pe

care exponatele artistice să-l decoreze, să creeze un ambient, care să îmbunătățească utilitar și să înfrumusețeze suportul inițial, fie el un perete ori o întreagă încăpere. Dar, ca în orice act omenesc, ingeniozitatea nu este exclusă, ci presupusă. Și în cazul preocupărilor artistice ale locotenent-colonelului în retragere Constantin-Toni Sultana, ingeniozitatea are un rol important, așa zice că este egal cu ponderea artistică”.

oooOOOooo